

چوارينه كانى فه روخى يه زدى

وه رگيرانى:

مه لاغه فوور ده باغى

(حافزى مه هابادى)

چوارينه كانى فەروخى يەزدى

وەرگىرانی: مەلاغە فوور دەباغى (حافزى مەھابادى)

تایپ: ناوئەندى رۆشنىبرىيى مېدىيا

مەھاباد، چواررېيىانى ئازادى، شەقامى وەفایى

بلاوکردنەوئە ئەلەكترۆنى: يەكەم، ۱۳۸۷

ئاگادارى:

ھەر پەخشانگايەك يېيى خوش بى دەتوانى ئەم بەرھەمە

(ھەر بەم شىوئەيە) بە قازانجى خۆى بلاو بکاتەوہ.

فہروخی یہزدی

محمد فہروخی یہزدی (۱۲۶۸ هـ. ۲۵ خہزہ لہوری ۱۳۱۸) شاعیر و رۆژنامہ‌نوسی نازادینواز و دیموکراتی سہرہمی مہشرووتیہ تہ کہ سہر نووسہری زۆر بلأفوقی دیکہ بوو و ہک رۆژنامہی توفان. ہہر وہا لہ خولی حہوتہمی مہجلیسی شۆرای میلی، نوینہری خہلکی یہزد بوو و لہ بہندیخانہی قہسردا کوژرا و گۆرہ کھی نادیارہ.

بنہ مالہ و سہوادی فہروخی

باوکی ناوی محمد ئیبراہیمی سمساری یہزدی بوو. برایہ کی بہ ناوی عہدولغہ فہور ہہ بوو کہ یازدہ سال لہ خۆی گہورہ تر بوو. فہروخی زانستہ سہرہ تاییہ کان لہ یہزد فیر بوو. ماوہیک لہ مہکتہ بخانہ و سہرہ میکیش لہ فیر گہی ئینگلیزی لہ یہزد دہرسی خویندوہ. ہہ تا ۱۶ سالان خہریکی خویندن بووہ و فارسی و عہرہبی فیر بووہ.

لہ تہمہنی ۱۵ سالاندا لہ بہر ئہوہی ہیندیک شیعری بہ دژی ماموستا و بہرپوہ بہرانی فیر گہی یہزد نووسیو، لہ فیر گہ دہر کرا.

شیعری فہروخی

فہروخی ہہر لہ مندالییہوہ فیری شاعیری بووہ. بۆخۆی پروای واہہ کہ ہہستی شیعہر نووسی لہ بہر خویندہوہی شیعہرکانی سہعدی و بہ تاییہت ئہم چوارینہیہ بووہ:

گر در ہمہ شہر، یکسر نیستہر است در پای کسی رود کہ درویش تر است

با این ہمہ راستی کہ میزان دارد میل از طرفی کند کہ زر بیش تر است

فہروخی لہ نیو شاعیرانی کلاسیکدا زیاتر شوینی لہ مہسعود سہعدی سہمان ہہ لگرتوہ. بیجگہ لہ شیعری سیاسی، لہ ہۆنراوہی ئہوینداریشدا لپہاتوو بووہ.

شب چو در بستم و مست از می نابش کردم

دیدي آن ترک ختا دشمن جان بود مرا

منزل مردم بیگانہ چو شد خانہ چشم

شرح داغ دل پروانہ چو گفتم با شمع

غرق خون بود و نمی مرد ز حسرت فرہاد

ماہ اگر حلقہ بہ در کوفت جوابش کردم

گرچہ عمری بہ خطا دوست خطابش کردم

آنقدر گریہ نمودم کہ خرابش کردم

آتشی در دلش افکندم و آبش کردم

خواندم افسانہ شیرین و بہ خوابش کردم

دل که خونابه غم بود و جگرگوشه دهر
بر سر آتش جور تو کبابش کردم
زندگی کردن من مردن تدریجی بود
آنچه جان کند تنم، عمر حسابش کردم

سهره‌تای خه‌بات له یه‌زد

فهرۆخی له یه‌زد لایه‌نگریکی راسته‌قینه‌ی حیزی دیموکرات بوو. له غه‌زه‌لیکدا بهو شیوه‌ی خواره‌وه باسی نازادی ده‌کا:

قسم به عزت و قدر و مقام آزادی
که پیش اهل جهان محترم بود آن‌کس
چگونه پای گذاری به صرف دعوت شیخ
هزاربار بود به ز صبح استبداد
به روزگار، قیامت بپا شود آن روز
اگر خدای به من فرصتی دهد یک‌روز
ز بند بندگی خواجه کی شوی آزاد
قسم به عزت و قدر و مقام آزادی
که داشت از دل و جان، احترام آزادی
به مسلکی که ندارد مرام آزادی
برای دسته پایسته، شام آزادی
کنند رنج‌بران چون قیام آزادی
کشم ز مرتجعین انتقام آزادی
چو «فرخی» نشوی گر غلام آزادی

له نه‌ورۆزی سالی ۱۳۲۷ی مانگیدا فهرۆخی به پێچه‌وانه‌ی زۆربه‌ی ئەو شاعیرانه‌ی شیعیان بو په‌سند و تاریفی ده‌سه‌لاتدارانی سه‌رده‌م ده‌نوسی، شیعیکی نویسی و له کۆری نازادینخووانانی یه‌زددا خونیدییه‌وه. له کۆتایی ئەو شیعه‌دا وێرای ئاوێدانه‌وه له میژووی ئێران، ڕوو ده‌کاته زه‌یغه‌موده‌وله‌ی قه‌شقایێ که حاکی یه‌زد بووه و ده‌لی:

خود تو می‌دانی نیم از شاعران چاپلوس
کز برای سیم بنمایم کسی را پای‌بوس

لیک گویم گر به قانون مجری قانون شوی
بهمن و کیخسرو و جمشید و افریدون شوی

هه‌ر بۆیه حاکی یه‌زد ده‌ستووری دا ده‌می فهرۆخییان به ده‌رزی و ده‌زوو دووری و خسته‌یانه‌ی زیندان. مان‌گرتنی خه‌لک له ته‌له‌گرافخانه‌ی شار و ده‌رپینی نار‌ه‌زایه‌تی، بووه هۆی لایه‌رینی وه‌زیری ناوخۆ. به‌لام وه‌زیری ناوخۆ به ته‌واوی نكۆلی له‌م ڕووداوه‌ کرد. دوو مانگ دواتر فهرۆخی له به‌ندیخانه‌ی یه‌زد هه‌لات و ئەم شیعه‌ی به ره‌ژی له سه‌ر دیوار نویسی:

به زندان نگرده‌د اگر عمر طی
من و ضیغم‌الدوله و ملک ری

به آزادی ار شد مرا بخت یار
برآرم از آن بختیاری دمار

فهرۆخی سه‌باره‌ت به دروونی ئێوی نویسیویه‌تی:

شرح این قصه شنو از دو لب دوخته‌ام
تا بسوزد دلت از بهر دل سوخته‌ام

خه‌بات له تاران

له کۆتایی سالی ١٣٢٨ ی مانگی فەرۆخی هاته تاران و لهوی و تار و هۆنراوهی سهبارهت به نازادی له رۆژنامه کاندایا بڵاو کردهوه. له کاتی شهڕی جیهانی یه کهمهدا چوو به غدا و کهربه لا. فەرۆخی له سهردهمی سهره کوه زیری و سوو قوددهوله دا دژایهتی له گهڵ پهیمانی ١٩١٩ کرد و ههر بۆیه بۆ ماوهیهکی زۆر خرایه به ندیجانهی شاره بانی. دواي کۆدیستی سیههمی ره شه مه له گهڵ زیندانییه نازادینخوازه کانی دیکه ماوهیهک له باخی سهردار ئه عیتماد کهوتهوه به ندیجانه.

رۆژنامه گهری

فەرۆخی له سالی ١٣٠٠ ی ههتاویدا رۆژنامهی تۆفانی بڵاو کردهوه. ئهم رۆژنامهیه له ماوهی بڵاو بوونهویدا زیاتر له ١٥ جار راگیرا. ههر کات رۆژنامهی تۆفان رادهگیرا، فەرۆخی به جفاکی رۆژنامهی دیکه ی وه کوو "پهیکار"، "قیام" و "ستاره ی شهرق" و تار و شیعره کانی خۆی بڵاو ده کردهوه. فەرۆخی سهبارهت به راگرتنی له پهستای رۆژنامه کانی دهلی:

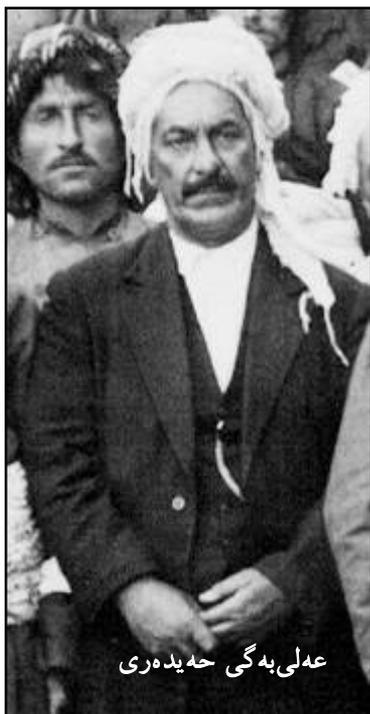
هر خامه نکرد ناکسان را توصیف   هر نامه نکرد، خائنان را تعریف
 آن خامه ز پافشاری ظلم شکست   آن نامه به دست ظالمان شد توقیف

نوینه رایه تی مه جلیس

له سالی ١٣٠٧ ی ههتاویدا فەرۆخی به ناوی نوینهری خه لکی یه زد چوو به پارلهمانی شۆرای میلی و له گهڵ محمه درهزا تلووع دوو نوینهری بالی که مایه سی مه جلیسیان دروست کرد. به له بهر چا و گرتنی ئه وهی که نوینه ره کانی دیکه هه موویان لایه نگری دهوله تی ره زاشا بوون، زۆر جار ان سوو کایه تییان به فەرۆخی ده کرد و ته نانه ت جار یکیش عه لی به گی حه یده ری (برای میسباحه دینی نه ده ب) که نوینه ری مه هاباد بوو، لئی درا. پاش ئهم رۆوداوانه بۆ ماوه ی چهند شهو له مه جلیس مایه وه و له ده ره فه تی کدا به دزییه وه له تاران هه لات.

به ندیجانه و مردن

فەرۆخی له ریگای شۆره وییه وه چوو بۆ ئالمان و بۆ ماوه یه ک له بلافوکی "پهیکار" دا که سه رنوسه ره که ی پیاوکی بیانی بوو، بیرو را شۆرشگێرانه که ی خۆی بڵاو کرده وه. پاشان له چاو پیکه وته تی کدا که له گهڵ عه بدو خو سه ین ته میوورتاش کردی، فریوی واده و به لئییی نه وی خوارد و له ریگای تورکیا و به غدا گه راوه تاران و ده سه بجی کهوته ژیر چاوه دیری. دواي ماوه یه ک به بیانووی قه رزدار ی به

عەلی بەگی حەیدەری

کاغذفرۆشیک که‌وته به‌ندیخانه‌ی "دایره‌ی سه‌بت" و دوایه به‌ندیخانه‌ی شاره‌وانی. هه‌ر خیراش دۆسیه‌یه‌کیان به بوختانی "بئ‌ئده‌بی کردن به پله‌ی سه‌لته‌نه‌ت" بۆ دروست کرد. سه‌ره‌تا به ۲۷ مانگ زیندانی و دوا‌ی دادگای پیداجو‌نه‌وه به سی مانگ زیندانی مه‌حکووم بوو و ناردرایه به‌ندیخانه‌ی قه‌سر.

فه‌روخی له زیندانی قه‌سر له خه‌رمانانی ۱۳۱۸ی هه‌تاوی ده‌رمان‌داو کرا. ئه‌گه‌رچی نامه‌ی سه‌رۆکی زیندان ده‌لی که فه‌روخی له به‌ر نه‌خۆشی مالاریا و نفريت مردووه، به‌لام دادوهری مه‌حاکمه‌ی کارگیرانی شاره‌بانی ده‌لی که فه‌روخی له نه‌خۆشخانه‌ی زیندان به ده‌ستی دوکتۆر ئه‌حه‌دی و به لئیدانی ده‌رزی هه‌وا گیانی له ده‌ست داوه.

گۆری فه‌روخی هه‌تا ئیستا نادیاره به‌لام ویده‌چی له گۆرستانی مسگه‌رئاباد به دزیه‌وه ناشترابن.

سه‌رچاوه: سایقی ویکیبیدیا

حافزی مه هابادی

پ: مامۆستای بهرێز، ماوهیهکی زۆره خهریکی کۆ کردنهوهی شێعه کاین. وا باشه بۆ شارهزایی خوینهرانی بهرێز ئهوهی له بهاره ی خۆتدا وهبیرت دای به کورتی بۆمانی بڵێ؟

و: وهللاهی رهسوول گیان، ئهوهندهی له بیرم بێ ژیاغم ههر چاره رهشی و به دهبهختی بووه. بنووسه: خهم، چاو له دهستی، ههزاری، کهنهفتی، چاره رهشتی، مال به کۆلی. بهلام به پیچهوانه ی ههموو ئهوانه هیواداری بۆ دواڕۆژیکی رووناک.

نیوم غهفور کوری دهرۆش عهبدووللا له سالی ١٣٤٦ ی کۆچی بهرامبهر به ١٣٠٦ ی ههتاوی له شاری سهقز له دایک بووم. دوا ی سال و نیویک باوکم مالی چوو به بانه و لهوی خهریکی کهسی دهباغچینی بووه. ئا لهو کاتهدا بۆ

چهرم کرین هاتوو به مههاباد. سهفهری ئهوه می به کاروان و زۆریان پی چوو، رینگاوبانی وه ک ئیستا نهبووه. لهو ماوهیهدا که باج ده سهفهر دا بووه، نازاری خرویکه واته ئاوله له بانه پهیدا بووه، منیش له بهر ئهوهی کهس نهبووه بمکوتی تووشی ئهو نازاره بووم. ههرچۆنی بووه ئهو ههواله یان به باوکم داوه، ئهوزهمان حه کیمیکی عرووسان له مههابادی بووه گوايه دهرمانیکی بووه گه یاندبایه ههر چاویک له کۆیر بوون رزگار ده بوو، مسقالی ئهو دهرمانه به لیرهیه ک و لیرهش ئهوکات ٢٨ قران بووه. باوکیشم به پهله مسقالتیک لهو دهرمانه ده کړی و به کارواندا ده بیترتیهوه، بهلام ئهو پیاهوی دهرمانه که می پی بوو له سهقزی گهروگرفتیکی بۆ دینه پیش و نۆ رۆژان لهوی ماتل ده بێ. داخی داخام وه ختایه کی ده گاته که لیخان که من بینیم له دهس داوه، ئهو چاوانه ی هیوا ی دواڕۆژی من بوون و به هۆی ئهو چاوانه وه دهمتوانی ژیاینیکی باشم بایه. ژیاینیکی دوور له کهنهفتی و لاره ملی و چاوله دهستی وه کوو ئهو خه لکه ئه منیش به کاسی و رهنجی شان دهمتوانی بۆیم و منته له کهس هه لئه گرم. بهلام به داخه وه به پیچهوانه ی ویستی من، له گه ل ژیاینیکی پڕناخ و داخ و تهنگ و چه له مه وه خۆزگه و بریا و دهس تهنگی و لاره ملی و مه منوونی ئه م و ئه و زۆر شتی تر رووبه روو بووم.

کاتی ئهو دهرمانه گه یشته وه بانه، زۆر کهس له هاوته مه نه کانی من به و نازاره گرفتار بیوون فریایان کهوت، زۆریشیان چاویکیان له دهس دابوو چاویکیان بۆ ما بوو.

بۆ خۆم وه بیرم نایه، بۆیان ده گه یامه وه دوا ی له دهس دانی چاوه کاخ یانی ئه و چاو له دهس چوونه شوینیکی خرابی له سه ر مێشک و روحم دانابوو، تا ماوهیه ک روو به شیتی چووبووم، شه وان هه لئه سام رام ده کرده ده رینی شاری، زۆر جار له چالاو و قولکه ده کهوتم یا له بان را ده کهوتمه خوار ی. ناچار شه وان به باوکم یا دایکم به پشتین له خۆیان ده بهستم، ئه و جار ئه گه هه لستا بام وه خه بهر ده هاتن.

گوايه ماوهی دوو سال ئهمن ئارا بووم. به کورتی له ته‌مه‌نی حه‌وت سالی‌دا باو‌کم نامیه بهر قورئان خویندن ولای پیاویک به ناوی میرزا حه‌مه‌که‌ری می مه‌خرونی که ئه‌ویش کورپیکي وه‌ک منی بوو، دوو سییه‌کی دی له لای ئه‌و پیاوه ده‌ماخویند. زۆر رۆژی وا هه‌بوو پیکه‌وه ده‌سمان ده‌گرت و ده‌هاتین بیینه‌وه مالی هه‌موومان یا له بانی‌را ده‌که‌وتینه خواری یا له چالی ده‌که‌وتین، ده‌نا شتی‌کمان به سه‌ر هه‌ر ده‌هات. ناچار له چوون و هاته‌وه‌دا یه‌کی‌کیان بۆ ته‌رخان کردبووین ده‌یردینه لای مامۆستا و له پاشان ده‌یه‌ناینه‌وه. باو‌کم تا بلی خۆشی ده‌ویستم، زۆر جارن پیم ده‌کوت پیم خۆشه له گه‌ل حافزانی تر بمی‌ریه سوله‌یمانی له‌وی ده‌خوینم. له جوامدا هه‌موو جاری ده‌یکوت: شتی وا نابێ، بێ تو هه‌لناکه‌م.

به داخه‌وه ئه‌و خۆشه‌ویستییه‌ی باو‌کم به قازانجی من ته‌واو نه‌بوو. چونکی باو‌کم نه‌یه‌شت هه‌ر له منالییه‌وه تال و سویری بچیزم و باشتر له مه‌یدانی ئیمتیحانی ژبان ده‌رجم. هه‌ستم به رۆژه‌ره‌شی و بوون و نه‌بوونی نه‌ده‌کرد، به‌یانی که نانیان بۆ داده‌نام ده‌مکوت ناچۆم تا پیم نه‌لین بۆ نه‌هار چیمان هه‌یه؟ نه‌هاریش ده‌بوو بزاتم بۆ شام چیمان ده‌بێ. باو‌کم منی وا بار هه‌تیا‌بوو، پیم وابوو ژبان هه‌تا هه‌تایه ئاوا نه‌می‌ن.

تا سالی ۱۳۲۰ی هه‌تاوی نیوه‌ی قورئانم به باشی خویند. هه‌ر له‌و کاته‌دا دوو و دوو کانی ره‌زاشا تیکچوو، حه‌مه‌ره‌شیدخان هه‌یرشی هه‌تا بۆ بانه. دوو بوو به ده‌وری عه‌شیره و به‌گرا‌ده حوکه‌مت به ده‌س ئه‌و ده‌بوو.

باو‌کم و شه‌ریکه‌که‌ی لی‌بران له بانه کۆچ بکه‌ن، مالیان بار کرد و له بانه رۆیشتن. حاجی بابای شه‌ریکی باو‌کم له بۆکان گیرساوه و باو‌کیشم چونکی دوو برای تری له سابلاخ بوون ئه‌ویش هات و له سابلاخ (مه‌هاباد) نیشه‌جی بوو.

له سابلاغیش باو‌کم برده‌می مزگه‌وتی حاجی ئه‌مه‌دی و سه‌ر له نوێ له لای مه‌لایه‌کی حافز که ئه‌وکات له‌و مزگه‌وتیدا بانگی ئه‌دا به نیوی مامۆستا مه‌لا حه‌مه‌دی حاجی بایزی له بهر خویندنی نامه‌وه. ئه‌و نیوه‌ی له بانه‌ش خویندبووم سه‌ر له نوێ دوو پاتم کرده‌وه. به کورتی له ماوه‌ی هه‌شت سالاندا قورئانم ته‌واو کرد.

له سالی ۱۳۳۰را زۆرتر خۆم دا به شیع‌ر له‌به‌ر کردن و په‌وان کردنی شیع‌ری شاعیرانی کورد و فارس. که‌یفم له هه‌یجی دی نه‌بوو، به‌لام باو‌کم ناچاری ده‌کردم که هه‌ر ده‌بێ بخوین، ته‌فسیری قورئان و شه‌رع و عیلم... منیش هه‌یج وازم له خویندن نه‌بوو. هه‌ر چۆنیک بوو هه‌ندیکم خویند. له لای مه‌لاحوسینی مه‌جدی هه‌ندیکم عه‌رووز و قافیه و له لای حاجی مه‌لا خالیدی وه‌حیدی ده‌ربه‌ندی هه‌ندیکم شه‌رع و له لای قازی محه‌مه‌دی خزری له شۆیه هه‌ندیک شه‌رع و عه‌قایدم خویند.

زۆرتری ماوه‌ی ژینم له گه‌ل فه‌قییان رابوارد و له هاتوچۆی حوچه‌کان و له هاموشۆیاندا زۆر شتیان لی فیر بووم. ورده ورده خۆم دا به شیع‌ر کۆتن و زۆر جار شیع‌ره‌کانم له بابته شۆخی و هه‌جو و ئه‌وانه‌وه بووه. دوا‌ی ماوه‌یه‌ک هه‌ر له لای فه‌قییان، گولستان و دیباچه‌ی یۆسف و زوله‌یخام خویندن. هه‌ر له‌و کاتیشدا که زۆر خۆم دا‌بوو به سه‌ر شیع‌ر کۆتندا، پیم خۆش بوو شیع‌ری شاعیران ته‌هه‌یش که‌م، به‌لام چۆنه‌تی ژیانم شۆینیکی قوولیان له سه‌ر شیع‌ره‌کانم دا‌نا‌بوو، به چه‌شنی که زۆربه‌ی شیع‌ره‌کانم تاریف و زه‌می

خه‌لکی بوو. زۆر جاران پێیان ده‌کوتم ئهو شیعرا نه‌کو بکه‌مه‌وه باشه با به‌خۆرایی نه‌چن. ده‌مکوت شیعری من پایه و مایه‌یه‌کی وایان نییه به‌کاری دواوژ بێ و بیان نووسمه‌وه.

له‌ ساڵی ۱۳۳۵ له‌ شیوه‌ی تاریف و زه‌می خه‌لکی لامدا و هیندی‌کم شتی تازه‌ کۆتن وه‌ک کیزی سابلاغی و خه‌یالیی خوا و به‌هاری فارسی. یه‌که‌مین شیعری فارسی ساقی‌نامه‌یه‌ک بوو هی شیخ‌عبداللای تاله‌بانی که‌ ته‌حسبم کرد. به‌ داخه‌وه‌ نوسخه‌ی ئه‌وم له‌ لای فه‌قیان لی ون بوو.

له‌ ساڵی ۵۶ و ۵۷ ی میلادی ئیزگه‌یه‌کی کوردی له‌ قاهره‌ ده‌ست‌به‌کار بوو پۆژانه‌ نیو سه‌عات به‌رنامه‌ی بلاو ده‌کرده‌وه. زۆر هۆگری ئهو به‌رنامه‌یه‌ بووم و هه‌موو جارێ به‌ بیستی ئهو به‌رنامه‌یه‌ هه‌ست و مێشکم ده‌بووژانه‌وه.

له‌ ساڵی ۵۸ ی میلادی که‌ شۆرشێ چارده‌ی ته‌موزی عێراق ده‌سی پێ کرد به‌ ته‌واوی هه‌ستی من له‌ باره‌ی شیعره‌وه‌ گۆرا.

له‌ ساڵی ۵۰ ی به‌ هۆی تیکۆشانی براه‌کی خۆشه‌ویست فیزی خه‌تی برابیل بووم ورده‌ ورده‌ ده‌ستم به‌ خۆتندن کرد تاوه‌کوو گه‌یشته‌ ئه‌وه‌ی له‌ تاقیکاری شه‌شه‌می سه‌ره‌تاییدا به‌ژداریم کرد. مه‌به‌ستی من زۆتر فیر بوونی خه‌تی نابینایان بوو. ئهو خه‌ته‌ له‌ ۱۲۰ سال له‌مه‌وبه‌ره‌وه‌ له‌ فه‌رانسه‌ ئیختیراع بووه‌ و له‌ ساڵی ۴۲ [ی هه‌تاوی] هاتۆته‌ ئێران و له‌ دوا‌ی هه‌موو ده‌وله‌ته‌کانی دی به‌ کار هینراوه‌. جا له‌مه‌ودوا هه‌رچی ده‌مکوت به‌و خه‌ته‌ ده‌منووسیه‌وه‌ یا له‌ سه‌ر شریت تۆمارم ده‌کرد.

له‌ ساڵی ۴۴ ی هه‌تاویدا لی‌پرام په‌ندی پیشیان کۆ که‌مه‌وه‌ و بیان هۆغه‌وه‌ و له‌سه‌ر ئهو لی‌پرا نه‌ زۆرم زه‌مه‌ت کیشا. ده‌مناره‌ دێهات په‌ندیان بۆ کۆ ده‌کرده‌وه‌، ئه‌منیش ده‌مه‌هۆنده‌وه‌، فه‌قییه‌کانیش بۆیان ده‌نووسیه‌وه‌. به‌لام داخی گرام چه‌ته‌کانی ساواک رۆژیک هیرشیان هینا بۆ ماله‌ که‌م ئهو په‌ندانه‌ و هیندی‌ک له‌ دیوانی شاعیرانی دیم له‌ مائی بوو له‌ گه‌ل خۆیان برد، زۆرم هه‌ول‌دا وه‌گیرم که‌نه‌وه‌ بۆم نه‌گۆنجا و زه‌مه‌ت به‌ خه‌سار چووم. هاوارم بۆ ئیمام جومعه‌ی ئه‌وکات برد تا به‌لکۆو هه‌ولم بۆ بدا و شیعیر و کتێبه‌ کاخ بۆ وه‌رگیرته‌وه‌. له‌ وه‌لامدا کوتی: (تازه‌ لیان گه‌ری و وه‌دویان مه‌که‌وه‌، ئه‌گه‌ر به‌ قسه‌ی منیش ده‌که‌ی واز له‌ شیعری کوردی بینه‌.) ئهو قسه‌ ناخۆشترین قسه‌یه‌ک بوو تا ئه‌وکات بیستی‌بوم، وه‌ک خوی به‌ بریناغدا کرابی بۆ ماوه‌یه‌کی ناھومید و کاس ببووم.

له‌ ئاخری ساڵی ۵۶ ی هه‌تاوی لی‌پرام هه‌رچۆنیک بێ وه‌بیر خۆمیان بێمه‌وه‌. دوا‌ی بیر کردنه‌وه‌یه‌کی زۆر ئه‌وه‌نده‌ی ئیستا له‌و دیوانه‌دا هه‌ن، وه‌بیر خۆم هیناوه‌ته‌وه‌ و کۆم کردونه‌وه‌. به‌راستی له‌سه‌ر ئهو شیعرا نه‌ کویره‌وه‌ری زۆرم کیشاوه‌. ئه‌وکات که‌ به‌ هیممه‌ت تۆی دلسۆز نووسیوومنه‌وه‌ لیم بیوونه‌ به‌لا و هه‌ر رۆژه‌ی له‌ قوژبنیکیدا له‌ ترسی ساواکی ده‌مشاردنه‌وه‌، ته‌نانه‌ت سالیک ناردمنه‌ سه‌رده‌شت تاکوو راپه‌ڕینی گه‌وره‌ی ئێران ده‌ستی پێ کرد، ورده‌ ورده‌ هینامنه‌وه‌ لای خۆم و ئه‌وه‌نده‌ی توانیم به‌ شریت له‌ ئیختیاری خه‌لکم نان.

پاش بیست سال ژبان له‌ شاری سابلاغ به‌ هۆی گیروگرفتی ژبان باوکم ناچار بوو به‌ره‌و بانه‌ بگه‌ڕێته‌وه‌. باوکم به‌ره‌و بانه‌ گه‌راوه‌ و منیش ته‌نیا لێره‌ مامه‌وه‌، په‌رده‌ی تالی ژبانم لێره‌دا تاریک و لیلتر بوو، ناخافل

لیم‌قهوما و له باو کم هه‌لبرام. به داخه‌وه له ولاتی مه‌ماناندا ئینسانی کویر مه‌حکومه به سوال کردن ژبانی به‌رینه سهر. به‌لام ئەمن دوو مانگ به سیگار و بلیتی به‌خت نازمایی فرۆشتن رامبارد. به‌لام داخی گرانم ئەوی هه‌شم‌بوو به ده‌ستمه‌وه نه‌ما چونکی ئی وا هه‌بوو بلیتی کۆنی ده‌دامی و به تازه لئی ده‌گۆریمه‌وه.

هیچ چارم نه‌ما‌بوو له‌گه‌ل تاقیمکی دی له‌ حافزان چوو مه‌ ده‌روه بو‌ گه‌ران. جاری ئەوه‌لم بوو، زۆرم له‌به‌ر گران بوو ده‌ست پان که‌مه‌وه و داوای خیر و ئیحسان بکه‌م. هه‌ر له‌به‌ر ئەوه‌ی ئەوانه‌ی له‌گه‌لم بوون بو‌یان داوا ده‌کردم.

ناخۆشترین ده‌ورانی ژبانم ده‌ستی بێ‌کرد، هه‌ر شه‌وه‌ی له‌ دێسه‌ک و له‌ مزگه‌وته کۆنیک ده‌ماینه‌وه، به‌ خرابترین جاجم و لێفه‌ی کۆن و پیس ده‌نوستین تا حه‌وتوو مان لێ تێوه‌رده‌سووراه له‌ به‌ر چلک و ڕشک و ئەسپیان ئۆقره‌مان لێ ده‌بر، ده‌ردی چاوساغیش سه‌ره‌رای هه‌موو ده‌ردان بوو، له‌گه‌لمان لێک نه‌ده‌که‌وتن ئەوه‌ی په‌یدامان ده‌کرد ده‌بوو له‌گه‌لمان نیوه‌ کردبان. ئەوه‌ندی په‌یداش کرابوو به‌ که‌یفی خۆیان بوو. ئەوه‌ی له‌ ماوه‌ی بیست شه‌و یا مانگیک گه‌ران و سوورانه‌وه‌دا ده‌مان هیناوه‌ حه‌وتوو به‌ک ژبانی ئیمه‌ی دابین نه‌ده‌کرد، ده‌بوو سهر له‌نوی برۆینه‌وه‌ ده‌ری.

هه‌رگیز له‌ بیرم ناچی جارێکی له‌ حافزه‌کان هه‌لبرابووم و بێ‌چاوساغ به‌ ماشینی له‌ شنۆیه‌را هاته‌وه‌ نه‌غه‌ده‌ی، به‌ ته‌نیا له‌ ناو بازاری نه‌غه‌ده‌دا ده‌خولامه‌وه، ئیواره‌یه‌کی دره‌نگ و کاتی دوو‌کان داخستن بوو، سه‌رم لێ شێوا‌بوو، نه‌مه‌ده‌زانی روو له‌ کوێ که‌م. له‌په‌ر تووشی ئاشنا‌یه‌کی له‌ میترینه‌م بووم. ئەوکات ره‌ئیس‌ی دادگای نه‌غه‌ده‌ بوو و له‌ نێو فه‌قییان له‌گه‌لی ئاشنا بووم. زۆر به‌ گه‌رمی چاک‌و‌چۆنی له‌گه‌ل کردم و زۆری بێ‌ سه‌یر بوو منی له‌و حاله‌دا دی. په‌رسی: به‌ ته‌نی هاتوو به‌ ئیره و چ ده‌که‌ی؟ ئاره‌قه‌ی شه‌رم له‌ رووی نیشت. نه‌مه‌زانی چی جواب ده‌مه‌وه. بلێم له‌ سوال کردنی بووم؟ نا، هه‌رگیز. چونکی رۆژیک ئەو منی به‌ جو‌ریکی دی دیبوو. جواب داوه: سه‌رینکی شنۆیه‌م دا، نه‌ختیکم کار هه‌بوو. به‌لام ده‌م‌و‌چاوی سووتاو و ره‌نگی ره‌ش هه‌لگه‌راو و چلکنی به‌رگ و له‌ش و گۆنای تیک‌قوپاوم زۆر چاک نیشانی ئەدا له‌ کوێ بووم و له‌ چی گه‌راوم. تیگه‌یشته‌ نه‌گه‌ر زیاترم لێ بکۆلێته‌وه‌ به‌ خۆدا ده‌شکیمه‌وه. ده‌ستی گرتم و برده‌میوه‌ میوانخانه‌یه‌ک و پێی کوت ئەم مامۆستایه‌ ئەوشه‌و میوانی منه و ده‌بی نان و جێوبانی خۆشی بێ، خه‌رجه‌که‌شی له‌ بالای من، به‌ یانیش ماشینی بو‌ بگه‌ره و بینه‌وه‌ سابلا‌غی. کاتی گه‌یشتمه‌وه‌ مانی ئەوه‌نده‌ به‌ خۆمدا شکابوو مه‌وه‌ دوو رۆژان نام بێ نه‌خورا، قه‌سیده‌یه‌کی دوور و درێژم له‌مه‌ر چلۆنا‌یه‌تی ژبانم هۆنیوه‌ و بو‌ ئەو دۆسته‌م نارد. له‌م قه‌سیده‌یه‌دا چۆنیه‌تی ژبانی خۆم بو‌ روون کردبو‌وه و سیاسی خۆم ده‌ر‌په‌ریبوو له‌و هه‌موو ریزه‌ی ئەوی شه‌وی ئیمی گرت.

به‌راستی هه‌رچی له‌باره‌ی دیوه‌زه‌می ژبانغه‌وه‌ بلێم هه‌ر که‌مه، ته‌نیا دلخۆشیم به‌وه‌یه‌ نووسراوه‌ کام ده‌گه‌نه‌ ده‌ستی خه‌لک و به‌ ناوای دیرینه‌م ده‌گه‌م.

١٣٦٢/٧/١٥ په‌سوول ره‌ش‌ئه‌مه‌دی

سه‌رچاوه: کتیی دیاری مه‌هاباد، کۆکردنه‌وه‌ی په‌سوول ره‌ش‌ئه‌مه‌دی

ئەم چوارینانە

مەلا غەفووری دەباغی رەنگە لە بواری ئەدەبیدا وەکوو شاعیرانی هاوچەرخی خۆی نەناسراوە و ئەو جوۆری مامۆستا هێمن و مامۆستا هەژار لە نێو خەلک و ئەدەب‌دۆستانی کورددا ناسراون، ئەو ناوبانگی نەبێ. بەلام ئەگەر بە چاویکی وردبین و مووقەلبێشانەووە پروانینە بەرھەمەکانی بۆمان دەر دەکەوێت کە چەندە شاعیرێکی بەتوانا و چەندە زانایەکی پرووناکیبر و ھەستناسکە.

مەلا غەفوور جگە لە تەبەعی شیعری و نووسینی سەدان شیعری بەرز و نەمر و کەم و ینە کە ھیشتا زۆریان بلان و نەبوونەتەووە، لە بواری وەرگیرانیشدا دەستیکی بالای ھەبە و چوارینەکانی فەرۆخی یەزدی ھێندە شارەزایانە و مامۆستایانە وەرگیراوتەووە کە پیاو سەری سوور دەمینی کە چۆنی ئەو شیعەرە فارسییە لە بەر کردوووە و لە میتشکیدا لێکی داوتەووە و ئاوا وەستایانە وەرگیراوتەووە و کورداندووویەتی. دەکرێت بە جوورنەتەووە بلێن کە وەرگیرانی ئەو چوارینانە فەرۆخی یەزدی لە باری ھونەری وەرگیرانەووە ھێچێ لە چوارینەکانی خەيامی مامۆستا هەژار کەمتر نییە.

لە باری زمانی شیعیریشەووە خاوەنی زمانێکی تابیەتە و بە راستی ئەو پەتی و ژییەیی مەلا غەفوور جیگای سەر سوورمانە و کە بیر لە نابینایی و پروونا کەدلیە کە دەکەبەووە و لە گەل باری ھونەری و تەکنیکی شیعیر پینکیان دەگری سەرت لەو ھەموو مرخ و لێھاتوووییە سوور دەمینی و دەبێ بە راستی وە کە بلیمەتێکی بواری ھونەر و ئەدەب چاوی لێ بکە.

مەلا غەفووری دەباغی تەنیا شاعیر نییە، بە لکوو کۆمەلناس و فەرھەنگی و سیاسەتفانێکی لێھاتوووشە و بە راستی لە ھەموو بواری کاندای خاوەن ئەزموون و زانیارییە و پەسپۆرێکی کەم و ینەبە. خۆزگە رۆژیک ھەموو بەرھەمەکانی بکەوتایەتە بەر چاوی خوینەران و ھەموو شیعەرە کۆمەلایەتی و سیاسی و ئایینی و ئەویندارییەکانی پرووناکییان بەدیبايە جا ئەو کاتە بۆمان دەر دەکەوت کە مەلا غەفووری دەباغی کینیە و جیجی خۆی دەبێ کورد شانازی بە خۆیەووە بکات کە شاعیرێکی ئاوا جیھانبین و خاوەن مرخ و گەورەیی ھەبە.

وەرگیراوی چوارینەکانی فەرۆخی یەزدی لە گەل دەقی سەرەکی چوارینەکان لەم کتیبەدا دەخویننەووە، بەو ھیوايە بەرھەمەکانی دیکە مەلا غەفوور لە لایەن ئەدەب‌دۆستانەووە بکەوتنە بەر دەستی خوینەرانی خۆشەوویست.

سەرچاوە:

۱- دیوانی مەلا غەفوور دەباغی، بە کوشش فاروق بورە کەبێ، چاپ محمد، سقز ۱۳۷۹

۲- دیوان فرخی یزدی، بە کوشش حسین مکی، چاپ امیر کبیر، ۱۳۷۹

چوارینه کانی فه پوخی یه زدی

عومرنیکه به مهرگهوه لکاوین ئیمه
 رووسووری شهقهزله، دلشکاوین ئیمه
 تپهر بوو تهمن به ترس و له‌رزى مردن
 ئهم خه‌لکه پیمان وایه ژیاوین ئیمه
 تالی ته‌م و خهم هویسه که وایه‌رهنگین
 ماتین و له‌گهل داخ و کهسه‌ر ه‌اووده‌نگین
 تو‌سکالی له قورسای خه‌فه‌ت چووک ناکا
 خۆش‌حالی خه‌لک، تاکوو ده‌ژین دل‌ته‌نگین
 بی‌به‌رگیسه به‌لگه بو ژبان سه‌ختیمان
 ته‌سلیمی قه‌زایه دل له گیان سه‌ختیمان
 دی خهم‌له‌به‌رین، شه‌وی جه‌ژن تازییه‌ی گرت
 بو ژوژی ره‌شی نه‌هات و به‌دبه‌ختیمان
 داخم که به هوی جه‌هل و نه‌زانی ئیمه
 ژیرباری خهم و مه‌ینه‌ته‌شانى ئیمه
 چون مافی قه‌زاه‌تم به بیگانسه‌ درا
 داغیکى ره‌شه له تیوچه‌وانى ئیمه
 قه‌ت ناشی له تاو نه‌بوونی خو‌ه‌لدیرم
 ماوه‌ی ته‌مه‌تم به نات‌ه‌واوی فی‌رم
 له‌و کات‌ه‌وه تامم له قه‌ناعه‌ت زانی
 پی‌م‌وایه‌هه‌میشه‌ پار‌ه‌دارم، تی‌رم
 نه‌ی نه‌و کهسه‌ پی‌م‌وایه له تو‌دا نیسه‌ عه‌یب
 ناگای له ژبانى خدر و شوانى شو‌عه‌یب
 بی‌خهم به، که هیچ ه‌ه‌وال به "توفان" نه‌دری
 ورده‌گری ه‌ه‌والى نو‌ی ه‌ه‌موو ژوژی له غه‌یب

یک چند به مرگ شادمانی کردیم
 رخساره به سیلی ارغوانی کردیم
 عمری گذرانیدیم به مردن مردن
 مردم به گمان که زندگانی کردیم
 از بسکه زند نوای غم چنگی ما
 اندوه کند عزم هماهنگی ما
 شادی و گشایش جهان کافی نیست
 در موقع غم برای دل‌تنگی ما
 تن یافت برهنگی ز بی‌رختی ما
 دل تن بقضا داد ز جان‌سختی ما
 چون دید غم و محنت ما را شب عید
 بگرفت عزای روز بدبختی ما
 دردا که ز جهل درد نادانی ما
 چون سلسله شد جمع پریشانی ما
 با حق قضاوت اجانب امروز
 یک داغ سیاهی است به پریشانی ما
 بی‌چیزی من اگرچه پابست مرا
 غم نیست که تاب نیستی هست مرا
 با بی‌سروپائی ز قناعت دائم
 سرمایه‌ روزگار در دست مرا
 ای آنکه ترا به دل نه شک است و نه ریب
 آگاه ز حال خضر و چوپان شعیب
 خوش‌باش که گر خبر به طوفان ندهند
 هر روز بگیرد خبر از مخبر غیب

نیازی چیه هه‌وچی لهم هه‌را و هوریا به؟
 لهم به‌زم و قه‌ره چ به‌ره‌مه‌مکی تیا به؟
 به‌و مه‌رجه قسه‌ی حه‌ق له دلا جی‌ده‌گری
 وی‌ژهر نه‌به‌زپر کیتی قسه‌ی بی‌مایه

ئاکامی ژبیان نه‌مانه به‌و هه‌موانه
 خۆشی و گه‌شیی لهم جیهانه به‌و هه‌موانه
 حه‌ق وان به‌وو ده‌وله‌مه‌ند فه‌قیر پی‌شیل کا
 لهم نیعمه‌ت و نان و خوانه به‌و هه‌موانه

ئه‌ی داد! که کاری من و دل گریانه
 بی‌داد! که ئاکاری تو دل‌هیشانه
 دانانی وه‌زی‌ر و قه‌ازی و داروغه
 به‌و ئه‌من و نه‌مانه، نه‌که زگ و گیر فانه

به‌و ئیمه هه‌زاری، دهر د و خه‌م کی ویستی؟
 سوو دم به‌ زیانی ده‌وله‌مه‌ند کی بیستی؟
 بکریته‌وه زوو گری‌سی ته‌ما‌حی پوول‌دار
 بی‌پاره شتیکی وانیسه، پیویستی

چاوم که هه‌میشه سوور و پهرئاو دیوه
 خانووم شر و تیکته‌پیو و رووخاو دیوه
 لهم به‌خته ره‌شهم که قه‌ت به‌ وریایی نه‌دی
 ماوه‌ی ته‌مه‌نم مات و له‌خه‌وماو دیوه

دنیا که ژبانی پر له‌کیشه و جه‌ده‌له
 تالی پتیره، خۆشی به‌ه‌لکه‌وت و هه‌له
 چوو دوینی که پال‌پشتی هو‌میدت قسه‌ بوو
 ئیمه‌ژ که زه‌مان زه‌مانی کرده و عه‌مه‌له

این زمزه‌های شوم را قائل کیست
 واین نغمه‌ ناپسند را حاصل چیست
 در گفتن حرف حق اثر هست اما
 گوینده چو با اراده‌ باطل چیست

در ملک جهان زوال مال همه است
 هنگام خوشی منال مال همه است
 پامال غنی بود تهی دست چرا
 گر نعمت و جاه و مال، مال همه است

ای داد که شیوه من و دل زاریست
 فریاد که پیشه تو دل‌آزاریست
 ایجاد وزیر و قاضی و شحنة شهر
 شه داند و من که بهر مردم داریست

این فقر و فنا برای ما مایل کیست
 وز خواری ما بهر غنی حاصل چیست
 گر عقده از اغنیا آسان شد
 دانی که علاج فقرا مشکل نیست

ای دیده تو را بر آب دیدیم و گذشت
 ای خانه تو را خراب دیدیم و گذشت
 وی بخت سیاه شوم بیدار آزار
 یک عمر تو را بخواب دیدیم و گذشت

دنیا که حیاتش همه جنگ و جدل است
 وصلش همگی فراق و اصلش بدل است
 امروز چو دیروز مکن تکیه به حرف
 کامروز جهان، جهان سعی و عمل است

ئەو خانووە کە جیژی هیوا و ئەوا بوو رابەرد
 ھاوسنی لە سەرم حوکمی رەوا بوو رابەرد
 لەم مالنێ خوا بترسە ئەو مال کاول!
 ئەو دەورە کە خانوو بیخوا بوو رابەرد

کینی تر وە کوو من ژباوە بی ماتەم و خەم؟
 گرتوویەتە دەس بە جامی مەو سەر وەتی جەم
 نەورۆزی لە نێو باغی گولان جیژن گەرت
 رۆژانی بەهاری بـەردە سەر چیمەن و چەم

گیان بەرمنەتی کـاری کرێکارانە
 دل ھـۆگری ئاکـاری کرێکارانە
 تی فکەرە، بە چاوی ژیری بنوارە جیھان
 سەھریاکی قـەرزدارێ کرێکارانە

بەو ھەدەدە کە ئەستێرە لە عاسمان زۆرن
 لەم زەویە بەھەلا بەلاشە، جۆراوجۆرن
 باوەر کە بە ھۆی دەرد و بەھەلا چینی مرۆ
 کەمتر بەنەشەن، دل بەھە کوڵ و ناسۆرن

مەجلیس ھەقی پاراستنی مافی خەڵکە
 ئەو نوێھەری گەل! پشت لە کەسافەت ھەلکە
 کاتێ کە وە کیل بە سەر خەڵکدا بسەپن
 مەجلیس گەمەییە، حکوومەتیش بی کەلکە

ئەو خوایە لە ھیچ لایە کەووە نایە نەفەس
 بەسراو، نەماوہ رێی نەفەس بۆ ھیچ کەس
 ئەم شارە کە پریەتی لە نالە و ھاوار
 ھاوارە لە تاوی بی کەسی و فریارەس

خوش آنکە چو من حیات جاوید گەرت
 وز دولت جام جای جمشید گەرت
 ھنگام بەھار و روز نوروز بە باغ
 در سبزه و گل غلت زد و عید گەرت

جان بندە رنج و زحمت کارگر است
 دل غرقە بە خون ز محنت کارگر است
 با دیدە انصاف چو نیکو نگری
 آفاق رھین منت کارگر است

آن سان کە ستارە در سما افزون است
 در روی زمین حادثە گوناگون است
 القصە از این حوادث رنگارنگ
 بر ھر کە نظر بیفکنی دل خون است

چون مرکز ثقل ما بجز مجلس نیست
 آن کس کە بە مجلس نبود خاضع کیست؟
 بر ملت اگر وکیل تحمیل شود
 پس فایدە حکومت ملی چیست؟

ای داد کە راه نفسی پیدا نیست
 راه نفسی بہر کسی پیدا نیست
 شہریست پر از نالہ و فریاد و فغان
 فریاد کە فریادرسی پیدا نیست

دیشب کہ بہ صد فتنہ و آشوب گذشت
از مہر بہ من آن مہ محبوب گذشت
آن ماہ دو ہفتہ را چو دیدم امسال
یک ماہ شب و روز بہ من خوب گذشت

ہرچند کہ پشت خم تخت من است
در روی زمین برہنگی رخت من است
با این ہمہ جور چرخ و بی مہری ماہ
خورشید فلک ستارہ بخت من است

ہرچند کہ انقلاب را قاعدہ نیست
در آتش و خون برای کس مائدہ نیست
اما دول قوی چو در جنگ شوند
بہر ملل ضعیف بی فائدہ نیست

در دیدہ ما فقر و غنا ہردو یکی است
در مسلک ما شاہ و گدا ہردو یکی است
در کشتی بشکستہ طوفانی ما
دردا کہ خدا و ناخدا ہردو یکی است

در این رہ سخت گر شود پای تو سست
از دست شکستگان شوی رنجہ درست
ہرچیز کہ خواستی مہیا کردند
گر مرد ہنروری کنون نوبت توست

عمری کہ مرا بہ گردش و سیر گذشت
دیروز بہ کعبہ، دوش در دیر گذشت
ہرچند کہ زندگی بلا بود اما
از دولت مرگ آن بلا خیر گذشت

دویشہو کہ بہراستی بؤ مہ ناخوش گوزہرا
دوایین شہوی مانگی گمش و رووخوش گوزہرا
ئہو مانگی دووحہفتہیی کہ ئہمسالم دی
مانگی بوو، شہو و رژی لہ من خوش گوزہرا

ہہرہچہندہ کہ پشتی کومی من تہختی منہ
رووتی جل و بہرگہ، بی خہوی و ہختی منہ
گہردون لہ مہ لالووتہ، بہلام رژی مہزن
ئہستیرہیہ کی گہشی ہیوا و بہختی منہ

بؤ جوش و خرؤشی راپہرین قابدہ نییہ
نیو ئاگر و خوین بہ کہیفی خؤت بای دہ نییہ
ئہو دہولتہ گہورانہ لہ گہل یہ ک بہ شہرین
بؤ میللہ تہ کانی چروکہ بی فائدہ نییہ

تیر برسی لہ چاوی ئیمہدا ہہردوو یہ کہ
فہرقی نییہ، بؤ مہ شا و گہردا ہہردوو یہ کہ
لہم گہمیہ شکاودا کہ کہوتووینہ خہتہر
وا دیارہ خودا و ناخودا ہہردوو یہ کہ

لہم ری ہلہت و سہختہ کہ ماندوو و شہ کہ تی
بیر بینہوہ دہردی گہل و داخ و خہفہ تی
ہہرجی دلی تو ویستی خہلک کردی، ئیتیر
خؤت نؤرہ تہ، گہر تو لہ خہمی مہملہ کہ تی

عمومر گوزہرانہدووہ بہ سہیران و گہران
بووم دویتئی لہ کابہ، شہو لہ ناو دہیری موغان
ہہرچہندہ ژبانی من بہ لایہ ک بوو بہ لام
خوا کردی، مہرگ بوو بہ سہبہب، تپہری جوان

کام هۆزه به قه‌ده ئیمه بهشی زیلله‌ت بی
 برۆا مه‌که ئهم زیلله‌ته بی عیلاسه‌ت بی
 تاوانه که نه‌خریتیه ملی ده‌ولله‌ت و بهس
 لام وایه خه‌تای نه‌خویندنی میلله‌ت بی

کی شاده به زولم و زور و ناکاری دزیو
 ریشه و په‌گه‌زی ده‌چیته‌وه سه‌ر جن و دزیو
 لی‌بوردن و په‌حم و به‌زه‌یی و عاتیفه بوو
 جیای کرده‌وه ئاده‌می له وه‌حشی که‌ژ و کیو

تا جه‌هل و نه‌خویندواریمان پیشه‌نگه
 پیی ئه‌سپی مرادی ئیمه دایم له‌نگه
 سه‌ه‌ریاکی ئی‌داره‌کان خه‌راین، ئه‌مه‌ما
 زیاتر له هه‌مان ئی‌داره‌که‌ی فه‌ره‌نگه

بنواره له سه‌ه‌ردێر و که‌لیشه‌ی "توفان"
 بۆت ده‌رده‌که‌ه‌وی ئاشتییه پیشه‌ی "توفان"
 نیازی ئه‌مه‌یه له هه‌له‌مه‌ت و پاشه‌کشه
 تا وشکی نه‌که‌ن به جاری ریشه‌ی "توفان"

ده‌ریایی پر ئاو دوو چاوی ئمناکی منه
 سه‌ه‌رای پر ئاگر دل‌ی خه‌مناکی منه
 هه‌ر تووز و گلی بداته به‌ر بایی فه‌نا
 گه‌ردوون له مه‌راق و خه‌فه‌ت خاکی منه

ده‌ردیکی کوشه‌نده‌تر له نادانی نییه
 زانایی نه‌ه‌ی، عیلاج و ده‌رمانی نییه
 داخه‌م که له سه‌ر خه‌زێنه‌یه مالی، که‌چی
 رۆژه‌شتر و برس‌یتیر له ئیرانی نییه

آن‌کس که ز راه جور شد شادان کیست
 ور هست یقین ز دوده‌ انسان نیست
 گر عاطفه نیست امتیاز بشری
 پس فرق میان آدم و حیوان چیست

نادانی و جهل تا که ما را کیش است
 بدبختی ما همیشه بیش از پیش است
 هرچند ادارات خرابند همه
 بی‌شبهه خرابی معارف بیش است

گر طالب صلح نامه طوفان است
 گر منکر جنگ خامه طوفان است
 مقصود از این سیاست جنگ و گریز
 یک چند دیگر ادامه طوفان است

دریای پر آب چشم نمناک من است
 صحرای پر آتش دل صد چاک من است
 آن را که دهد زمانه بر باد فنا
 از دست غم تو عاقبت خاک من است

دردی بتر از علت نادانی نیست
 جز علم دوی این پریشانی نیست
 با آنکه بروی گنج منزل دارد
 بدبخت و فقیرتر ز ایرانی نیست

خہ مخانہ یہ کہہ پر لہ مہراق و کہ سہرہ
 من نیم بہ تہنی، چاک و خراب خہم لہ بہرہ
 قات وقیری شادیہ، نہما لیو بہ بزہ
 عالم بہ خری تووشی جہفا و دہردی سہرہ
 چواری تہر و خوینباری منہ ہہوری بہ ہار
 خونچہی نہ گہ شاوہیہ دلی پر لہ پہ ژار
 کاری منہ شہو تاکوو بہ یانی گریان
 چہشنی مہلی نیو قہ فہس بہ نالہ و ہاوار

کئی عومدہ ترہ سہورہت و مال و حالی
 ژانی پتہرہ، ژبانی تہرش و تالی
 نہم کاو لہ جیہانہ جیی کہیف خزشی نییہ
 کئی زورتیری بی، بہ دترہ حال وبالی
 ہرخواجہ کہ خیل و حشمش بیشتر است
 درد و غم و رنج و المش بیشتر است
 دنیا نبود جای سرور و شادی
 ہر پیشتری درد و غمش بیشتر است

نہم زہمزہ مہ ناپاکہ لہ چی پھیلا بوو؟
 کام سہرفہ لہ تیک چوونی وتووژدا بوو
 دوژمن بہ جہور بی لہ گہلم، دژست بہ جہفا
 نہم دوژمن و دژستہ فہرقہ کئی لہ چیا بوو؟
 رپی عیلم و ہونہرمان چ بوو یہ کجی لانا
 ہہنگاوی نہہ زانیمان بہ لاریدا نا
 بو میوژ و خورما بوو منال ناسایی
 نہو گہوہہر و گہنجہمان بہ ہیچئی دانا

تا خزمہتی ہاونہوع و وہفا کاری مہیہ
 نازادی و ناشتی لہ سہر زاری مہیہ
 چی ہلدہ کہنی لہ سہر زہوی ریشہی زولم؟
 بی شک بہ، قولینگی قین و بیزارای مہیہ
 این زمزمہ ہا غیر مستحسن چیست
 وین قطع مذاکرات بنیان کن چیست
 گر دوست کند جفا و دشمن ہم جور
 پس فرق میان دوست با دشمن چیست

تا پایہ معرفت نہادیم ز دست
 یکسر بہ رہ جہل فتادیم ز دست
 چون کودک خرد بہر جوز و خرما
 در و گہر ابلہانہ دادیم ز دست

تا خدمت ابناء بشر پیشہ ماست
 آزادی و صلح و سلم، اندیشہ ماست
 آنکس کہ کند ریشہ بیداد و ستم
 از مزرع ویران جہان، تیشہ ماست

وه‌ک په‌رده‌یی خوین نات‌ه‌گی ره‌نگینی من‌ه
 رسته‌ی که‌ژ و کی‌وه باری سه‌نگینی من‌ه
 کی شادی وه‌بیر نایه له‌به‌ر داخ و خفه‌ت
 ته‌نیا دل‌ی بی‌چاره و غه‌مگینی من‌ه
 له‌و باخه که ئاری ساف و رووناک نییه
 گول‌زاری گه‌ش و به‌دی‌مه‌ن و چاک نییه
 دوستت که نه‌بوو یه‌ک‌دل و یه‌ک‌روو له‌گه‌لت
 جیاوازی له‌گه‌ل دوژمنی ناپاک نییه
 هیچ که‌س وه‌کوو ئیمه رووت و بی‌کاره نییه
 به‌دب‌ه‌خت و که‌نه‌فت و دیل و بی‌چاره نییه
 نه‌و ده‌ولته‌ته سه‌رمایه له‌چی پیکه‌وه نی؟
 خو که‌س به‌قه‌د نه‌م میله‌ته‌ته بی‌پاره نییه
 کی ژینی له‌گه‌ل مه‌عریفه‌ت و فهره‌نگه
 نارپیکه له‌گه‌ل به‌ختی به‌کیشه و جه‌نگه
 دل‌ته‌نگ نییه گول‌غونچه به‌ته‌نیا له‌چه‌مه‌ن
 نه‌م عاله‌مه گشتی وه‌کوو من دل‌ته‌نگه
 لای ژیره‌ده‌سی خوژت مه‌زن‌نمایی غه‌له‌ته
 بو‌عه‌بدی خودا لای خودایی غه‌له‌ته
 بینگانه‌یی فیر به‌، رازی دل‌زایه مه‌که
 وریا به‌، گه‌لی که‌س ناشنایی غه‌له‌ته
 رزگاری گه‌لان حوکمی ره‌وای یاسایه
 نازادی ژیمان، به‌بیر و رای یاسایه
 نه‌و مه‌مله‌که‌ته گه‌لی له‌ناو ناچئی، که‌وا
 بی‌دادی و مل‌ه‌واری، فی‌دای یاسایه
 چون پرده‌ خون دامن رنگین من‌ است
 چون رشته‌ کوه بار سنگین من‌ است
 آن‌کس که زدست غم نمی‌گردد شاد
 با بی‌سروپائی دل غمگین من‌ است
 باغی که در آن آب و هوا روشن نیست
 هرگز گل یکرنگ در آن گلشن نیست
 هر دوست که راست‌گوی و ی‌کرو نبود
 در عالم دوستی کم از دشمن نیست
 در دهر کسی چو ما بدین ذلت نیست
 وین ذلت بی‌کرانه بی‌علت نیست
 دولت ز که جلب نفع سرمایه کند
 وقتی که ز قعر نامی از ملت نیست
 هرکس که در این زمانه با فرهنگ است
 با طالع برگشته خود در جنگ است
 دلتنگی غنچه در چمن تنها نیست
 بر هر که نظر کنی چو من دلتنگ است
 در ملک وجود خودنمایی غلط است
 در بندگی اظهار خدایی غلط است
 بیگانگی آموز که با مسلک راست
 با خلق زمانه آشنایی غلط است
 چون موجد آزادی ما قانون است
 ما محو نمی‌شویم تا قانون است
 محکوم زوال کی شود آن ملت
 در مملکتی که حکم با قانون است

هر مملکتی در این جهان آباد است
 آبادیش از پرتو عدل و داد است
 کمتر شود از حادثه ویران و خراب
 هر مملکتی که بیشتر آزاد است
 هر مملکه که تی که میلله تی ئازاده

مهز نایه تی یاسا که له غایهت به ده ره
 بو ئیمه ئیتاعه تی له سه ر گیان و سه ره
 فه موویه له سه ر ترس و هومید داده رژی
 نه و پایه که بو مان و ژبانی به شه ره

"توفان"ی مه بو راستی چه شنی عه له مه
 کاول که هری بنچینه هی زولم و سته مه
 هر بو یه خه لک خوشی ده وی، سووره له سه ر
 نه و ریگه که گرتوویه تی ساییت فه ده مه

نه بوه له دل مدا خه فه تی بوون و نه بوون
 که یغم نه به بوون سازه، نه ماتم به نه بوون
 روونناکی ژبان ده میکه، دی و راده بری
 تاریکی پتر تیایه ته من، که متره روون

بو هر چی په سنده ریگه پیوان خوشه
 دل دانه وه بو خه لکی په ریشان خوشه
 ته نیا نییه تی پاکی مرز کافی نییه
 پاکی نییه تیش به کرده وی جوان خوشه

کی چاوی له قازانجه که بو بی هره سی
 له زیانی زه وه نند و سوودی کهم ناعه به سی
 هر کاری که به رجه وه نندی گشتی تیا بی
 کی شوینی که وی په سنده لای کوللی که سی

قانون که اصول واجب التعظیم است
 ما را به اطاعتش سر تسلیم است
 گوید که بنای زندگانی بشر
 بر روی قواعد امید و بیم است
 طوفان که ز راستی به عالم علم است
 ویرانه کن بنای جور و ستم است
 محبوب از آن بود که حق یا باطل
 در مسلک خود همیشه ثابت قدم است

هرگز دل ما غمین ز بیش و کم نیست
 گر بیش و اگر کم دل ما را غم نیست
 اسباب حیات نیست غیر از یکدم
 آن نیز دمی باشد و دیگر دم نیست

در مسلک ما طریق مطلوب خوش است
 دلجوئی مردمان مغلوب خوش است
 کافی نبود برای ما نیت خوب
 بایت خوب کرده خوب خوش است

پیش همه منفعت اگر مطلوب است
 در نفع چرا این بد و آن یکی خوب است
 سودی که زیان ندارد از بهر عموم
 سودیست که جوینده آن محبوب است

ناوینیهی حه‌ق‌نوین دللی ته‌نگی منه
 حه‌ق‌ویژی، دروشمی ده‌می بی‌ده‌نگی منه
 کی‌راست و دروستی حه‌ق و باطل نووسی
 پیتووسی شکاو و کۆل و بی‌ده‌نگی منه
 تا ماوه ته‌هن، دروستی ئایینی منه
 زیددایه‌تی ناراست، له‌گه‌ل ژینی منه
 ئازادی و حه‌ق‌خوازی له‌بۆ نه‌وعی به‌شهر
 تا ماوه هه‌ناسه، مه‌سه‌له‌ک و دینی منه
 ئەم مه‌مله‌که‌ته‌ی ئیمه‌ که دارماللی خه‌مه
 تیی‌دا دللی ناسووده هه‌تا بی‌ژی که‌مه
 هه‌نگاوی شله، له‌هاورپیان دوا ده‌که‌وی
 هه‌ر پیاوی که ئەم زه‌مانه‌ ساییت‌قه‌ده‌مه
 چیمه‌ن که له‌ده‌نگی چه‌تری که‌پکاووسه
 مه‌زرا وه‌کوو جی‌خه‌وی شه‌وانی تووسه
 بۆ ناچی له‌مه‌ی گلینه‌ پر که‌ی، ده‌روده‌شت
 خه‌ملاوه به‌گۆل، چه‌شینی په‌ری تاووسه
 نه‌ورۆزه، به‌هاره، جی‌ژنی مه‌ی خارانه
 سه‌ر چیمه‌ن و چه‌وار ده‌وری، مه‌کۆی یاران‌ه
 بنواره له‌سایه‌ی شه‌نبا و هه‌وری به‌هار
 گۆل‌خونچه‌ ده‌می دایه‌وه، گۆل‌بارانه
 له‌م چیمه‌نه هه‌ر که‌س وه‌کوو گۆل‌یه‌که‌ده‌نگه
 چه‌شینی چقل ناماجی پلار و سه‌نگه
 بی‌ده‌نگی ده‌که‌ن هه‌رچی به‌حال ده‌نگی ده‌ری
 نه‌ستۆکه‌چه، کی‌مات و کپ و بی‌ده‌نگه
 آینه‌ حق‌نما دل‌خسته‌ ماست
 برهان حقیقت ده‌ن بسته‌ ماست
 آن‌کس که درست حق و باطل بنوشت
 نوک قلم و خامه‌ بشکسته‌ ماست
 تا عمر بود، درستی آئین من است
 بدخواه کژی، مسک دیرین من است
 آزادی و خیرخواهی نوع بشر
 مقصود و مرام و مسلک و دین من است
 در کشور ما که مهد اندوه و غم است
 در آن دل‌وجان شاد بسیار کم است
 از هم‌قدمان خود عقب خواهد ماند
 هرکس که درین زمانه ثابت‌قدم است
 اکنون که چمن چو چتر یکاوس است
 وز سبزه دمن چو خوابگاه طوس است
 برخیز به بط کن می چون چشم خروس
 کز گل در و دشت چون پر طاوس است
 امسال بهار جشن می‌خواران است
 اطراف چمن نشیمن یاران است
 از دولت ابر و باد و باران بهار
 گلزار شکوفه‌ریز و گل‌باران است
 هرکس که چو گل دراین چمن یکرنگ است
 با خار به پیش باغبان هم‌سنگ است
 دل‌تنگی غنچه در چمن تنها نیست
 بر هرکه نظر کنی چو من دل‌تنگ است

دنیایا که له ژپیر قودرته و توانایتیه مایه‌ی فروفیلته، نه‌ک له نازایتیه لای خواوه‌نی عه‌سلی ئهم تیجاره‌ت‌خانه مافت به قه‌دهر شه‌وور و زانایتیه

دوژمن له‌گه‌لت دۆسته، چ دۆستت دوژمن قه‌ت به‌رمه‌ده لانی دۆسته‌کانت، وه‌کوو من پاریز که هه‌موو کاتێ له دۆستانی نه‌زان ته‌نگانه به‌روژی گرتی، بیگانه ده‌بن

له‌م کاوله هه‌ر روژی قه‌ره و جه‌نگیکه بی‌نه‌زمی له ناو حوکومه‌تا نه‌نگیکه تی‌فک‌ره له ئه‌وزاعی سیاسی ئیم‌رو چه‌شنی قه‌له‌موونه هه‌ر ده‌مه‌ی ره‌نگیکه

ئه‌ی دوژمنی زۆل! ک‌ر به، ئیتر سه‌هر که‌وتن نابینی مه‌گه‌ر به ناشتی و ریک‌که‌وتن کئی چاوی ته‌ماحی برپه ئهم خاکه، به‌شی پاشه‌کشه‌یه، پاششی زه‌بر وئ‌که‌وتن

هه‌ر که‌س نییه‌تی پایه له ناو دۆستانا مایه‌ی نییه، ده‌س ته‌نگه له ماوه‌ی ژبانا به‌س هه‌ل‌بخولی له جه‌غزی دۆستایه‌تیا له‌و نوخته که ده‌ده‌خاشتی بی‌مانا

لای هیممه‌تی به‌رز، کۆشکی قه‌یسه‌ر هیچه سه‌رمایه‌یی دارا و سه‌که‌نده‌ر هیچه لای ئه‌و که‌سه مال‌به‌کۆل و خواوه‌ن‌شه‌ره‌فه سه‌د مالی ته‌ژی له زپیر و زه‌مه‌به‌ر هیچه

یا دوست دشمنند یا دشمن دوست از دست رها مکن چو من دامن دوست پرهیز نماز دوستانی که ز جهل گر خوار شوی چو خار در گلشن دوست

هر روز در این خرابه جنگی دگر است در ساغر شهد ما شرنگی دگر است اوضاع سیاست عمومی گویا چون بوقلمون باز به رنگی دگر است

ای خصم تو را مجال کین‌توزی نیست در کشور ما امید فیروزی نیست با ما ز در صلح و صفا بیرون آی کامروز جهان، جهان دیروزی نیست

هرکس که بعهد دوستی پایه نداشت در دست برای سود سرمایه نداشت از دایره کم نه‌ای به یک نقطه بگرد پیراهن دوستی که پیرایه نداشت

با طبع بلند قصر قیصر هیچ است دارائی دارا و سکندر هیچ است با خانه‌بدوشی بیر همت ما صد قافله گنج خانه زر هیچ است

دنیای که زه‌عیف‌کوژه له‌حوق بی‌زاره
 حوق ههر به قه‌وی پیش‌ک‌شه‌ئه‌وه حوق‌داره
 پی‌م سه‌یره که تو له حوق و باتل ده‌وی‌ئی!
 زور‌داری ره‌چاو که، حوق له‌گه‌ل زور‌داریه

دنیای چیه، یه‌ک خانووه بو ه‌موانه
 پر په‌لپ و گهر و بیانووه بو ه‌موانه
 قازانج و زهره‌ر، ئه‌من و خه‌ته‌ر، بوون و نه‌بوون
 چی تیایه‌تی ئه‌م خانووه بو ه‌موانه

رؤژی که رق و کینه بلیسه‌ی سه‌نووه
 به‌و ئاگری فیتنه وشک و ته‌ر زایه بووه
 من داخی ئه‌وهم ناچی که له‌و رۆژه‌ش‌دا
 ههر ئه‌و که‌سه به‌دبه‌خته که به‌دبه‌ختی زووه

یه‌ک عومر به شیتی مانگ و سالمه‌ر ا‌ب‌رد
 دوور بووم له شعور و، بی که‌مالم ا‌ب‌رد
 زوریه‌ی ته‌م‌نم وه‌کوو گولسی خوینتاوی
 ته‌نیا له ته‌نیشتی در ک‌ودال‌م ا‌ب‌رد

گۆشه‌یکی بچووک له هه‌ردوو دنیا به‌سه
 بو ری‌کی مه‌به‌سم باوهری بی‌ریا به‌سه
 له‌م چینکه‌یی رۆژگار و خه‌رمانی زه‌مان
 تاقه گولسی یا ده‌نکی به ته‌نیا به‌سه

چهن وه‌خته که‌شیشی کییه مه‌عبودی تو؟
 زور بایی به ریشی، چ بووه مه‌قسوودی تو؟
 بهس لافی هه‌یاس لی‌بده، چون ئه‌و پی‌اوه
 خۆی نه‌هم‌ده، چۆن ده‌بیته مه‌هوودی تو؟

ای کاهن خودپرست، معبود تو کیست؟
 وی خائن شوم‌پست، مقصود تو کیست
 با ناز ایاز جلوه منما کاین مرد
 هرچند که احمد است محمود تو نیست

جیا لهو که سه خویبه، حاکی عادل کوا؟
 لهو زاته به دهه، قازی حهق و باتل کوا؟
 ههه قاتلی ده توانی بکووژی سهد کهس
 قانونی موجازاتی به شهه کامل کوا؟

لای حاکی شماره خوینی مه زلوم هه دهه
 ههه زالمه قانونی له لا وه که وهه
 ههه کهس سهه ری بو حورمه تی قانون داخا
 لای نههلی قه لهه ری زی له سهه گیان و سهه

نهه خه لکه هه مووی عاییده مه عبود یه که
 رهش تا کوو سپی ساجیده، مه سجود یه که
 تی فک ره به ئینسافه وه بنواره جهه ان
 لای که وهه و ژیر، مه تلهب و مه قسوود یه که

نهو تا قمه ناپا که که هه یچ موئمین نین
 حه قیانه خه لک به کرده بان خویش نین
 روژی ک به قهوام که وچک و روژی و سووق
 نهو تایه فه دلنیا به، بی خائین نین

دل عه جزی ئه ازاری دل نازاران
 گیان جازری بی دادی ستهم کارانه
 پیوسته ته می و سهزای خه یانه تکاران
 ئاواتی گهه و هه زوی وه فاداران

تا کاتی خهوی به ختی من و تو خو شه
 چاوی من و تو پر ئاوه، لهه رهش پو شه
 کاول بن ئیده ره! تایه تی عه دل یه
 بی زاره لهوان، هه رجی بهه بیر و هه شه

جز ایزد پاک حاکم عادل نیست
 جز موجد خاک، قاضی قابل نیست
 یکبار توان قاتل صد تن را کشت
 ز آنرو که مجازات بشر کامل نیست

مظلوم کشی طریقه محتشم است
 قانون شکنی پیشه اهل ستم است
 هر سر که به احترام قانون خم شد
 در مسلک ارباب قلم محترم است

عالم همه عابدند و معبود یکی است
 دنیا همه ساجدند و مسجود یکی است
 با دیده انصاف چو نیکو نگری
 روحانی و ما را همه مقصود یکی است

آن سلسله را که جز خطا باطن نیست
 کس نیست که بر خطایشان طائن نیست
 روزی به وثوق شاد و گاهی به قوام
 القصه که این طایفه بی خائن نیست

دل خسته از آزار دل آزاران است
 جان رنجه ز بیداد ستمکاران است
 تنبیه و مجازات خیانتکاران
 در جامعه پاداش نکوکاران است

تا بخت من و تو خوابتر از همه است
 چشم تو و من پر آب تر از همه است
 هر چند ادارات خرابند ولیک
 عدلیه ما خرابتر از همه است

له‌م مه‌مله که‌ته خو شَه‌ری نه‌سنانی نییه!
حاکم که جگه له مشتی نه‌شرافی نییه
هه‌ر بۆیه له سه‌ر خه‌تای که‌سی، سه‌د به‌لگه
بو چۆنییه‌تی راست و درۆ کافی نییه

کئی زاله به سه‌ر عهدلیه‌دا، مه‌نسووره
دی‌ر هاتووه، زوو زل بووه، زۆر مه‌شهووره
هه‌ش‌تاویه‌ک بیلاغی خیلانی قانون
ده‌رکرد و له‌سه‌ر دژایه‌تی هه‌ر سووره

یه‌ک ده‌م له مه‌راقی ره‌ئی کربیی خه‌م نین
یه‌ک سانی له داخ ره‌ئی فروش خو‌رپه‌م نین
نیسکیک له وه‌زندا و که‌لای مه‌جلیسی پینج
له نوینه‌ره‌کانی مه‌جلیسی چوار که‌م نین

تا پیشه‌یی ده‌ولته‌مه‌ند دل‌آزاری بی
بی‌مایه، نه‌سیری شیوه‌ن و زاری بی
نه‌م چاره‌ره‌شی گهل و هه‌زاری گشتی
لام وایه هه‌مووی عیله‌تی بی‌کاری بی

بۆ کابینه‌ی موشر و ده‌وله

ده‌ولت که به‌خیر چاوی له گورگ و مه‌ر بی
زۆر سه‌یره، له حاست میلیه‌تی، بی‌باوه‌ر بی
نه‌م داد و فغانی خه‌لکه‌که چۆن ناژنه‌ون؟
یا ره‌نگه ره‌ئیس‌ول‌وزرا گوئی که‌ر بی

در کشور ما که جنگ اصنافی نیست
حاکم بجز از اصول اشرافی نیست
این است که بر خطای یک تن ناچار
صد مدرک و درج ده سند کافی نیست

منصور که در عدلیه قادر شده است
دیرآمده زود از مصادر شده است
هشتاد و یک ابلاغ خلاف قانون
از جانب آن جسور صادر شده است

از رأی خران دلم دمی بی‌غم نیست
وز رأی فروش جان من خرم نیست
بل این وکلای مجلس پنجم در وزن
از مجلس تاریخی چارم کم نیست

تا رسم غنی غیر دل‌آزاری نیست
از بهر فقیر چاره جز زاری نیست
این خواری و این ذلت و این فقر عموم
بی‌شبهه بجز علت بیکاری نیست

ای آنکه تو را گفته‌ام باور نیست
ور هست ز جبن قدرت کیفر نیست
با منطق و مدرک بشنو ناله‌ما
گر گوش رئیس‌الوزرائی کر نیست

کابینه‌ی سردار سپه

به‌ربوونه‌ته مشت و له‌قه، کوا ئه‌منییته؟
 ده‌کردن و زلله و شه‌قه، کوا ئه‌منییته؟
 تو بۆچی به زۆر پیمه ده‌سه‌لینی هه‌یه؟
 گوئ بگره، قسه‌ی من حه‌قه، کوا ئه‌منییته؟

کابینه‌ی مستوفی الممالک

کابینه‌که هه‌مان ئه‌وه‌نده به‌ی ته‌سیمه
 هه‌ربۆیه سه‌ره‌ۆک به دوژمنان ته‌سلیمه
 جا من که هیوام به خادیمی ئیسته نه‌بی
 بهو خائینی داهاتوو به ته‌رکه‌ن نیمه
 ئه‌و شه‌رته که به‌سترا له به‌ینی من و دۆست
 پووجه‌ل بوو به شه‌یتانی له به‌ینی من و دۆست
 زانیم هه‌وه‌لی کاری، که له دوارۆژدا
 قامک ده‌کوئن له چاوی من، دوژمن و دۆست
 خو ناشی به‌دۆزینی ده‌می ته‌نگانه
 خه‌م ماوه‌یه‌کی کهم له دلت میوانه
 ئه‌و تیشکه که له خۆره‌تاوی سه‌ر کهوتندا
 رووناکی به یه‌کیه‌تی ده‌بینری، گیانه!
 لای ئیمه و شه‌ی عیززه‌ت و زیلله‌ت گه‌مه‌یه
 به‌دتر له هه‌زاری، درد و عیلاله‌ت گه‌مه‌یه
 کی نازی به ده‌ستی خۆی، سه‌لاحیه‌تی کوا؟
 بکری به وه‌کیلی قه‌وم و میلاله‌ت، گه‌مه‌یه
 دانانی ئه‌ساسه به‌ مؤنه‌سسسیس فه‌رزه
 به‌خواه‌نی مال و رووت و مو‌فلیس فه‌رزه
 نوینه‌ر که خه‌تاشی زۆره، دووباره له سه‌ر
 ئه‌م عاله‌مه ئیحترامی مه‌جلیس فه‌رزه

با مشت و لگد معنی امنیت چیست؟
 با نفی بلد، ناجی امنیت کیست؟
 با زور مرا مگو که امنیت هست
 با ناله ز من شنو که امنیت نیست

کابینه‌ ما اگرچه بی‌تصمیم است
 معبود شما به دشمنان تسلیم است
 از خادم حال گر امید ی نبود
 از خائن آینده هزاران بیم است

آن عهد که بسته شد میان من و دوست
 بشکسته شد از فتنه‌ اهریمن و دوست
 دانستم از اول که در این کار آخر
 انگشت‌نما شوم بر دشمن و دوست

در موقع سخت می‌نباید شد سست
 کز عزم، شکسته را توان کرد درست
 خورشید موفقیت رخشان را
 در سایه‌ اتفاق می‌باید جست

در مسلک ما که عزت و ذلت نیست
 سلطان و فقیر و کثرت و قلت نیست
 هرکس که به دست خویشان کار نکرد
 صالح به نمایندگی ملت نیست

تحکیم اساس بر مؤسس فرض است
 این اصل بهر منعم و مفلس فرض است
 بر فرض وکیل هم خطا پیشه بود
 بر جامعه احترام مجلس فرض است

خزمینه! نه‌زانی هـۆی په‌ریشانی مه‌یه هه‌ستین، هه‌ره‌تی چاندن و کیتلانی مه‌یه راست بینه‌وه، رۆژی چاره‌نووسمانه‌ بررا! شوین مافی ره‌وا که‌وین، که نه‌و گیانی مه‌یه

سه‌ندوروقی ره‌ئی به‌رانبه‌ری کام دینه‌ه؟ هیچ که‌س دل‌ی پی‌ خوش نییه، مایه‌ی قینه‌ه دورانی نه‌ه‌ویش هه‌روه‌کوو دنیا وایه‌ه کیتی تیچ‌وووه، دوو رۆژی تییاشیرینه

نه‌و سپیه که ده‌نگی خه‌لکه گنجینه‌یی نه‌و لالووته زه‌مان، به هۆی رق و کینه‌یی نه‌و به‌دبه‌ختی و خوش‌به‌ختی به‌شهر دیاری ده‌کا نه‌و رازه که پۆشراوه له ناو سینه‌یی نه‌و

ئه‌ی جعبه که چاره‌نوسی ئیمه‌ت به ده‌سه! ئاوات و هی‌وای ئیمه له دورت هه‌ره‌سه ئیمه‌رۆ نه‌گری لایه‌نی هیچ چاک و خراب سۆزی ده‌می هه‌ر چاک و خراپ‌یک به‌سه

سه‌ندوروقه حه‌یات به‌خشی هه‌موو نارایه هه‌م شادی دلانه، هه‌م مه‌راقه گوایه تیی‌دایه به‌راز و ورچ و سیس‌ارک و دال مه‌روانه سه‌نوروقه، ئیره‌واری خویه‌ه

نه‌و جعبه چکۆله ره‌ئیه‌کانی تیایه بی‌میهر و وه‌فایه، شه‌رتی وه‌ک دنیایه هینه‌دی به‌م و به‌و دا به درۆ وه‌عه‌دی وه‌سل خوینی ده هه‌زار کوشته له گه‌ردنیایه

ای توده، که جهل در سرشت من و توست هشدار که گاه زرع و کشت من و توست تا شب پی حق خویش از پا منشین برخیز که روز سرنوشت من و توست

این جعبه‌رأی‌را چه دین و کیش است کز آن دل خوب و زشت در تشویش است گردیده چه دنیای دنی این صندوق هریک نفری در آن دو روزی پیش است

آن جعبه که رأی خلق گنجینه‌اوست بی‌مهری روزگار از کینه‌اوست فرمان سعادت و شقاوت دارد این راز نهفته‌ای که در سینه‌اوست

ای جعبه که سرنوشت ما در ید توست مقصود عموم تابع مقصد توست امروز که بی‌طرف شوی با بد و خوب فرداست که خوب و بد ز خوب و بد توست

صندوقچه‌ای که جای آرا شده است هم روح‌گداز و هم دل‌آرا شده است دیو و دد و دام و وحش و طیر است در آن این جعبه مگر جنگل مولا شده است

این جعبه که آرا همه در دامن اوست چون دور سپهر بی‌وفائی فن اوست از بس که به این و آن دهد وعده‌ وصل خون دوهزار کشته در گردن اوست

ده‌رمانی دل‌م بیجگه له ئازار نییه
 دهر د و خه‌می من زۆره، به ئه‌ژمار نییه
 با مه‌جلیسی پینج‌ومیش فه‌رز که‌م به‌د بی
 به‌دتر له فه‌سادای زوو و هه‌وه‌ل جار نییه

خونچه‌ی نه‌گه‌شاوه دیوته پشکوا کاکه
 ئه‌و قۆره نه‌گه‌بوه بوو به‌هه‌لوا کاکه
 هه‌ر ئه‌و که‌سه وای به‌هه‌ریمان هینا
 ناغایه له سه‌ر مه‌ نیسته، به‌خوا کاکه

کابینه‌ی موشره‌دده‌وله

سیلاوی به‌هینی ئاره‌زوو بی‌سه‌دده
 مه‌ودای ته‌ماحی ئاده‌می بی‌حه‌دده
 بروانی به‌هه‌ بی‌قین و غه‌ره‌ز دیاره‌ برا
 کابینه‌که‌مان خه‌راپ نییه به‌وه‌ حه‌دده

رۆژنامه‌که‌مان به‌هه‌له‌یه و ناشی نییه
 نووکی قه‌له‌م فیری ژه‌ه‌رپاشی نییه
 قه‌ت عاده‌تی ئیمه‌هه‌رزه‌ویژی نه‌ه‌بوه
 له‌ژیانی مه‌دا ته‌مه‌ت و فه‌حاشی نییه

پروانه‌هه‌ قوتابیه‌کانی خه‌زی و لاره
 هاتوونه‌هه‌ خیابان به‌گول و ئالاره
 مانای نه‌وه‌یه‌هه‌ قات‌وقه‌ری که‌وته‌ ولات
 رۆژی که‌ه‌هه‌م و چاکه‌هه‌ له‌گه‌ه‌ل داماره

دردا که دواي دل بجز حسرت نیست
 حسرت بحساب قلت و کثرت نیست
 گیرم که شود مجلس پنجم هم بد
 بدتر ز فساد دوره فترت نیست

این غنچه نوشکفته خوش‌اشده است^۱
 واین غوره نارسیده حلوا شده است
 آن‌را که برای نوکری آوردیم
 دیری نگذشته زود آقا شده است

هرچند که سیل آرزو را سد نیست
 هرچند توقع بشر را حد نیست
 با کم‌غرضی اگر کنی خوب نظر
 کابینه‌امروزی ما پر بد نیست

چون نامه‌ما برای کلاشی نیست
 چون خامه‌ما مرتشی از راشی نیست
 پس پیشه‌ما هرزه‌درائی نبود
 پس حرفه‌ما ته‌مت و فحاشی نیست

امروز محصلین ز‌اعلی تا پست
 دارند کل اندر کف و بیرق در دست
 یعنی که به قحطی‌زدگان رحم کنید
 ای ملت با عطفه‌نوع‌پرست

^۱ ره‌خه‌ی له‌موسه‌شاریکی ئه‌میریکایی (دوکتور میلیسپۆ) گرتووه.

دولت له خه‌زیده‌دا فره‌ی پاره نییه
 میلله‌ت له هه‌ژاریا ده‌ژی، چاره نییه
 نه‌ی نو‌تیره‌ره‌کان مووچه له کو‌ی وه‌ده‌گرن؟
 هه‌ر ئه‌و که‌سه مال کاوله هیچ‌کاره نییه

له‌م مه‌مله‌که‌ته دیاره به‌شهر مافی نییه
 چون دوله‌تی دل‌سۆز و به‌ئینسافی نییه
 ری‌ چۆن له جه‌ژندا به‌ کر‌یکار نه‌دری؟
 نه‌م مه‌جلیسه‌ گهر مه‌جلیسی نه‌شرافی نییه!

ئازادی که‌ هیچ ناوی نییه له‌م خاکه
 تاوانی له‌م ملل حوکوم‌ه‌تی ناپاکه
 بو‌ ئه‌و دل‌ه ناسنه‌ی که‌ ئازادی کو‌ژه
 هه‌ر نووکه‌ رم و خه‌نجه‌ری پۆلا چاکه

به‌و بو‌نه‌وه دز باکی نییه و ترسی له‌ که‌س
 شوانی مه‌ری بی‌چاره به‌ ده‌س گورگه‌ و به‌س
 هه‌ره‌چی زه‌ره‌ر و زیان‌ه به‌شعی هه‌موانه
 خیر و به‌ره‌که‌ت بو‌چی نییه بو‌ هه‌موو که‌س؟

بو‌ راست و دروستی کئی له‌ دنیا تاکه
 بر‌وا که‌ براکه‌ تا ده‌ژی خه‌مناکه
 کئی خه‌ائین و خو‌فرو‌ش و دل‌ناپاکه
 نه‌و کاری له‌ پیشه‌، به‌خته‌که‌ی زۆر چاکه

ئه‌ستیره که‌ ناسینی به‌ ه‌وی ته‌قه‌مینه
 زۆر شت هه‌یه‌ روی نه‌داوه، نه‌و پیش‌بینه
 هه‌ر بو‌نی سقووت و ئال‌و‌گۆری لی‌ دئ
 له‌و رۆژه‌وه ته‌ش‌کیلی درا کابینه

با آنکه غنی خزانه دولت نیست
 با آنکه به فقر می‌کند ملت زیست
 از چیست حقوق و کلاقمچی‌کش
 یک‌دفعه دو اسبه آید از صد به دو‌یست

در مملکتی که جنگ اصنافی نیست
 آزادی آن منبسط و کافی نیست
 در جشن به کارگر چرا ره ندهند
 این مجلس اگر مجلس اشرافی نیست

در مملکتی که نام آزادی نیست
 ویرانی آن قابل آبادی نیست
 بهر دل چون آهن آزادی‌کش
 درمان بجز از دشنه پولادی نیست

در کشور ما که دزد را واهمه نیست
 جز گرگ شبان برای مشت‌ی رمه نیست
 آنجا که مضار هست بهر همه‌است
 وانجا که منافع است مال همه نیست

آن را که درستی عمل کیش بود
 زان کرده خوب، دشمن خویش بود
 هرکس که خطاکاری او بیش بود
 بیش همه کس در همه جا پیش بود

اوضاع نجومی چو به تقویم آید
 این جمله برجسته به تنظیم آید
 کز جانب کابینه امروزی ما
 از روز نخست بوی ترمیم آید

با خلق خدا شریک غم باید شد
سربار بدوش دوست کم باید شد
خواهی بیری گوی معارف خواهی
درگاه عمل پیش‌قدم باید شد

آن‌کس که مقام مستشاری دارد
در مالیه اختصاص کاری دارد
راپورت را اگر بدقت خوانی
بیش از همه چیز امیدواری دارد

گویم سخنی اگر که تصدیق کنید
آن را به جوان و پیر تزریق کنید
روزی است که صنعتگر ایرانی را
از راه خرید جنس تشویق کنید

یکدم دل ما غم‌زدگان شاد نشد
ویرانه ما از ستم آباد نشد
دادند بسی به راه آزادی جان
اما چه نتیجه، ملت آزاد نشد

آن خودسر مرتجع که دلها خون کرد
پامال هوای نفس خود قانون کرد
دیدي که چسان دست طبیعت او را
از دایره با مشت و لگد بیرون کرد

از دست تو گر دل ز غمت چاک نبود
از طعنه این و آن مرا باک نبود
راز دل دوستان نمی‌کردم فاش
گر نقشه دشمنان خطرناک نبود

لای خه‌لکی خودا شه‌ریکی خه‌م بی چاکه
سه‌رباری ژبانی دۆست که‌م بی چاکه
پیت‌خۆشه که گۆی هونه‌ر له مه‌یدان ده‌رکه‌ی
بو کرده‌وه راکه، پیش‌قه‌ده‌م بی چاکه

هه‌رئه‌وه که‌سه به‌اری به‌اره، راپوژکاره
بو مالیه کیش‌راوه، له‌وئ موختاره
هه‌ر چاوائی به‌ه راپورته‌که‌هیا بخش‌ی
ده‌یی هومی‌ده‌واره زۆر به‌وه کاره

بو پیشانگای که‌ل و په‌له ناو‌خۆبیه‌کان

ئێژم قسه‌یه‌ک که ئێوه بیسه‌ه‌لین
لای پیر و جوان، ئه‌م قسه‌ به‌درکین
پتویسته که پیشه‌سازه‌کانی ئێران
زۆر کردنی پیشه‌یان به گوی هه‌ل‌خوین

داخم که دلی ئه‌م گه‌له قه‌ت شاد نه‌بوو
رزگاری له به‌ندی سه‌خت و بی‌داد نه‌بوو
ئه‌ی خوایه که خوین رژا له سه‌ر ئازادی
پاکی به هه‌ده‌ر چوو، میلله‌ت ئازاد نه‌بوو

رووخانی کابینه‌ی قه‌وام

ئهو مله‌هه‌ره ناپاکه ده‌زانن چی کرد؟
یاسای هه‌موو پی‌شیللی هه‌وای نه‌فسی کرد
دیست چۆنی ره‌ش و په‌ه‌نده ده‌ستی سروشت
ئاواره و رووت و په‌ه‌ن و برسی کرد

تا دل به‌ه پلاری خه‌می تو نه‌شکا‌بوو
لۆمه و ته‌شه‌ر و تانه له لای من کا‌بوو
پازی دلی خۆشه‌ویستی خۆم ده‌رنه‌ده‌خست
تا‌کوو له فریفتلی دژم نا‌گا‌بوو

وه‌ک ده‌وره‌یی ئه‌وه‌ه‌ل ئه‌عتیباری نه‌به‌بووه
 ئه‌م مه‌جلیسی پێنجه ئه‌فتی‌خاری نه‌به‌بووه
 مابه‌ینه‌که‌یان به‌ناهۆمی‌دی گۆزه‌را
 له‌و باره‌وه‌ که‌س ئۆمی‌ده‌واری نه‌به‌بووه
 ئای خۆزگه‌ له‌کن من و تۆ به‌لگه‌ بوايه
 خۆیستی له‌ لای مه‌ زۆر و که‌م نه‌بوايه
 خۆزیای له‌ بری ئه‌وه‌ هه‌موو نامه‌ی حی‌زی
 بۆ خه‌لکه‌ که‌ رێی راست و دروست هه‌بوايه
 ئه‌وه‌ چه‌نده‌ که‌سه‌ و پارێزه‌رانی مافن
 لایه‌نگری ره‌حیم و به‌زه‌یی و ئینسانفان
 ناپاک و خه‌تاکار بده‌نده‌ دوس یاسا
 رینگیر و چه‌ته‌ن یا له‌ به‌ره‌ی ئه‌شیرافن
 کی ژیره‌ هه‌موو کاری به‌ ته‌نیایی نه‌کا
 هاوکاری غه‌ریب و خۆیی، بی‌بایی نه‌کا
 ناتوانی حوکومه‌تیش بو‌ستی، تا‌کوو
 پال‌پشتی له‌ سه‌ر بیری هه‌موو لایی نه‌کا
 ئه‌وه‌ تا‌قمه‌ تۆ ده‌بی به‌ دارده‌ستی ئه‌وان
 بۆ تۆ و نه‌ته‌وه‌ت ئه‌ییته‌ مار، ده‌ستی ئه‌وان
 خنکانده‌نی نازادییه‌ هه‌هه‌نگاوی هه‌وه‌ل
 ئاماده‌ ده‌کا بۆت په‌ت و دار، ده‌ستی ئه‌وان
 هه‌ر کونده‌به‌بووی ماتهم و خه‌م دئ ده‌نگی
 بی‌شوینه‌ هوما، که‌ دی نه‌ما یه‌که‌ره‌نگی
 پروانه‌ که‌ساسی خه‌لکی مه‌زلووم و هه‌زار
 کی دیاره‌ بزه‌ی لێوی به‌ هۆی دل‌ته‌نگی؟

بر دوره‌ فترت اعتباری نبود
 با مجلس پنجم افتخاری نبود
 در فاصله‌ این دو، به صد مایوسی
 یک ذره مرا امیدواری نبود
 ای کاش من و تو را کمی مدرک بود
 خودخواهی هر دو پر نبود اندک بود
 جای همه نام‌های حزبی ای کاش
 این مردم خودپرست را مسلک بود
 آنان که اصول را مراعات کنند
 عنوان مکافات و مجازات کنند
 خوبست خطاکاری بدکاران را
 در محکمه صالحه اثبات کنند
 عاقل که جز اقدام لزومی نکنند
 غمناک دل غریب و بومی نکنند
 داند که حکومت نگردد ثابت
 تا تکیه بر افکار عمومی نکنند
 آنانکه تو را به خویش ترغیب کنند
 ترغیب اثر چو کرد ترغیب کنند
 اول قدم اختناق آزادی را
 در جلسه به اتفاق تصویب کنند
 بس ناله جغد غم در این بوم آید
 نشگفت اگر فر هما شوم آید
 یک لحظه اگر کسی کند باز دو گوش
 از چار طرف صدای مظلوم آید

دولت چو ب فکر خویش تشکیل شود
ناچار نفوذ غیر تقلیل شود
با فکر خودی اگر نگردد تشکیل
بر آن نظر خارجه تحمیل شود

در کعبه خطاکار خطابم کردند
از بتکده زندانه جوابم کردند
آباد شود کوی خرابات مغان
کانجا به یکی جرعه خرابم کردند

تا چند به جور و ظلم تصمیم کنید
در کیسه خویشتن زر و سیم کنید
هر منفعتی که حاصل مملکت است
خوبست که عادلانه تقسیم کنید

هرگز به هما بوم برابر نشود
با بلبل باغ، زاغ همسر نشود
از حمله یک طایفه بی ایمان
این مؤمن سالخورده کافر نشود

افسوس که دسترنج ما را بردند
با بطر، چهار و پنج ما را بردند
ما و تو برنجیم و حریفان زرنج
بی زحمت و رنج، گنج ما را بردند

این قوم که تا کشور ما تاخته اند
با رایست خودسری برافراخته اند
با این همه های هوی ایشان، دیدیم
هنگام عمل وظیفه نشناخته اند

دولت که به بیر و ژیری خوی گرتویه پی
پال پستی گله، زهجه ته قهت تیکبته پی
ته شکیلی به لام به بیر و رای گشتی نه پی
کوینخایه تی بیگانه به سه ریا نه سه پی

تا بیژی له مالمی کابه دا به دناوم
دوینیش که له بوخاننه وه دیریان ناوم
رووم کرده وه کاوله کونه که هی پییری موغان
بووژاوه به چه ن قومی، دللی ژاکاوم

رووتان به خهتا و جهور و جهفا بهس رهش کهن
بهس خه لکی وشکه له لپین و خوتان گهش کهن
چی به ره هم و داهاته به سه ر نه م گله دا
پیاوانه به قه متاری عه دالت بهش کهن

وه ک کوند و هوما له گهل یه کانا جوورن
هاورازی دوو هوزی قهل و مهل لیک دوورن
کئی دیویه له گهل سولح و سهفا یه ک بکه ون
نه و تا قمه لاساره له سه شهر سوورن؟

داخی به دلیم، هه چی هه مانبوو بردیان
گشت به ره همی شان و قولی ماندوو بردیان
نه و گنج به ناره قه هی له شم پیکه وه نا
بی زجهت و ره نجی دهست و بازوو بردیان

نه م هوزه به سه ر مهمله که قدا زالن
سه رپاکی به شوین ناوی زلا عه بدالن
رئوبی عه مه لن، شیری فرویشالن
به خه ن، له وه زیفه ناسییا زور کالن

ئەه‌ی مه‌جلیس‌ییان! ئیتیر چ ره‌نگیکوو هه‌یه
 له‌م هه‌یر شه‌ده‌دا چ زوو و دره‌نگیکوو هه‌یه
 له‌ دوینتی شه‌وئوه تیخ نه‌ساون، چ خه‌به‌ر؟
 ئیمیرۆ که مه‌گه‌ر خه‌پالسی جه‌نگیکوو هه‌یه؟
 ئەو ده‌سته‌ره‌شه‌ی که کابه‌ ده‌نوتنی به‌ ده‌یر
 بیگانه‌ به‌ خو‌ نیشان ئەده‌دا، خو‌یی به‌ غه‌یر
 هاتۆتسه‌ ده‌ری له‌ قۆلسی ئازاوه‌چیسه‌ک
 ده‌ی خوایه‌ بگه‌یری بو‌ مه‌ ئاکامی به‌ خه‌یر
 یا بی‌ده‌سه‌لات و گۆشه‌گیر بی چاکه‌
 یا خاوه‌نی زۆر و شیر و تیر بی چاکه‌
 هاوار و فوغان و ناله‌ هیچ سوودی نیسه‌
 وریا بی، نه‌ بی‌ده‌نگ و فه‌قیر بی چاکه‌
 خو‌مالسی که هۆش و گۆشی خو‌ی دا له‌ که‌ری
 بیگانه‌ ئیتیر دئ هه‌لی شلتاع و گه‌ری
 ئەو هه‌موه‌ به‌ گۆیی گه‌لی خه‌والووم هه‌ل‌خویند
 هیچی وه‌خه‌به‌ر نه‌هات و که‌س رانه‌په‌ری
 خه‌ل‌کینه‌! چتان دیوه‌ فه‌رامۆشی مه‌که‌ن
 له‌و تاقمه‌ بی‌به‌زه‌یه‌ چاوپۆشی مه‌که‌ن
 با پوول‌ بده‌ن ئەو کۆنه‌ په‌رستانه‌، به‌لام
 کاتی ره‌ئسی کو‌ کردنه‌وه‌ خو‌فرۆشی مه‌که‌ن
 ئەو تاقمه‌ دوو سال‌ که‌ره‌تی کهریارن
 هه‌رچه‌ندی گه‌ران بی ده‌تکهرن، ناچارن
 خو‌ت بو‌چی به‌ هه‌رزان ده‌فرۆشی کاکه‌؟
 ئیمیرۆ قسه‌ه‌یان خو‌شه‌، سه‌به‌ینی هه‌ران
 ای مجلسیان دگر چه‌ رنگی دارید
 در حمله‌ شتاب یا درنگی دارید
 دیشب زده‌اید تیغ خود را صیقل
 امروز مگر خیال جنگی دارید
 دستی که به پرده کعبه را دیر کند
 بیگانه خودی یگانه را غیر کند
 بیرون شده ز آستین شهر آشوبی
 از دست چنین بشر خدا خیر کند
 یا هم‌چو ضعیف منزوی باید شد
 یا صاحب زور معنوی باید شد
 فریاد و فغان و ناله را نیست اثر
 در جامعه بشر قوی باید شد
 هرخویش چو نقش در و دیوار نشد
 از نقشه بیگانه خبردار نشد
 یک عمر بر این ملت خواب‌آلوده
 فریاد و فغان زدیم بیدار نشد
 ای توده بی‌صدا خموشی نکنید
 بر پرده دریده پرده‌پوشی نکنید
 از مرتجعین پول بگیرید ولیک
 در موقع رأی خودفروشی نکنید
 آنانکه تو را دو سال یکبار خرنند
 هرچند گران شوی بناچار خرنند
 ارزان مفروش خویش را ای توده
 چون مردم کم‌فروش بسیار خرنند

درد و غم خوبان جوان پیرم کرد
بدعہدی آسمان زمینگیرم کرد
من ماندم و من با ہمہ بدبختیہا
ای مرگ بیا کہ زندگی سیرم کرد

گر ہادی ما ز جہل گمراہ نبود
گمراہی او در ہمہ افواہ نبود
کابینہ نمی شد متزلزل ہرگز
گر «لیدر» خودپسند خودخواہ نبود

شادم کہ دل خراب ترمیم نشد
در پیش امید و بیم تسلیم نشد
یک صبح رہین نور امید نگشت
بیم شام غمین ظلمت و بیم نشد

نظار چو قفل جعبہ را باز کنند
از خواندن رأی نغمہ آغاز کنند
کم غصہ و پرشوق و شغف دانی کیست
آن را کہ فزون از ہمہ آواز کنند

از سنگلج آوای غم اندوز آید
بانگ خشنی ولی دل افروز آید
یک لحظہ در آن حوزہ اگر بنشین
صد مرتبہ فریاد جہانسوز آید

از رأی شمیران غم دل افزون شد
وز جعبہ شوم کن جگرہا خون شد
چون نوبت آراء لواسان گردید
فریادکنان جان ز بدن بیرون شد

گر درد و غم قدیم تجدید شود
یا دورہ ارتجاع تمدید شود
بہتر کہ ز آراء لواسان خراب
آزادی ما یکسرہ تہدید شود

پشتم کہ لہ ژنر باری ٹہوینداری چہ ما
بہدقہولی فہلہک زمانی بہستم لہ دہ ما
من مام و مہراق و کولسی دل، توخواکھی
مردن! وەرہ، ٹہم ژینہ ٹیتر تامی نہ ما

رئ نیوینی مہ گہر خودسہر و نادان نہ دہ بوو
رئ لی گومی ٹہو ویردی زمانان نہ دہ بوو
لہرزوک و شہق و شہر نہ دہ بوو کابینہ
گہر لیدتری گہوج و خوبہزلزان نہ دہ بوو

ٹوخی کہ دلیم دورد و خہم ئازادی نہ کرد
تیکنہ چوہ لہ ترسان و ہومید شادی نہ کرد
رؤژ بہرمنہ تی رووناکھی ہیوا نہ ہ بووہ
شہو تووشی خہمی تاریکی بی دادی نہ کرد

چاو دیریکہران قفللی سنووق ٹہشکین
تا چاو بہہ رہئی خہلکہ کہدہ بخشین
کی شادہ بزہی سبتلی دئ لہو دہ مہ دا؟
ہہر ٹہو کہسہ وا ناوی پتہر وہ خوین

دہنگی کہ لہ سہنگلج شہمال ہانییہ گویم
تیکہل بہ مہراقہ، وختہ بوئی بیتہوہ سویم
لہو حہوزہیہ کاول بی کہمی دانیشتم
کہم ما بوو بہ ہاواری ہہزاران و ہ تویم

زور کہس دلی بو رہئی شمیران بووہ خوین
زور میشکی تہزانلد، سنووقی نہ گہت بزوین
ہہر نؤرہ گہیشتہ سہر لہواسان، قہوما
ہہر گیان بوو لہ لہش دہ چووہ دہری، بی سہرو شوین

ترسم ہہیہ دورد و خہمی کون تازہ کری
یا کؤنہ پہرستی دہورہ کہی زیاد بکری
ٹہوکاتہ لہ فاجیعہی لہواسان بہدتر
ئازادی ہہموومان ہہرہشہی لی دہ کری

رژژی که شه‌هیدی عی‌ش‌ق قوربانی بوو
شانازی خه‌لاتی گه‌لی تی‌رانی بوو
له‌و تازی‌ه‌دا چاک و خراب پی‌سی لی‌نا
رژزانی سه‌فه‌ر مح‌مه‌رهمی سانی بوو

له‌و تیشکی سه‌رنا‌سۆ گولی سوور دهرده‌که‌وی
سوورایی شه‌فه‌ق خوین‌ه، به‌ نوور دهرده‌که‌وی
یه‌ک په‌رده‌بی زۆر گرن‌گ هه‌یه‌ له‌و سه‌ره‌وه
خو‌ا بزانی که‌چی تی‌یه، چ جوور دهرده‌که‌ی؟

بدوی له‌عه‌دل وه‌کیل، ته‌وسیفی بکا
رژزانه‌نویس له‌سه‌ریه‌ ته‌عریفی بکا
نهم‌کاره‌ نه‌شی به‌راوه‌ژوو بی‌له‌وه‌لا
گه‌ر پارله‌مان نه‌دای ته‌کل‌یفی بکا

نه‌و خه‌ل‌که‌ به‌عه‌دل و داده‌وه‌ چه‌سپاون
لا‌گیری عه‌مه‌ل به‌ئه‌سالی قانون‌ ماون
نه‌و ده‌سته‌ له‌سه‌ر مه‌رامی فیرعه‌ونی ژیان
سه‌رپاکی له‌ناو شه‌پۆلی خوین‌خنکا‌ون

کین‌گالته‌ به‌قانون‌ ده‌که‌ن و ناترسن؟
لای نوین‌ه‌ره‌کانی گه‌ل، هه‌موو به‌رپرسن
بروای به‌وه‌زیره‌کان نه‌مین‌ی مه‌جلیس
ده‌ریان ده‌که‌ن و قه‌تیش لی‌یان ناپرسن

دویش‌ه‌و که‌هه‌والی ناشتی هین‌راوه
تووی سول‌ح و سه‌فا له‌ملکی دل‌چین‌راوه
هاو‌کاری وه‌زیری جه‌نگ له‌گه‌ل پارله‌مان
هه‌نگاو‌یکی زۆر باشه‌، که‌هه‌ل‌هین‌راوه

^۱ به‌بونه‌ی کوژرانی کۆل‌ونیل مح‌مه‌ده‌قی خان. ناما‌زه‌یه‌ به‌به‌یتیکی عارفی قه‌زوبنی که‌سه‌باره‌ت به‌کوژرانی پس‌یان نوسویه‌ و "توفان"
هه‌موو غه‌زه‌له‌که‌ی چاپ کردوه: لقر، محرم‌یانی است به‌ر اعرانی
که‌قتل نادر ناکام من است

چون کۆنەپەرست لە حۆقەبازی و گەر بوون ئازادی و کۆنەپەسند دوچارای شەهەر بوون بەو نێووە کە پاراستنی ئیسلامە لە کوفر ئەو تاقمە پێوە بوون کە خۆش‌باوەر بوون

ئەو شیخە وەک ئەخفەش کە بەبیر و هۆش بوو لای دلەبەرەکانی سادەروو مەه‌ی‌نۆش بوو دیمان کە لەبەر خاتری یەک دەسەر، ئەویش سووتاندنی قەیسەری گەلێ پێی خۆش بوو

سەد شییری نەبەز کە گشتی هاوپەیمان بوون برسایەتییان ویست و لە ناو زیندان بوون ئەو رۆڵە بەجەرگانه لە رێی حیفزی شەرەف دەمیان لە زەواد نەدا، هەتا بئ‌گیان بوون

تا ماوی لە ناکاری کەسێ بڕوانە کرداری پەسەندە، سوودی بۆ هەمووانە قەت نامە بەرەهەڵست و چقالی چاوی گەر دوژمنە کەم خەریکی کاری جوانە

تییەک لە خرایییان خەلک دلەمەندە خوو ناحەز و ناراستن و ئیشیان گەندە ئەو مەجلیسە جیی داخە کە نوێنەر بە رِقۆ کۆ ببنەوه، تەشکیلی بۆدەن پەرۆندە

بنیادەمی دنیا کە لە باوکی بەشەرن زۆربەه‌ی گەلێ جووتیار و بەره‌ی کارگەرن چینیکی تەریش یاریبەدەر بۆ وانن باقی هەموو مفتەخۆر و تالان‌کەرن

چون مرتجعین آلت نیرنگ شدن آزادی و ارتجاع در جنگ شدند القصه بنام حفظ اسلام ز کفر یک‌دسته ز روی سادگی رنگ شدند

آن شیخ که دم ز علم اخفش می‌زد با سادەرخان بادە بی‌غش می‌زد دیدم که برای دستمالی موهوم بی‌واسطه قیصریه آتش می‌زد

صد مرد چو شیر، عهد و پیمان کردند اعلان گرسنگی به زندان کردند شیران گرسنه از پی حفظ شرف با شور و شغف ترک سر و جان کردند

ما طالب آنکه کار مطلوب کند خود را بر خوب و زشت محبوب کند ما دوست نداریم نمائیم انکار گر دشمن ما هم عمل خوب کند

آن‌انکه خطای خویش تکمیل کنند خواهند به ما فشار تحمیل کنند ای وای به مجلسی که در آن وکلا از روی غرض «فرونت» تشکیل کنند

ابناء بشر که زاده بوالبشرند آن توده اصل زارع و کارگرند صنف دگری معاونند آنها را باقی همه جمع فرعی و مفت‌خورند

آن قوم که با عاطفه و انسانند
با قید اصول بنده احسانند
چون نیست اصول اقل و اکثر همگی
در چشم اصول‌بین ما یکسانند

پولی که ز خون خلق آماده شود
صرف بت ساده و بط و باده شود
افسوس که دسترنج یک مشت فقیر
چون جمع شود حقوق شهزاده شود

در گاه عمل شتاب می‌باید کرد
جان باخته فتح باب می‌باید کرد
ای کاش که توده بعد ازین می‌دانست
کز جنس خود انتخاب می‌باید کرد

گر مشکل فقر و ثروت آسان گردد
آسوده ز غم توده انسان گردد
گرگيست که گشته حارس میش ز جور
مالک چو نماینده دهقان شود

یاران ز می غرور، مستی نکنید
چون پای دهد درازدستی نکنید
اکنون که شدید سوسیالیست‌مآب
خودخواهی و اشراف‌پرستی نکنید

هر شر اگر از امور خیریه نبود
خون فقرا و جوه بریه نبود
حال علمای خوب کی بود چنین
گر عالم بد طالب شهریه نبود

نهو هۆزه که زۆر به‌ره‌حم و خاوه‌ن‌چاکه‌ن
پێزیان ده‌گرن، هه‌رچی له سه‌ر ئه‌م خاکه‌ن
زۆرایه‌تی یه‌که‌مایه‌تی به‌ی‌بنه‌ره‌ت
فه‌رقی نییه، لای ئی‌مه ته‌فاوه‌ت ناکه‌ن

نهو پووله له خوینی خه‌لکی ئاماده‌ده‌بی
خه‌رجی مزی مه‌ی‌گیر و مه‌زه‌ی باده‌ده‌بی
داخی به‌دل‌م، که هه‌قه‌ده‌سی چینی هه‌زار
هه‌ر کۆ بووه‌وه، مواجبی شازاده‌ده‌بی

پیاو کاتی عه‌مه‌ل عاری له ئای و ئۆی بی
هه‌ر بیری له لای به‌ره‌م و گردو‌کۆی بی
ئاخ خۆزگه‌خه‌لک له من بیسن چ ده‌لیم
وا خۆشه‌وه‌کیلی گه‌ل له چینی خۆی بی

چی کوو‌په‌گرتی هه‌زار و سه‌مانداره
بکریته‌وه، ئاده‌می له خه‌م رزگاره
گورگیکه‌گه‌ره‌کیه مه‌ر پیاپێزی له زولم
ئاغیا، که وه‌کیل و نوینه‌ری جووتیاره

یاران! له شه‌په‌ی فی‌ز مه‌ستی هه‌له‌یه
بو‌عومری درێژ ژبانی په‌ستی هه‌له‌یه
بو‌ئهو که‌سه ده‌م ئه‌دا له سو‌سیالیستی
خۆیستی و ده‌وله‌مه‌ندپه‌رستی هه‌له‌یه

باج‌گیری به‌ناوی یارمه‌تی و خیر نه‌ده‌بوو
ورگی ته‌وه‌زه‌ل له مفته‌قه‌ت تیر نه‌ده‌بوو
یا به‌عزێ به‌ناوی دین زه‌روونه‌سای
بو‌ژینی به‌خوین‌مژینی گه‌ل فیر نه‌ده‌بوو

پی را گہری مہملہ کہت کہ عاقل بوایہ
 بہ سیاست و بیر و سہبر و تامل بوایہ
 نیوانی دوو ہاوسی مال دہو و تیکنہ دری
 گہر خاوهنی ئہم، شعوری کامل بوایہ

وہستای ئہزہ لی کہ دہرسی بی دادی نہدا
 جواتر لہ وشہی داد بہ من یادی نہدا
 با مافی رہوا لہ چینی ناعادلہ کان
 بستین، ئہ گہر کوو مہکمہ شہ دادی نہدا

کی پاکہ دلی، دلت لہ گہ لیا پاک بی
 ناراستی و چہوتی با جہزای ناپاک بی
 پی وانیہ کہس کاری بہ نابوتی بگا
 نابوری لہ مہملہ کہت کہ وہزعی چاک بی

لایہ نگری ناشتی و سہفا "توفان" ہ
 روخینہری کولہ کہی جہفا "توفان" ہ
 پاراستی حہسیہت دہ کا تووشی شہری
 بؤ عہزم و ئیرادہ باوفا "توفان" ہ

پوولدارہ گرنگہ کان گہدایان گہرہ کہہ
 خہلکی رہش رووت و بی نہوایان گہرہ کہہ
 دہسکردی ئہوانہ مہجلیسی ئہ شہرافی
 ہیشتا لہ خہلک مہدح و سہنایان گہرہ کہہ

کار بہو کہسہ ئہلہ بؤ نیشانی نادن؟
 بؤ کاری دہزانن ئیمتیحانی نادن؟
 کاران کہ بہ گہنج و لاوہ کان ناسپین
 ئہی بؤچی بہ پیری کارزانی نادن؟

گر سانس ملک باکیاست باشد
 دارای درایت و فراست باشد
 مابین دو ہمسایہ بیاید ناچار
 مایل بتوازن سیاست باشد

استاد ازل کہ درس بی داد نداد
 جز مسئلہ داد مرا یاد نداد
 ما داد ز بی دادگران بستانیم
 گر محکمہ داد بہ ما داد نداد

با پاک دلان پاک نہادی باید
 از مختلسین قطع ایادی باید
 یا آنکہ ز ورشکستگی باید مرد
 یا چارہ فقر اقتصادی باید

طوفان کہ طرفدار صفا خواہد بود
 معدوم کن جور و جفا خواہد بود
 گر جنگ کند برای حیثیت خویش
 نسبت بعقیدہ باوفا خواہد بود

ما را متمولین گدا می خواہند
 بیچارہ و بی برگ و نوا می خواہند
 با بودن این مجلس اشرافی باز
 یکدستہ ستمکار «سنا» می خواہند

اول رہ کار را نشان باید داد
 در موقع کار امتحان باید داد
 چون کار بہ عالم جوان نسپاری
 پس کار بہ پیر کاردان باید داد

جمععی ز غنا صاحب افسر باشند
یک دسته ز فقر خاک بر سر باشند
باید که بر این فزود، از آن یک کاست
تا هر دو برادر و برابر باشند

آنانکه سوار اسب گلگون شده‌اند
از مکمن ارتجاع بیرون شده‌اند
با آنکه گرو برده به قانون شکنی
امروز نمایندهٔ قانون شده‌اند

بی‌مهری اگر با من شیدا نکنید
یا کینهٔ دیرینه هویدا نکنید
با این همه عیب بهتر از مستوفی
بی‌شبهه در این محیط پیدا نکنید

گر دور زمانه این چنین خواهد بود
نااهل به اهل جانشین خواهد بود
بحران اگر امتداد یابد چندی
حال تو و من بدتر ازین خواهد بود

تا چون من و شانه باد شیدا نشود
در زلف تو عقدۀ دلم و نشود
کن سعی و عمل پیشه که بی‌زحمت و رنج
از بهر کسی گنج مهیا نشود

بس هم نفسان نرد غلط باخته‌اند
یک جامعه را به شبهه انداخته‌اند
با آن همه امتحان هنوز این مردم
ما را به ثبات عزم نشناخته‌اند

هی وایه به مال و سه‌روهت و سامانه
هی واشه که‌ساس و مل‌که‌چ و بی‌نانه
بؤ ئهم بری ز یاد و لهو بری که‌متر کهن
ئهو کاته برا و به‌رانبه‌رن ئهم دووانه

ئهو ده‌سته که ئیسته سواری ئه‌سپی سوورن
ئیژن له خه‌تی کؤنه‌په‌رستی دوورن
قانون ده‌شکینن به هم‌موو باری، که‌چی
به نویتبه‌ری قانون و وه‌کیل مه‌شهوورن

بؤ کابینه‌ی مستوفی‌اللممالک

به‌س قینه‌به‌ری له‌گهل منی شه‌پیدا کهن
حق ناشی نه‌لیم، چونکی به‌گویی من ناکهن
زؤر زه‌هه‌ته پی‌اوئیکی وه‌کوو موسه‌ته‌وفی
خاوه‌ن قه‌لهم و ژیر و به‌بیر په‌پیدا کهن

گیژاوه ده‌وامی هه‌روه‌کوو ئیستا بی
که‌س بی‌که‌س و ناکه‌س له‌سه‌ری کویتخا بی
ئهم گیر و گرفته چاری و زوو نه‌کری
قه‌ت حالی من و تو له‌مه‌چاتر نابی

هاوکاری نه‌خوایم له‌شهنه‌ی با و شانه
ناکاته‌وه پرچی تو گریبی دل، گیانه!
تیکۆشه، به‌جی‌مه‌مینه، بی‌زه‌هه‌ت و ره‌نج
کی خاوه‌نی گه‌نجه، دهردی کی دهرمانه؟

زؤر که‌س له‌به‌ره‌ی بلیمه‌ت و پس‌پۆران
تووشی هه‌له‌بوون، له‌ته‌خته‌نهردا دۆران
پاش ئهو هه‌موو تاقی کاریهم نامناسن
که‌وتوو نه‌ته‌داوی دووشکی و دل‌گۆران

پاش ماوه‌یی جه‌م! ده‌ راپه‌رن شـیـرانه
 هه‌لـکـوتنه‌ سه‌ر ئه‌و دوژمنه‌، جوامیرانه
 خۆتان و خه‌لک له‌ زولم و زۆر رزگار که‌ن
 چه‌ن سال و عه‌یامه‌ دیله‌ ئه‌م ئیرانه

چی خاوه‌نی کۆشکه‌ به‌ره‌زه‌کانن تیـرن
 بو ماللی و ته‌نه‌ن به‌ ده‌س‌دریژی فیـرن
 چون خیری به‌لاشیان له‌وه‌دا پی شک دئ
 خۆیان به‌ به‌ره‌ی و ته‌نه‌ن‌به‌رست ده‌ژمیـرن

داخم که‌ جیهان به‌ ئیمه‌ دلشادی نه‌دا
 سه‌ربه‌ستی ژبان و ئه‌من و ئازادی نه‌دا
 بی‌دادگه‌ری هۆیه‌ که‌ه و اعسانیش
 به‌و هه‌موه‌ فوغان و داده‌مان دادی نه‌دا

ئه‌و پوله‌ که‌ ده‌بخۆن به‌ مفت، ده‌پۆشن
 خویی دلی ئیمه‌یه‌ که‌ پیی سه‌رخۆشن
 هه‌ر ئاره‌قی لاجانگ و ته‌ویلی خه‌لکه‌
 ده‌یگرن و له‌ په‌ستا وه‌کوو ئاو ده‌ینۆشن

ئه‌و شیخه‌ ریاکاره‌ که‌ مه‌ی‌نۆش نه‌ده‌بوو
 دارۆغه‌یی شاری مه‌ست و بی‌هۆش نه‌ده‌بوو!
 تۆز کالی له‌ بی‌وه‌فایی هه‌موان ده‌دوام
 گه‌ر لیو و زمانم کپ و خامۆش نه‌ده‌بوو

ئه‌و چینه‌ هه‌زاریان به‌ به‌ژنی به‌راوه
 هاکا به‌ فه‌نا چوون و چـرا کووژاوه
 بی‌چاره‌ن و چاره‌سازی هۆز و نه‌ته‌وه‌ن
 کئی پی‌اوه‌ له‌ دل‌سووتاو یا سـازاوه

آنانکه‌ بپا بنای هستی دارند
 بر مال وطن درازدستی دارند
 چون منفعت از برایشان بیشتر است
 بیش از دگران وطن‌پرستی دارند

دردا که جهان به ما دل شاد نداد
 جز درس غم و محن به ما یاد نداد
 ای داد که آسمان ز بی‌دادگری
 با این‌همه داد ما به ما داد نداد

این پول که صاحبان القاب خورند
 خون دل ماست چون می ناب خورند
 تا کی عرق جبین یک ملت را
 بگرفته و قطره قطره چون آب خورند

گر شیخ ریا رند قلدح‌نوش نبود
 گر شنه‌ شهر مست و مدهوش نبود
 یک شمه ز بی‌مهری او می‌گفتم
 گر مهر مرا بر لب خاموش نبود

آنانکه لوای فقر افروخته‌اند
 یکباره سوی ملک فنا تاخته‌اند
 بیچاره و چاره‌ساز خلقند تمام
 آنانکه به دل‌سوختگی ساخته‌اند

هه‌ر گیز له دلم داخ و کهسه‌ر نه‌ب‌پ‌راوه
 ئه‌و هه‌موه گه‌ری‌پ‌وو‌چکه‌ یه‌کی نه‌کراوه
 داویننه‌ ش‌ر‌ر و در‌اوه‌که‌م خا‌و‌ین‌نه‌
 به‌و ئاوه‌ نه‌ب‌ی له‌ چاومه‌، ته‌ر نه‌کراوه

سه‌ر نه‌سوئ له‌ کوپه‌ مه‌ی، ش‌یاوی ژانه‌
 ئام‌اجی به‌ه‌لا و موس‌یبه‌تی ده‌وران‌نه‌
 وریا به‌ که‌ مه‌ی تکایه‌ سه‌ر داوینت
 نه‌یس‌ریه‌وه، چ‌ون په‌له‌ی له‌ داوین‌ جوانه‌

تا غه‌یره‌ت و پ‌شتی کار و لئ‌پ‌رانی ته‌واو
 یه‌کتر نه‌گرن، ش‌پ‌رزه‌یی ناچ‌ئ‌ی له‌ ناو
 ئه‌م کا‌وله‌ واه‌ه‌رز که‌ چ‌اری نه‌ک‌ری
 خ‌و‌ نا‌ب‌ئ‌ی له‌مه‌ش پ‌ت‌ر ش‌پ‌رزه‌ و ش‌ی‌واو

هاکا بووه‌ خوین دلم له‌ داخ و کهسه‌ری
 دواچ‌و‌ری به‌ فرمیسه‌که‌وه‌ ر‌و‌یش‌ته‌ ده‌ری
 ئاس‌و‌ فره‌ تاریکه‌، مه‌گه‌ر خ‌وا‌ بزانی
 ئه‌م مه‌مله‌که‌ته‌ کا‌وله‌ چ‌ی لئ‌ به‌ سه‌ری؟

پ‌یم‌وا دل‌ی خوین‌ئاوی ده‌گ‌و‌ری، دیاره‌
 ئه‌و خوین‌نه‌ ر‌ژا، چ‌اوی ده‌گ‌و‌ری، دیاره‌
 ئه‌و ر‌ه‌نگه‌ سیاسه‌ته‌ی که‌ من ده‌ب‌ی‌ن‌م
 ئه‌م په‌رده‌ نه‌ما باوی، ده‌گ‌و‌ری، دیاره‌

گیان و سه‌ر و مال به‌ د‌و‌ستان ده‌ی چ‌اکه‌
 گه‌ر د‌و‌ستی به‌راستی، ئی‌م‌تیحان ده‌ی چ‌اکه‌
 د‌و‌ستایه‌تی ناپه‌س‌نده‌ ته‌نیا به‌ زمان
 له‌و باره‌وه‌ ک‌رده‌وه‌ت نیشان ده‌ی چ‌اکه‌

یکدم دل من ز غصه‌ آسوده‌ نشد
 وین عقده‌ ناگشوده‌ بگشوده‌ نشد
 این دامن پاک چاک‌چاکم هرگز
 الا ز سرشک دیده‌ آلوده‌ نشد

هر سر که به پای خم می سوده‌ نشد
 از دست غم زمانه‌ آسوده‌ نشد
 هر دامن پاکی که به می شد رنگین
 با آن همه‌ آلودگی آلوده‌ نشد

تا جرأت و پشتکار توأم نشود
 شیرازه‌ کارها منظم نشود
 گیرم نشد این بنای ویران آباد
 بی‌شبهه از این خرابتر هم نشود

آخر دل من ز غصه‌ خون خواهد شد
 وز روزنه‌ دیده‌ برون خواهد شد
 با این افق تیره‌ خدا داند و بس
 کاین مملکت خراب چون خواهد شد

گفتی دل خون‌کرده‌ عوض خواهد شد
 از دیده‌ سر آورده‌ عوض خواهد شد
 با رنگ سیاستی که من می‌بینم
 یکباردگر پرده‌ عوض خواهد شد

ای دوست برای دوست جان باید داد
 در راه محبت امتحان باید داد
 تنها نبود شرط محبت گفتن
 یک مرتبه‌ هم عمل نشان باید داد

راهیب بخزیتسه کابسه زۆر بی جاییه
هیئت نه‌بوو، لافی رۆسته‌میت لئ نایه
کئ کاتی به خووشی جئ به جئ بی کاری
ناخووشی بخاتسه کایسه، ماخولیا یسه

در کعبه برهمنی نمی‌باید کرد
بی‌زور تهمت‌نی نمی‌باید کرد
تا کار به دوستی میسر گردد
اقدام به دشمنی نمی‌باید کرد

موسته‌وفی نه‌گهر جوان نه‌ده‌بوو ناکاری
لای چاک و خراب په‌سند نه‌ده‌کرا کاری
کاتی ده‌سه‌لاتداری، له بیگانسه و خو
پازی نه‌ده‌بوون، له کرده‌وه و رفته‌کاری

رسم و ره مستوفی اگر خوب نبود
نزد همه کس این همه محبوب نبود
هنگام زمام‌داری او بایسد
از داخله و خارجه مرعوب نبود

رۆژی که دلی پر له خه‌مم شادی بوو
نه‌و شادی‌یه‌مان له تیشکی ئازادی بوو
پیش نه‌و ده‌مه مال‌و‌پیران ببن چینی فه‌لا
پوول‌زۆری له ناو خه‌زینه‌دا عادی بوو

روزی که دل غم‌زده را شادی بود
دل‌شادیم از پرتو آزادی بود
زان پیش که برزگر شود خانه‌خراب
از گنج در این خرابه آبادی بود

ههر ماله نه‌ی ئاسایی نه‌وایئکی هه‌یه
ههر شۆری له که‌لله‌دا هه‌وایئکی هه‌یه
هیچ به‌رگی له به‌ر سیاسه‌تا کۆن نه‌بووه
وای عاده‌ته، ههر رۆژی که‌وایئکی هه‌یه

این خانه دگر چو نی نوائی دارد
وز راز درون بسر ه‌وایی دارد
یکسان نبود وضع سیاست دایم
هر روز سیاست اقتضائی دارد

ههر مائی که قهت بی‌خه‌م و ماته‌م نه‌بووه
ویرانه‌یه، ئاوه‌دانی یسه که ده‌م نه‌بووه
نه‌خشی ده‌ر و دیواری هه‌موو بی‌که‌لکه
خانوو که له بنچینه‌وه مه‌حکمه نه‌بووه

هر خانه که شادیش بجز غم نبود
ویرانی آن خرابه پر کم نبود
نقش در و دیوار ندارد حاصل
از بهر عمارتی که محکم نبود

چشتیکه که به راستی به‌زنی رازوه‌ته‌وه؟
ده‌نگی قه‌د و بالای له جه‌مان داوه‌ته‌وه؟
نه‌و قیت و له‌باره داری سه‌روه، که به هوی
زۆر راستی سه‌ره‌رز و ته‌رز ماوه‌ته‌وه

در راستی آنکه بی‌کم و کاست بود
سرسبز و سرافراز بهر جاست بود
دانی زه چه سرو سرافراز است به باغ
از آنکه بلند همت و راست بود

هەر جۆره گۆلێ که بۆنی یه کرهنگی هه بێ
لام وایه گه لێ هه زگر و هاودهنگی هه بێ
بۆم هه لکهوێ بێمه باخی گۆل وه ک بولبول
بۆن لهو گۆله ناکه م که ههزار رهنگی هه بێ

ئاغای ره ئیس نهزمییه چی پی نه گه بی
لای میر و وه زیر کردی له "تۆفان" گله بی
گه ل دادی له دهس خار بجه بوو دوی، ئیمه رۆ
خۆمالی ده مانکرۆسه نه وه بی به زه بی

خیزانی به شه ر، پاکی له سه ر ئه م خوانه ن
دیلی ده سی ئه و ده ولته ته ناپیاوانه ن
ئه ی خه لکی جیهان! ده ولته ته کان زۆر په ستن
سه رپاکی چه ته و رینگه ری ئه م کاروانه ن.

ئه و تپیه خه لک پیه ری لیبان ره نجوان
دوی گشقی به بیگانه وه پی به سه راون
ئه ندامی گرینگی ده ولته تی بوون دوتشه و
ئیمه رۆ که به نوینه ری خه لک ناسه راون.

کس نه بووه به هۆی پاره به پیغه مه ری خوا
که ی بوون و نه بوونه هۆی نه مانێ ده عوا
کیشه و قه ره که م نابێ له ناو چینی مه رۆ
تا قیمه تی کات و ده م وه کوو یه ک نه روا.

پیت خۆشه بکه ی ده ردی هه موو کس چاره
ئیش به و که سه خۆمالییه، راویژکاره
بس پیه، که ئه و وه زیفه ناسی به لده
دۆسه تانه له گه لیا بـددوی جار جـاره

هر گل که ز یکرنگی خود بو دارد
در باغ هزار تهنت گسو دارد
روزی که به چمن اگر درآیم چو هزار
من بو نکنم گلی که صد رو دارد

وستال^۱ پی دفاع دل یکدله کرد
پس پیش وزیر و شه ز طوفان گله کرد
دیروز فغان ما گر از خارجه بود
امروز رواست شکوه از داخله کرد

ابناء بشر جمله ز یک عائله اند
وز حرص دُول مُدام در غائله اند
از آ ز دول الحذر ای اهل جهان
کانها همه رهزنان این قافله اند

آنانکه پریر قلب ما را خستند
دیروز قرار با اجانب بستند
دوشینه یگانه عضو دولت بودند
امروز نماینده ملت هستند

ثروت سبب وحی سماوی نشود
با فقر و غنا قطع دعاوی نشود
هرگز نشود بین بشر ختم نزاع
تا قیمت اوقات مساوی نشود

گر درد عموم را دوا باید کرد
با کوشش مستشار ما باید کرد
اما ز ره پند نصیحت گاهی
او را به وظیفه آشنا باید کرد

^۱ وست داهلی سوئیدی، سه رۆکی شاره وانی بووه.

نم‌و دل‌بهره نه‌شیلانسه پیریان ک‌ردم
 نامؤ له دل و له دین زویریان ک‌ردم
 وه‌ک خالی ره‌شی گوشه‌بی لاجانگ و برؤ
 دامار و که‌نه‌فت و گوشه‌گیریان ک‌ردم.
 شادم که پری‌رخان غمینم کردند
 یغمای دل و غارت دینم کردند
 چون خال سیاه گوشه‌ی ابروی خویش
 ناکرده نگه گوشه‌نشینم کردند

ئه‌ی تا‌قمی پ‌ر‌فیز و هه‌وا! ره‌جموو هه‌بی
 بو‌چینی هه‌زار و بی‌نه‌وا ره‌جموو هه‌بی
 ده‌هه‌ق به ک‌ری‌گرته که به‌نده‌ی ئی‌وه‌ن
 زور بی‌به‌زه‌یین، له ری‌ی خوا ره‌جموو هه‌بی
 ای دسته‌ی پابند هوی رحم کنید
 بر مردم بی‌برگ و نوا رحم کنید
 مستاجر اگر بنده‌ی مزدور شماس
 بر حالت او بهر خدا رحم کنید

کینه و غه‌زه‌به دروشمی ئالای گه‌ردوون
 نازاوه‌به ره‌ژه‌ه‌لانی داگر‌ت‌وو‌ه پت‌ووون
 داماره له گؤمی خوین پ‌ه‌ری سولج و سه‌فا
 که‌وت‌وته هیلا‌ک‌ه‌ت و مه‌ترسی قوم‌بوون.
 بر بام فلک بیرق کین برق زند
 آشوب صلابر ملل شرق زند
 در لجه‌ی خون فرشته‌ی صلح و صفا
 افتاده و داد از خطر غرق زند

په‌یکانی موژه‌ت له خوینی دل‌دا سووره
 تی‌کنانی برؤت پل‌نگی قین‌ئه‌ست‌وو‌ره
 پاریز که له ناله‌م که دلی ناسنی تو
 چی نه‌رمی ده‌کا؟ مه‌گه‌ر بلیسه‌ی کووره.
 چشم تو خدنگ سینه‌دوزی دارد
 خشم تو پلنگ کینه‌توزی دارد
 هرچند بود دل تو چون آهن سخت
 پرهیز از آن ناله که سوزی دارد

ناخ بی‌جگه له ره‌نگی ناشتی ره‌نگ نه‌ده‌بوو
 بی‌پاره به دس ل‌ورده‌وه دل‌ته‌نگ نه‌ده‌بوو
 جی‌گیر ده‌بوو ناشتی له ناو چینی به‌شه‌ر
 سه‌رمایه که هؤی ته‌جاوه‌ز و جه‌نگ نه‌ده‌بوو
 ای کاش که جز رنگ صفا رنگ نبود
 مسکین ز غنی این همه دل‌تنگ نبود
 در بین بشر صلح و صفا داشت دوام
 سرمایه اگر مسبب جنگ نبود

هه‌ر‌که‌س له دل‌ما مه‌راق و داخیکی هه‌یه
 که‌ی مه‌یلی گول و گه‌رانی باخیکی هه‌یه
 بی‌که‌یف و ده‌ماخم که له ژورور نایه‌مه‌ه‌ه‌ه
 خوز‌گه‌م به‌وه کاتی گول، ده‌ماخیکی هه‌یه
 هر کس که به دل چو لاله داغی دارد
 کی میل گل و گردش باغی دارد
 ما گوشه‌نشین ز بی‌دماغی شده‌ایم
 خوش آنکه به فصل گل دماغی دارد

هر رأی که با دادن سیم آوردند
 آه دل مسکین و یتیم آوردند
 صندوق لواسان چو بسی بود علیل
 نظار برای او حکیم آوردند

هر جا سخن از سیم و زر ناب رود
 کی گُرد طلاپرست در خواب رود
 یکاش که این جزیره‌ی آتش‌خیز
 خاکش ز نزول باد در آب رود

جان چند گهی گوشه‌نشین خواهد بود
 دل مشعل آه آتشین خواهد بود
 گر طول کشد دوره‌ی فترت چندی
 حال تو و من بدتر از این خواهد بود

در مسلک مالک ملک‌ی سالک شد
 از عشق به ملک آن ملک هالک شد
 آورد فشار چون به مستأجر خویش
 نامش بر زبان دوزخی مالک شد

دل زمزمه‌های انقلابی دارد
 در عین جنون حرف حسابی دارد
 گوید که ز چیست مستشار بلدی
 این‌طور سر خانه خرابی دارد

گر ما و تو را دفع اعادی باید
 وز دشمن خود قطع ایادی باید
 با خصم قوی به حالت صلح و صفا
 آماده‌ی جنگ اقتصادی باید

نهو ره‌ئیه به زه‌بری زبیر و زیویان هینا
 ئاهی دللی مه‌زلووم و هه‌تیویان هینا
 سندوقی له‌واسان بوو که چاو دیریکه‌ران
 بوو ده‌دی، دوکتوری فریویان هینا.

نهو شوینه که زبیر و زیوی لی‌بیری له‌ناو
 قه‌د لووردی ته‌لاپه‌رست خه‌وی ناچیتیه چاو
 نهو دوورگه که هه‌ر ئاگری لی‌هه‌لده‌ستی
 ئاخ خوژگه به ده‌م باوه بکه‌وتایه‌ته ئاو.

کئی گوشه‌نشین مایه‌وه زور دل‌ته‌نگه
 داخ و که‌سه‌ر و ده‌رد و خه‌می هاوده‌نگه
 قه‌بیرانی هه‌وه‌ل ده‌وره دریژخایه‌ن بی
 حاللی من و تو خراپتیریش بی‌ره‌نگه

کاتی مه‌لیکی هه‌وای ملک دای له‌سه‌ری
 پی‌ی‌ناله وه‌فا، به‌رگی جه‌فای کرده‌به‌ری
 هینده‌ی له کری‌گرتیه زولم کرد تاکوو
 وه‌ک مالیکی دۆزه‌خ هه‌موو له‌رزین له‌به‌ری

دل جووش و خرۆشی راپه‌رینی تبایه
 نهو شپته‌گه‌لی قسه‌ی حیسانی لایه
 ئیژئی چ ده‌زانی ئه‌وی که‌وچک به ده‌سه
 وا دیاره سه‌ری دیار نییه ئه‌م هه‌ودایه

مالت هه‌یه خوۆتی پی له دوژمن لاده
 به‌وه سه‌روه‌ته پی‌ی به‌سته، ده‌ستی باده
 زۆرداری قه‌وی به قه‌ند بجنکیتیه برا
 تا بوو شه‌ری ئابووری بی ناماده

دهردی مه به بیرى نوئى دهوا کهن چاکه
 ئەم باوه که زۆر کۆننه، رهها کهن چاکه
 پئویسته به شهه للاق و شهه قهزلهی قانون
 ئیمهش به وهزیفه ناشنا کهن چاکه

ئهو باده له بی خودی خه لک نۆشی دهکا
 یا گوئی له قسهی ناکهسه دل خۆشی دهکا
 ناکامی چییسه، عهیب و هونهر ناینیئى
 گهر چاک و خراپی دی، فهرامۆشی دهکا.

دوژمن که به شوین دوژمنییا عبداللهه
 بیگانه که به زیانی خه لک خۆشحالیه
 خۆی دۆستی گهلان نیشان ئه دا دهولهتی رووس
 درگاشی له دۆسته کانی داوڤ گالیه

یه کتر بگرن کار و تهقه لای کوروکال
 خۆش راده برئ بۆ هه موو کهس مانگ و سال
 شاردارای به بوودجهی تهسهل و کۆششی خه لک
 نایمیئى کهم کووری، تهواو دیته وه حال

ئاخ خۆزگه لهسه ر زمانى گهل مۆر نه ده بوو
 دارۆغه له هه ده ده جبه فای زۆر نه ده بوو
 نه ختیك ده دوام له باسی بی قانونی
 نامه م که زه لیل و دیلی سانسۆر نه ده بوو

دوی دوه له مه نیک زیبری وه سه ریه ک نابوو
 شهو ئاگری فیتنه ی له خه لک به ردا بوو
 ئیمرۆ که به چاوی عیبه رته تی تیفک کریم
 سه ر تا به قه ده م هه ر وه کوو شه م سوو تا بوو

فکر نوئی از برای ما باید کرد
 وین شیوهی کهنه را رها باید کرد
 با زور مجازات و فشار قانون
 ما را به وظیفه آشنا باید کرد

ملت چو شراب بی خودی نوش کند
 یا پند معاندین خود گوش کند
 هر عیب و هنر دید نمی آرد یاد
 هر خوب و بدی دید فراموش کند

دشمن پی دشمنی کمر می بندد
 بیگانه ره نفع و ضرر می بندد
 گر دعوی دوستی کند دولت روس
 کی دوست به روی دوست در می بندد

گر رشتهی سعی و کار پیوند شود
 افکار عموم شاد و خرسند شود
 با بودجهی کافی و جدیت ما
 باید بلدییه آبرومند شود

ای کاش به شهر شحنه را زور نبود
 ملت ز فشار ظلم مقهور نبود
 یک شمه ز قانون شکنی می گفتم
 گر نامه ی ما اسیر سانسور نبود

دیروز توانگری زر اندوخته بود
 دوشینه به دهر آتش افروخته بود
 امروز به چشم عبرتش چون دیدم
 چون شمع ز سر تا به قدم سوخته بود

نهو رۆژه له ئاسمان و زهوی هیچ نه‌بوو
 هه‌ر تاعه‌تی خوا، بیجگه له‌وی هیچ نه‌بوو
 ریتی راست و دروستی معریفه‌تمان پیتوا
 هه‌وراز و نشیو، به‌رز و نه‌وی هیچ نه‌بوو
 ئازادی بـرپـیک له چاره‌یان نووسـراوه
 باقی دی هه‌موو مریشکی پی‌به‌سـراوه
 ویژهر له چ بدوی، هه‌موو گویی بو‌ده‌گرن
 چون ناوی له مه‌جلیسا به‌زل ناسـراوه
 کئی بیری نه‌خۆشه، ساخ و سالم نابئی
 مه‌حکومی خه‌لک، شیاوی حاکم نابئی
 هاوار و هه‌را تازە به‌پوولتیکه‌ برا
 نه‌و خائینه‌ خۆپه‌رسته‌ خادام نابئی
 زنجیره‌به‌کن، له هه‌ۆزی بی‌خیرانن
 میعماری سه‌ه‌رای مه‌مله‌که‌تی وی‌رانن
 به‌و سه‌ه‌روه‌تی وا زۆر و زه‌ونه‌ند تیر نابین
 به‌ نیازی کرۆسته‌ته‌وه‌ی گه‌لی ئیرانن
 ئازادی ژیان که‌سانی دابینیان کرد
 چه‌زیان له رۆانی خوین و نه‌س‌رییان کرد
 چه‌قیانه له ناو گه‌لان به‌ سه‌ربه‌ستی بژین
 نه‌و قه‌ومه‌ که‌ راپه‌ربینی خوینینیان کرد
 تۆفانی مه‌خوا ده‌که‌ده‌سی به‌رخو دی
 له‌و ده‌سته‌ نه‌جاتی بی‌که‌ه‌وا تیی رۆدی
 نه‌و کاته له سوورایی که‌لیشه، خائین
 خو‌لاده له‌ویوه‌ بو‌نی خوینت بو‌دی

آن‌روز که در ارض و سما هیچ نبود
 جز طاعت حق مرام ما هیچ نبود
 ما راه‌رو طریق عرفان بودیم
 آن‌روز که نام (ره‌نما) هیچ نبود
 آزادی اگر تیول یک‌دسته نبود
 ملت ز دو سر چو مرغ پابسته نبود
 از ماهی برجسته نمی‌رفت سخن
 در مجلس اگر ناطق برجسته نبود
 فکری که سقیم گشت سالم نشود
 محکوم به حکم غیر حاکم نشود
 گر داد کنی و گر نمائی فریاد
 آن خائن خودپرست خادم نشود
 آن سلسله‌ای که از امیران هستند
 معمار در این سرای ویران هستند
 از چیست که با ثروت هنگفت مدام
 اندر صدد غارت ایران هستند
 آنانکه ز خون دو دست رنگین کردند
 آزادی حق خویش تأمین کردند
 دارند در انظار ملل حق حیات
 آن قوم که انقلاب خونین کردند
 طوفان که از توقیف برون آید
 جان در تن ارباب جنون آید
 زین سرخ کلیشه کن حذر ای خائن
 اینجاست که فاش بوی خون می‌آید

ئهو میره له ناو دلسی خه لک جی گیره
 ناگای له منال و گهنج و لاو و پییره.
 کئی نه تله سی پووشی، خوینی خه لکی نووشی
 بلح و چه په له، هه موو که سی لئی زویره

چی هژی به که ئیوه فیتنه هه لدا سی پین
 پسته ی به که ته ی و براب ته ی ده پسته پین
 ئه ی تقامی ریوی خه سله ت و چه وت و چه ویل
 ناکا به نه یینی ته رحی نوئی برژین؟!

هاواری نییه دللم له ژیر باری خه ما
 گهش نه بووه له خوشحالی بری کات و ده ما
 وه ک رۆسه ته مه نیو بانگی له نازایه تیا
 کئی پشتی له ژیر ته هوژی ماتهم نه چه ما

هووی جهه هل و نه زانینه که دل ناشاده
 خوشیت گه ره که، له خو په رستی لاده
 یاسای ته قوره و له دهس زولم پیویسته
 پیویستی مرۆ پتیر به عه دل و داده

گهردوونه چ ئیمرۆ که، چ پییری و دوینی
 شادی له دلیک بخا، سه تان ده شکینی
 چون کاری فریودانه له هه ر نایکا
 ده توانی به هه رچی ره نگه خووی بنوینی

چون خه لکی ولاته کانی تر هوشیارن
 زۆر به ی به رچه ی مه عریفه تا ریوارن
 پاریز له نه زانین و ره چاو کردنی نه زم
 بو میلله ت و مهمله که ت بناغه ی کارن.

آن میر که جا در اطلس و قاقم کرد
 در جامعه خوش نامی خود را گم کرد
 دانی که بود به چشم مردم محبوب
 هرکس که نگاهداری از مردم کرد

از چیست که باد فتنه انگیخته آید
 وین رشته ی اتحاد بگسیخته آید
 ای دسته ی کهنه کار افسونگر رند
 گویا که دگر طرح نوی ریخته آید

هرگز دل من شکایت از غم نکند
 شادی ز مسرت دمامد نکند
 دانی که بود مرد هنرپیشه ی راست
 آن کس که ز بار غم کمر خم نکند

گر بر دل ما گرد ملالت باشد
 آن گرد ملال از جهالت باشد
 قانون مهاجرت بود لازم لیک
 لازمتی از آن بسط عدالت باشد

این چرخ برین که سرافرازی دارد
 بر جنس بشر دست درازی دارد
 با پرده ی دلفریب پر نقش و نگار
 یک لحظه دوصد هزار بازی دارد

در کشور دیگران که بیداری بود
 از علم چو سیل معرفت جاری بود
 تعلیم عمومی و نظام اجباری
 این هردو اصول مملکت داری بود

زانبوتسه به تیری تۆ چلۆن کوزراوم
سه‌ریاکی دلیم خویینه وه‌ها پیکراوم
ئه‌و خویینه به فرمیسکوه شه‌وگاری درپژ
ده‌تکیتسه وه‌ تکتک له گلینه‌ی چاوم.
دانی که دل‌غمزده چون خواهد شد
یا تا به سر از دست تو خون خواهد شد
و آن خون‌شده قطره قطره در شام فراق
از روزنه‌ی دیده برون خواهد شد

ناخ په‌رده له‌سه‌ر نه‌پینی دل لاچووبا
میر خوزگه قسه‌ی هه‌قی به گویدا چووبا
هه‌ر جزره سیاسه‌تی که ده‌ولت هه‌یه‌تی
ژیر لچ نه‌خرایه، بۆ گه‌لش روون بووبا.
ای کاش که راز دل مبرهن می‌شد
مقصود و مرام ما معین می‌شد
هرگونه سیاستی که دارد دولت
تا حد لزوم صاف و روشن می‌شد

بۆ (منصور السلطنه) له وه‌زاره‌تی داد

عه‌دلییه که مه‌شه‌ووره به جیی عه‌دل و داد
ئه‌ی بۆچی که‌سی دادی له‌وی نایه‌ته یاد؟
ه‌اواره له ده‌س عه‌دلییه‌ی مه‌نسووری
ئه‌م خه‌لکه هه‌موو زاله‌یه‌تی، کوا دلی شاد؟
عدلیه که داد باید از داد کند
از چیست که جای داد بیداد کند
ای داد که از عدلیه‌ی منصوری
بر هر که نظر بیفکنی داد کند

قودره‌ت له ده‌سی حاکی زالمدا بی
عه‌دلییه به موو عه‌داله‌تی تیا نابیی
حوکمی که درا به سوودی یه‌که‌ده‌سته زه‌عیف
چون ده‌ستی قه‌وی تیدا‌یه، ئیجرا نابیی.
گر عامل جور حاکم ما نشود
در عدلیه ظلم حکمفرما نشود
حکمی که بود بر له یک‌مشت ضعیف
تا دست قوی قویست اجزا نشود

وریا به له تۆ نه‌که‌ونه شک ئه‌هلی یه‌قین
چی هه‌ق بوو بزر نه‌بئ له چاوی هه‌ق‌بین
بی‌به‌لگه له‌ناو مه‌حکه‌مه‌دا سووچ و خه‌تا
نه‌خریتسه مل ئه‌و که‌سه‌انه تاوانبار نین
خوش باش که ارباب یقین شک نکنند
از لوح ضمیر نام حق حک نکنند
اثبات گناهان خطاکاران را
در محکمه بی منطق و مدرک نکنند

کی ئه‌هلی خه‌تایه، بیکه‌ن نامۆژگاری
گویی‌بیس نه‌بوو، به‌ر چاوی بخه‌ن ناکاری
تاوانی که هاته پی به گویره‌ی یاسا
جورمی چ بوو، دادگا بیدا برپاری
اول به خطا‌پیشه مماشات کنید
قانع چو نشد خطایش اثبات کنید
اثبات چو شد خطا به حکم قانون
بر کیفر آن خطا مجازات کنید

رئو رہ سمی دزیو بی حده لہم تیوہ، چ چار؟
 گیانم بہ مہراقہوہ نزدیک لیوہ، چ چار؟
 دارمالہ ولاتم لہہ درنج و جن و دیو
 یارب لہ گہل نہم ہموہ جن و دیوہ چ چار؟

ہرکس کہ شہرایی بی ہہقیقت نوشی
 چاوی لہ ہہموو بہ لئین و وہعدہی پڑشی
 چی ہہق بوو وتم، بہ لہم بہ داخم دہولت
 ہہق ناژنہوئی لییم، کپہ ہوش و گوشی

کئی پیاوہ برا، پہردہی تاوان بدری
 نہ سیرینی بہ تینی دل شاکاوان بسری
 خو باویتہ عدلیہ، بہ شو شکی قانون
 دہستی رہشی ناپاک و گلاوان بیری

ہہر نہو کہ سہ خوئی تووشی خہ تاکاری کرد
 بیری گہل و رای گشتی خہ تاباری کرد
 بیگانہ پرست وہ کیلی بوون، لہو داخہ
 خوئی ہہرچی خہ تہی کرد بوو، یقہراری کرد

نہو تاقمہ ہیند خہ زینہیان کرد تالان
 حوجہی بہ نہ یارہ گہل، ہہموو دہس والان
 نازان لہوہ کاری دہولتہی حہراج کهن
 ناکاری سہران بو تہہ گہمہی مندانان

خوین دی لہہ برینی دل، بہ تیری ناکس
 کوشترومی تہ شہر، جہرگی بریم تانہی کس
 دؤستانی قہدیمی زانیان من شہیم
 کردیانہ دہری لہہ جہ غزی یاران، بہ ہہوہس

با این رہ و رسم بد چہ می باید کرد
 بگذشتہ بدی ز حد، چہ می باید کرد
 پر گشتہ محیط ما ز دیو و دد و دام
 با اینہمہ دیو و دد چہ می باید کرد

ہرکس می بی حقیقتی نوش کند
 ہر قول کہ می دہد فراموش کند
 یک رشتہ حقیقت آشکارا گفتم
 گر دولت ما بہ حرف حق گوش کند

آن کیست کہ پردہی خطا چاک کند
 آسودہ و شاد جان غمناک کند
 با حربہی برندہی قانون امروز
 از عدلیہ قطع دست ناپاک کند

آن اہل خطا کہ با خطاکار نمود
 با کار خطا شبہ در افکار نمود
 بر رغم مدافعین بیگانہ پرست
 آخر بہ خطای خویش اقرار نمود

آنانکہ ز بس خزانہ تاراج کنند
 ما را بہ عدو ز فقر محتاج کنند
 دیگر ز چہ شغل دولتی را داریم
 با چوب ہوای نفس حراج کنند

افسوس کہ دشمنان دلم خون کردند
 یاران کهن محنتم افزون کردند
 ما را رفقا بہ جرم دیوانہ گری
 از دایرہ عاقلانہ بیرون کردند

روزی به نبرد صف شکستن باید
بر خصم ره فرار بستن باید
روز دگری به قصد حمله‌ی سخت
از موقع خود عقب نشستن باید

شیرانه و ه‌خو ک‌ه‌ون، نه‌بی ترسو و له‌مه‌رگ
بو جوانی، پلنگ ک‌ه‌ول ک‌هن و بیک‌نه‌به‌رگ
هم‌ر گ‌ورگ و درنده‌ب‌ه‌ک به‌ نی‌زه‌ی تو‌له
ورگی چه‌پ‌ه‌لی ه‌ل‌ب‌درن تا دل و ج‌ه‌رگ

په‌سند کرانی کابینه‌ی (قوام السلطنه)

خوش با‌وه‌ری تو‌له‌ سستی بی‌رو‌ر‌اته
شادی به‌ که‌سانی‌تر، دلی خ‌وت م‌اته
پیت‌خ‌وشه‌ ول‌انه‌ک‌ه‌ت له‌ هیچ‌ دوا نه‌ک‌ه‌وی
په‌یمانی له‌گ‌ه‌ل نو‌ی ک‌ه‌وه، نی‌ستا ک‌اته

پیم هیچ‌ نی‌یه‌ ده‌ر‌کردن و هینانی وه‌زیر
له‌جیاتی ته‌می‌ سه‌خت و س‌زادانی وه‌زیر
هم‌ر بویه‌ نه‌شی‌ له‌ پار‌له‌مان داوا ک‌ه‌ین
قانون ب‌ک‌ری به‌ نافه‌تی گیانی وه‌زیر

ف‌ه‌رقی نی‌یه‌ لای تو‌ قول‌ه‌زه‌نگی و ح‌وری
ناک‌ه‌ی شه‌وه‌زه‌نگ، جیال له‌ تیش‌کی خ‌وری
هاواری خ‌ه‌ل‌ک‌ ناژ‌نه‌وی، دیاره‌ ک‌ه‌ری
چاوت له‌ رو‌وناکی نی‌یه‌، مه‌علوم ک‌وری.

بو (سردار سپه)

باسی‌ که‌ نه‌در‌کاوه، نه‌ین بی‌ چ‌اتر
رازی نه‌زراو بی‌سه‌ر و شوین بی‌ چ‌اتر
بو کار‌به‌ده‌سانی مو‌وجه‌خ‌ور، سه‌رمایه
پ‌وس‌تینی‌ گ‌رن‌گ و پ‌ر‌ر‌م‌ین بی‌ چ‌اتر

اسرار نهفته‌ گر‌ نگفتی بهتر
وین راز نگفته‌ گر‌ نهفته‌ بهتر
کز به‌ر زمامدار امروز نیست
سرمایه‌ای از پوست کلفتی بهتر

بۆ یارمەتیدەری وەزارەتی دادپەروەری

ئەم خانووە ڕەش و شپۆزە تا نەفخی سوور
 وەک کۆندەبەبوو نیشـتووە تییـدا مەنـسوور
 زولمییە لێ ئەسـلایە، بە ناو عەدلییە
 ناویانە بە حۆقە ناوی زەنگی، کافور

وەرگەرە لێ پیر تەجرەبە ئەمی لاوی دلیر
 دەریتـسە لـە چنگی پالـەوانان شمشیر
 گەر مافی ڕەوای تۆ لێ دەمی شیردایە
 بستینە بە زەبری شیر، ئەوی مافە لێ شیر

"تۆفان" وەکوو نەمی بییە نەوایی تەوریز
 خوین بگری لێ تاوی بیـنەوایی تەوریز
 وەک چەنگ و رۆباب و نەمی بنالیتـنە بەسۆز
 بەدوی لێ پەرۆشی نەینەوایی تەوریز

سـندوو قی قفـل دراو دەری کریـسـاوه
 پـر بوو لـە گەمە و حەشر و هەلا ئەم ناوه
 ئارای گەلە و بۆتە مەلی بەختەوهری
 کـی نیشـتە سـەری، بەبەختە، خوایـیداوه

ئەمی دل لێ شەقامی هەق هەلی و مەشترسە
 شوین ئەو کەسە بگرە هەق دەلی و مەشترسە
 پاکی بکە پیشەت، وەکوو تۆفان بە، لەلای
 بیگانە و خۆیی هەق بلی و مەشترسە

شەو و بیچوووە فەلاییکی کریکار و کەساس
 هاتبووە کەم تاوئی، شـرۆل و پـنـخـواس
 ڕازی بوو لێ هیزی شان و دەست و چەکوشی
 شوکرانەبژیری مەچەک و باسک و داس

این خانەمی ویران کە تا نەفخی صور
 چون جغد کند در آن نشیمن منصور
 عدلیه بود به اسم و ظلمیه به رسم
 برعکس نهند نام زنگی کافور

ای مرد جوان، تجربه از پیر بگیر
 در دست یلی قبضه‌ی شمشیر بگیر
 حق تو اگر در دهن شیر بود
 با جرأت شیر از دهن شیر بگیر

طوفان بشنو چونی، نوای تبریز
 وز دیده بیار خون برای تبریز
 تا جبهه‌ی نای وقامت چنگ چونی
 کن ناله برای نینوای تبریز

صندوق دهن‌بسته درش چون شد باز
 افکند میان این و آن غلغله باز
 آراست فقط طایر اقبال و همه
 گویند به فرق ما نشیند این باز

ای دل تو همیشه راه حق پوی و مترس
 با مسلک حق رضای حق جوی و مترس
 کن پیشه‌ی خویش پاکی و چون طوفان
 با داخله و خارجه حق گوی و مترس

دهقان پسر کارگری کهنه لباس
 آمد پی دعوتم ز شب رفته دوپاس
 با پای برهنه راضی از دست و چکش
 با فرق شکسته شاکر از باز و داس

شازاده که بوو به حاکم و رابه‌ری فارس
خوین‌ریژی به‌جاری گرتی سه‌تاسه‌ری فارس
فارسی هموو کرده ژیرچه‌پوک‌هی سواران
ته‌ی داد، به فارسی له دوس رابه‌ری فارس

له‌م مه‌مله‌که‌ته‌ی مه رابه‌رین پیویسته
ورگی دژی نیش‌تمان‌درین پیویسته
بووه‌ی که سبه‌ی به سه‌ر مه‌به‌ستا زال بی
نیم‌رؤ هه‌ل و مه‌رجی ری‌برین پیویسته

وه‌ک گول نیه دل نیازی به ره‌نگ و بو بی
ناوی گه‌ره‌که په‌سندی خرم و خو بی
فرمیسکی گه‌شی مه‌به‌سته، نه‌ک ناله و ناه
بو ناپروو بهو هیوایه به‌لگه و هو بی

گوئی کپ‌که له کیشه و چه‌قه‌چه‌ق، دل‌خوش به
هه‌رچونی زه‌مان گوژی وه‌ره‌ق، دل‌خوش به
وه‌ک دوپکه به نوینه‌ری نه‌ناس دل‌خوش بووی
نیم‌رؤ که به کابینه‌ی له‌ق دل‌خوش به

نه‌وروزه که‌هوا پی‌وقه‌ده‌می پی‌وروزه
کورگه‌ل هموو سه‌رخوشن و شادی ه‌وروزه
توفانه سه‌مه‌یمانه پی‌رؤزبایی ده‌ک‌ها
پیش‌ککش به که‌سی بو گه‌له‌که‌ی دل‌س‌وروزه

من نیم به‌ته‌نی، خه‌مله‌به‌ر و دل به په‌رؤش
له‌م کاوله جیهانه‌دا نیه که‌س دل‌ی خوش
کامی به روانه‌ت که‌مه‌کئ شاد و گه‌شه
دارماله ده‌روونی له مه‌راق و کول و جو‌ش

شهزاده‌ی آزاد چو شد حارس فارس
خونریزی و اغتشاش شد جالس فارس
بس تاخت به فارس از ره جور فرس
ای وای به فارسی از این حارس فارس

در مملکت انقلاب می‌باید و بس
وز خون عدو خضاب می‌باید و بس
خواهی تو اگر شوی موفق فردا
امروز دگر شتاب می‌باید و بس

گل نیست دلم که رنگ‌بو خواهد و بس
در باغ چو من نام نکو خواهد و بس
با خاک نشینی نکند ناله و آه
از دولت اشک آبرو خواهد و بس

با کجروی خلق جعلق خوش باش
با کشمکش گنبد ازرق خوش باش
دی با سیه و سفید اگر خوش بودی
امروز به کابینه‌ی ابلق خوش باش

امروز که گشته هر غمینی دلخوش
وز مقدم نوروز جهان مینو و‌ش
تبریک صمیمانه خود را طوفان
تقدیم کند به توده‌ی زحمتکش

تنها نه منم غمین برای دل خویش
کس نیست که نیست مبتلای دل خویش
آن را که تو شادکام می‌پنداری
او داند و درد بی‌دوای دل خویش

ئه‌ی نووکی قه‌لهم له شوین هه‌قیقه‌ت و ئیل به
تا خوینی دلت قووته، هه‌قیقه‌ت کیل به
گهر سه‌رت بی‌رن له‌سه‌ر هه‌قیقه‌ت و یژی
لیی لامه‌ده، لای دوژمن و دۆس بی‌فیل به

له‌م جه‌نگه‌لی ده‌وران‌ه پلنگ و شیر به
لای ئه‌هلی هونه‌ر، هونه‌رنوینی فی‌ر به
شه‌و درکی جه‌فا بچی به دلتا له‌چه‌مه‌ن
وه‌ک خونچه‌یی به‌ربه‌یان گه‌ش و زه‌نویر به

ئه‌ی دۆسته‌هه‌زیه‌که‌م له شه‌ر که‌م بدوی
وه‌ک گول به، له ریی ناشتی‌خو‌ازان بروی
دۆستانه‌له‌گه‌ل که‌سه‌ی ژیبایی، تاووی
له‌و دۆسته‌هه‌ موو لامه‌ده، تا بو‌ت بلوی

داخ و که‌سه‌ه‌ری زه‌مانه‌هه‌ی‌زت نه‌برئ
لالووتیی فه‌له‌ک، خه‌فه‌ت به‌به‌ژنت نه‌برئ
گه‌ردوونی چه‌وئیل نه‌گه‌ر بشت‌دا له‌زه‌وی
وریابه‌به‌ گه‌ژ و حو‌لی ناوت نه‌زئ

شه‌و ناومه‌ته‌ به‌ریی گولی ره‌عنا، سه‌ری خو‌م
دیرومه‌چه‌مه‌ن به‌ ئاوی چاوی ته‌ری خو‌م
ئه‌وسا وه‌کوو مه‌ل، له ناو قه‌فه‌سدا به‌مه‌راق
خو‌م خسته‌وه‌ بن سه‌یه‌ری بال و په‌ری خو‌م

نوو‌قی زه‌لی فیل‌بازییه‌مه‌نس‌وو‌رولولک
هه‌م مفتیه‌هه‌، هه‌م قازییه‌هه‌، مه‌نس‌وو‌رولولک
کی زۆری له‌ ده‌س هه‌راس و نار‌ه‌زاییه‌هه‌لک
له‌و شه‌خسه‌گه‌لی رازییه‌مه‌نس‌وو‌رولولک

در بیشه‌ی دهر، شیر بادندان باش
هم‌بیشه‌ی پنجه‌ی هنرمندان باش
گر شام کند خار چمن خون به‌دلت
چون غنچه‌ی صبحدم دمی خندان باش

ای دوست به‌فکر جنگجوئی کم باش
در صلح عمومی علم عالم باش
با هر که زنی لاف محبت یک روز
مردانه و ثابت‌قدم و محکم باش

از درد و غم زمانه‌ افسرده‌ می‌باش
وز کج‌روی سپهر آزرده‌ می‌باش
وز گردش آسمان زمینت بزند
چون مردم سرگشته‌ کله‌خورده‌ می‌باش

در پای گلی شبی نهاده‌ سر خویش
دادم به‌ چمن آب ز چشم تر خویش
آنگاه چو مرغ، در قفس با اندوه
کردم سر خویش را بزیر پر خویش

چون عامل ماضی است منصورالملک
در داخله‌ قاضی است منصورالملک
ملت ز هر آن شقی که ناراضی بود
دیدیم که راضی است منصورالملک

دل فیرری نه‌وینداری به‌وو ره‌ژی به‌ری
 وه‌ک شه‌م ده‌گری، باکی نیسه چی به‌سه‌ری
 تا خاکی له‌شی نه‌دام به‌ با ئاگری عیشق
 دل نه‌بوه خه‌لووز، قه‌تره له‌ چاوه‌چوه‌ ده‌ری
 از روز اول عاشقی آموخت دلم
 از عشق چو شمع شعله افروخت دلم
 تا خاک مرا دهد بباد آتش عشق
 از دیده نریخت آب تا سوخت دلم

ناخۆم له‌ ژبانم خه‌فه‌تی ئاوی ژبان
 لهم خوانی زه‌وی مه‌گه‌ر بخۆم په‌نجه‌یی نان
 ماوه‌ی ته‌مه‌م خه‌می جیهان‌خواردن بوو
 شه‌رت بی له‌وه‌لا نه‌خۆم خه‌م و ده‌ردی جیهان
 من حسرت آب زندگانی نخورم
 در خوان جهان جز کف نانی نخورم
 چون زندگیم غم جهان خوردن بود
 مردم که دگر غم جهانی نخورم

رۆڵه‌ی جه‌م و که‌ه‌یقوباد و که‌یکاووسین
 پـارـیزه‌ری نـیشـتـمانه‌که‌ی سیرووسین
 رازاوه‌ته‌وه‌ به‌ خۆر و شـیـر ئالامان
 ده‌ر که‌وتوو له‌ به‌ندی ئینگلیز و رووسین
 ما زاده‌ی کیقباد و کیکاووسیم
 جان باختگان وطن سیرووسیم
 در تخت لوی شیروخورشید ای لرد
 آزاد ز بند انگلیس و روسیم

یه‌ک ده‌م له‌ موحیبه‌ت و سه‌فا لاناده‌ین
 قه‌ت گوی به‌ قسه‌ی پووجه‌ل و بی‌جاناده‌ین
 کئی که‌م بوو شعوری، فیز و تیزی فره‌ بوو
 جوابی نیسه لای ئیمه‌، به‌نی با ناده‌ین
 ما قاعده‌ی متانت از کف ندهیم
 ما گوش به‌ گفتار مزخرف ندهیم
 با پند صحیح رفقا گاه مثال
 ما پاسخ هر ناقص و اجوف ندهیم

عومریکه‌ له‌ سه‌ر میهر و وه‌فا زۆر سوورین
 دل بی‌غهره‌ز و کینه‌، له‌ ده‌عوا دوورین
 چۆکه‌مان له‌ به‌رانبه‌ری عه‌داله‌ت دادا
 یاسا چیه‌ حوکمی، گویگری ده‌ستوورین
 عمریست که بر عاطفه مفتون شده‌ایم
 از عالم کبر و کینه بیرون شده‌ایم
 زانو زده در برابر کرسی عدل
 تسلیم مقررات قانون شده‌ایم

بۆ (وثوق الدوله و قوام السلطنه)

هۆی چاره‌ه‌شین بۆ گه‌لی ئیران دوو که‌س
 ئەم واته‌یه‌ روونه‌ بی‌گومان، بۆ هه‌موو که‌س
 یه‌ک: نۆکه‌ری ئینگلیسی نامه‌رده؛ وسووق
 یه‌ک: رووسی پی ده‌رباره؛ قه‌وامی ناکه‌س
 بدبختی ایران ز دو تن یافت دوام
 این نکته مسلم خواص است و عوام
 آن دولت انگلیس را بود وثوق
 این سلطنت هنود را هست قوام

روژی است که اقدام غیورانه کنیم
 از پیر و جوان جنبش مردانه کنیم
 و آن کاخ که آشیانه‌ی فتنه بود
 با آلت انتقام ویرانه کنیم

و هک سهروی چه‌من به‌رز و به سیبهر خۆم
 بو خاکه نسیم، بی‌سهمه‌ر و به‌ر خۆم
 هژی راست و دروستیمه که پروت و ره‌به‌نم
 ده‌سه‌نگ و نه‌دار و بی‌چوه سوال‌کهر خۆم

زۆر شوینی گرنگ له ملکی دنیا چوممه
 له خراب و له چاک و وشک و تهر، بیستومه
 سه‌رمایه‌یی ژین خهر و پتوونی ئەمه بوو
 زۆر شت که نه‌بینراوه به چاو، دیتومه

عومریکه به داوی ئاره‌زوو به‌سراوین
 بو ئەهلی هه‌هوس ریبه‌ر و خاوه‌ن ناوین
 ئیستا له نه‌کاو به دووی مه‌رگدا ویلین
 چونکی له ته‌مه‌ن زیز و له ژین تۆراوین

هاکا به کولی ده‌روون دل‌م چوو به هیلاک
 چاوی ته‌ره کردوومی که‌ساس و خه‌مناک
 ئەم ئاگر و ئاه و ئاوی چاوم باقین
 تا رۆژی به تونده‌بای ئەجه‌ل ده‌به‌وه خاک

سوورامه‌وه وه‌ک با به هه‌موو دنیا‌دا
 یا چه‌شنی شه‌پۆل، خۆم له هه‌موو جیگا‌دا
 یه‌ک قه‌تره پتر نه‌به‌ووم، به‌لام خوینی دل‌م
 هیند خوارده‌وه تا چووم به دل‌ی ده‌ریادا

یک عمر چو باد دور دنیا گشتیم
 چون موج هزار زیر و بالا گشتیم
 با آنکه ز قطره‌ای نبودم افزون
 خون خوردم و متصل به دریا گشتیم

ئەو مەنجەلە دایم دەکولێ، دیاره منم
ئەو دیلی قەفەس، مات و خەفەتبارە منم
دوو رکەوتوو لە کۆری هاو دەم و یارانم
مال کاول و کۆل بە کۆل و بیچارە منم
آن خەم که بود مدام در جوش، منم
آن مرغ که شد به شام خاموش، منم
در حلقه‌ی رندان خراباتی خویش
آن پاک‌نشین خانه بر دوش، منم

ئەو رۆژە قسە‌ی عیشقی بە گوێدا چوووە دل
گەوزیو لە خوین، درکی بە پێدا چوووە دل
هێند پاییزی سەخت و نامرادم دیووە
سەد جار بەهار هات و نەپشککووتوووە دل
آن روز که حرف عشق بشنفت دلم
شب تا به سحر میان خون خفت دلم
از بس که خزان نامرادی دیدم
صد بار بهار آمد و نشکفت دلم

لای دوژمن و دۆست ئەگەر نەرم بی وەکوو میو
وەک نەخشی نەقیم، نە بی‌شەرم بی وەکوو میو
لای دوژمن ئەشێ گەلێ سەختتر بی لە بەرد
لای دۆستی بەراستی دل نەرم بی وەکوو میو
با دشمن و دوست گر شدی نرم چو موم
چون نقش نگین شوی مکن شرم چو موم
با خصم هماره باش سرسخت چو سنگ
با دوست همیشه باش دل‌نرم چو موم

دووڕوویی نەکەم شەرته لەگەڵ نەوعی بەشەر
لای راست و دروست درۆم لە دەم نایەتە دەر
عادەتە لە وەرە عەبێ خەلکی دەدوێم
ئەما بە نەفامی هێرشکی ناکەمە سەر
ما یک سر مو به کس دوروئی نکنیم
با راست‌روان دروغگوئی نکنیم
چون پیش کنیم خُرده‌گیری اما
بالحن درشت عیبجوئی نکنیم

ئەو رۆژە کە پێی شادی و گەشی خەمان بەست
دەرکی هەموو نامەحەرەم و مەحەرەمان بەست
دادم کە بە هیچ کوی نەگەبی، بی‌دەنگ بووم
کەسمان کە بە هاناو نەهات، دەمان بەست
آن‌روز که ره به شادی و غم بستیم
در بر رخ نامحرم و محرم بستیم
فریاد اثر نداشت گشتم خاموش
فریادرسی نیافتیم دم بستیم

تا بەو هەموو رەنجە فیری بووم دەرسی ئەوین
خەرمانی تەمەن تێی چوو بلیسە و گر و تین
بی تیشکی شەمی روومەتی تو، ئاگری خەم
سووتاندی لەشەم چەشنی پەپوولە‌ی مسکین
تا درس محبت تو آموخته‌ایم
در خرمن عمر آتش افروخته‌ایم
بی‌جلوه‌ی شمع رویت از آتش غم
عمریست که پروانه‌صفت سوخته‌ایم

زورم له ده‌می راست و دروست داوه به مشمت
 به‌نجه‌ی چه‌په‌لم گه‌لئ له ناو شیردا ششت
 له‌و داخه که رژی ناپرووی کیشوهری جه‌م
 ناوری عه‌ره‌م خسته‌وه خاکی زه‌ردوشمت

ناوریکی به‌تین له ره‌نگی ناسۆ دیاره
 ئاژاوه‌یکه جیهانی تیا به‌ش‌مداره
 وه‌ش‌ووومه که قه‌یرانی به‌سه‌رچوو، دنیا
 سه‌ریاکی به‌ره‌و خوشی ده‌چی ئه‌م‌جاره

عومریکه له چه‌ش‌نی بایه‌قروش ده‌خوینین
 بی‌زاری له ژین دهرده‌برین، واز دینین
 مه‌رگی کوت‌وپر په‌سند، نه‌ک ژینی به‌ژان
 تاکه‌ی به‌جه‌فاوه، سیل و دیق‌ه‌لبینین

روژی بوو ده‌ماندا ته‌شهر و تانه له تاج
 ده‌س‌خالی له ژیر پی‌له‌قه‌نا ته‌ختی عاج
 رای‌کرد له ده‌سی من و دل‌م، تالیع و به‌خت
 هاواره له ده‌س به‌ختی ره‌ش و خه‌رج و باج

چون ئیمه له‌سه‌ر ویست و مه‌رامی باشین
 گوئی کپ له دروشمی ری‌ه‌رانی ناشین
 هاتوینه جیهان، به‌بوت‌ش‌کی فی‌برین
 تا نیعمه‌تی ژین باقییه، بوت ناتاشین

گه‌ر به‌ختی خه‌والوو به‌ربه‌یان هه‌ستینین
 با ئاگری دل به‌ئاوی ره‌ز بایستینین
 چهل رۆژ بخزیننه قوژبی مه‌بخانه
 هه‌ر باده وه‌خوین و واز له دنیا بی‌نین

عمری به دهان راستگو مشمت زدیم
 وز راه کژی به شیر انگشت زدیم
 رفت آبروی کشور جمشید بباد
 بس آتش کین به خاک زرتشت زدیم

از رنگ آفاق من آتشی می‌بینم
 در خلق جهان کشمکشی می‌بینم
 اما پس از این کشمکش امروزی
 از بهر بشر روز خوشی می‌بینم

یک عمر چو جغد نوحه‌خوانی کردیم
 نفرین به اساس زندگانی کردیم
 جان‌کندن تدریجی خود را آخر
 تبدیل به مرگ ناگهانی کردیم

روزی که به تاج طعنه‌ی سخت زدیم
 با دست تهی پا به سر تخت زدیم
 بگریخت ز دست من و دل طالع و بخت
 پس داد ز دست طالع و بخت زدیم

ما تکیه به قائدین ناشی نکنیم
 وز مسلک خویشان تاحشی نکنیم
 چون بت‌شکنی مرام دیرینه‌ی ماست
 این است که تازه بت‌تراشی نکنیم

گر طالع خفته را سحرخیز کنیم
 از آب رزان آتش دل تیز کنیم
 یک چله نشسته گوشه‌ی میکده‌ای
 وز هرچه بغیر باده پرهیز کنیم

ئه‌و رۆژه‌که وه‌ک سه‌رو له‌ گل ده‌رکه‌وتم
ده‌س‌خالی به‌ پێ له‌ ئاسمان سه‌رکه‌وتم
دیم هه‌وژی مه‌لان له‌ چیمه‌نان دل‌ته‌نگن
گیانم وه‌کوو خونچه‌ دادری و وه‌رکه‌وتم

ئه‌و شینکه‌که له‌م چیمه‌نه‌ تۆراوه، منم
ئه‌و لاله‌که نه‌وقمی ئه‌شک و خویناوه، منم
ئه‌و خونچه‌ گولهی که سه‌د به‌هار هاتن و چوون
هه‌رگیز نه‌گه‌شاوه، لێوی به‌سراوه، منم

وه‌ک سه‌هوزه‌گیا، رۆژی سه‌هرم هه‌تا ده‌ر
وه‌ک لاله‌ ده‌روون پر له‌ خه‌م و سه‌وداسه‌ر
کاتی وه‌کوو خونچه‌ خۆم به‌ دل‌ته‌نگی دی
ئه‌وسا که دریم به‌رگی ژیا‌نم یه‌کسه‌ر

هه‌ر سه‌رده‌می لاوی بوو که روانیم پیرم
پیشه‌یلی قه‌زا و به‌لا، نیشه‌انه‌ی تیرم
ئه‌ی عومر برۆ، به‌راستی مانده‌وت کردم
مردن وه‌ره، تیر بووم، له‌ ژیا‌نم زویرم

هه‌ستین کۆلی دل به‌ جامی مه‌ی برژنن
دل که‌یله‌، په‌نا بو چه‌قه‌نه‌ و نه‌ی بی‌ن
چون ئه‌هلی ریا به‌ هه‌رچی دل ده‌شکێنی
شووشه‌ی ده‌غله‌ی و ریا به‌ به‌رد بشکێنن

تا که‌نگی بخوین ئیمه‌ خه‌می بیه‌ووده
شوین که‌وتنی ئاواتی نه‌فس بی‌سووده
قه‌ت نه‌به‌وه له‌ ماوه‌ی ته‌مه‌ن ئاسووده‌ بژین
مردین که‌ له‌ ده‌ستی خه‌م بی‌ن ئاسووده

آن‌روز که چون سرو سر از خاک زدیم
با دست تهی پای بر افلاک زدیم
دیدیم چو دلتنگی مرغان چمن
چون غنچه‌ی گل جامه‌ی جان چاک زدیم

آن سبزه که ترک این چمن گفت، منم
آن لاله که از اشک به خون خفت، منم
و آن غنچه لب‌بسته که از تنگدلی
صدبار بهار آمد و نشکفت، منم

آن‌روز که چون سبزه سر از خاک زدیم
چون لاله ز داغ آه غمناک زدیم
گشتیم چو غنچه بس که از غم دلتنگ
چون گل به چمن جامه‌ی جان چاک زدیم

هنگام جوانی به خدا پیر شدم
از گردش آسمان زمین گیر شدم
ای عمر برو که خسته کردی ما را
وی مرگ بیا ز زندگی سیر شدم

برخیز که تا باده گل‌رنگ زنیم
بنشین که به شور چنگ بر چنگ زنیم
چون دل‌شکنی کار ریاکاران است
بر شیشه‌ی سالوس و ریا سنگ زنیم

تا چند کسل از غم بیهوده شویم
تا کی به هوای نفس آلوده شویم
در زندگی آسوده نگشتیم چو ما
مردیم که از دست غم آسوده شویم

تا سهر به هه‌نیسک و لیوبه‌بارم، خۆش‌م
تا دل به خه‌م و پروت و هه‌ژارم، خۆش‌م
خۆشی و گه‌شییان خه‌لکی له‌ ده‌رمان گه‌ره‌که
من تا کوو نه‌خۆش و ده‌رده‌دارم، خۆش‌م

پێم خۆشه‌ عه‌یش به‌ بئ‌مه‌راق و کۆلی دل
تۆله‌ی زوو له‌ داهاتوو وه‌که‌م بئ‌که‌م و کۆل
بای ده‌رد و به‌لا و موسیبه‌تم لئ‌بگه‌ره‌ی
تیر پینه‌که‌م به‌یانیه‌که‌ زوو وه‌کوو گۆل

شیرم، به‌ زگی برسی کز و دام‌اوم
چوار ده‌وره‌ به‌ زنجیری جه‌فا به‌س‌راوم
خوین‌خۆرییه‌ به‌شمان له‌ ده‌سی دوژمن و دو‌ست
تا شه‌ر بوو به‌ شیری رووت‌ه‌وه‌ ویست‌اوم

پیت‌خۆشه‌ که‌ هاوشانی هه‌موو دنیا بین
پتویسته‌ به‌ کرده‌وه‌ و عیلم وریا بین
مه‌شه‌ه‌وره‌ که‌ به‌نده‌یی و نه‌زانی خ‌زمن
هه‌ر به‌نده‌ ده‌بین، مه‌گه‌ر ته‌ه‌واو زانا بین

عوومرم به‌ فشاری خه‌م گه‌لئ‌رامالی
سه‌برم که‌ کراسیک بوو له‌به‌ر دامالی
ژین بو‌مه‌ مه‌رگ بوو له‌م جیهانی پرده‌رد
پێم سه‌یره‌ که‌ ناوی زینه‌ده‌گیم نا پالی

نه‌و روژه‌ له‌ ده‌ستی تۆ شه‌ه‌رام تۆشی
پێم‌نا له‌ فه‌له‌که‌ له‌به‌ر وری و بئ‌هۆشی
بئ‌خه‌م به‌ که‌ پشتی هه‌ردوو پێم دا له‌ جیهان
لێم روونه‌ که‌ تیی‌دا نییه‌ خێر و خۆشی

با دیده‌ی سرخ و چه‌ره‌ی زرد خوشم
با سینه‌ی گرم و ناله‌ی سرد خوشم
یاران همه‌ شادی از دوا می‌طلبند
تنها منم آنکه با غم و درد خوشم

دارم سر آنکه عیش پاینده‌ کنم
جبران گذشته را در آینده‌ کنم
بگذارد اگر باد حوادث چون گل
یک صبح به کام دل خود خنده‌ کنم

با فکر قوی گرسنه‌ چون شیر، منم
وز چار طرف بسته‌ی زنجیر منم
جز خون‌نخورم ز دست هر دشمن و دوست
در معرکه‌ چون برهنه‌ شمشیر منم

با علم و عمل اگر مهیا نشویم
همدوش به‌ مردمان دنیا نشویم
نادانی و بندگیست توأم به‌ خدا
ما بنده‌ شویم اگر که‌ دانا نشویم

بس جام ز فشار غم به‌ دوران‌کن‌دیم
پیراهن صبر از تن‌ عریان‌کن‌دیم
القصه‌ در این جهان بمردن‌مردن
یک عمر به‌ نام‌ زندگی جان‌کن‌دیم

از دست تو ما ساغر صه‌با زده‌ایم
بر فرق فلک ز بیخودی پا زده‌ایم
دنیا چو نبود جای شادی زین‌رو
غم نیست که‌ پشت‌پا به‌ دنیا زده‌ایم

ئه‌و رۆژه من و دل که له دایک زاوین
 دایم به فشاری دهرد و خهم ژاکاوان
 لهم به‌حری جیهانه پر له داو و ته‌له‌یه
 ئازادییه، ئازادی چی، ماسی و ئاوان
 آن‌روز که ما و دل ز مادر زادیم
 دایم ز فشار درد و غم ناشادیم
 در لجه‌ی این جهان پر حلقه و دام
 آزاد ولسی چو ماهی آزادیم

تا پیم له سه‌ری ته‌ماح و بریا داوه
 ههر لیو به بزم، گه‌پم به دنیا داوه
 لهم گه‌میه شکاوه‌دا که په‌رتینه ده‌کا
 شادم که دلیم به ناخی ده‌ریا داوه
 تا بر سر حرص و آز خود پا زده‌ایم
 لبخند به دست‌گاه دنیا زده‌ایم
 با کشتی طوفانی بشکسته‌ی خویش
 شادیم از آنکه دل به دریا زده‌ایم

ئه‌و رۆژه‌وه پیم ناوه‌ته مه‌یدانی ژیان
 پیش هاتنه‌که‌م بوومه‌ته هاوشانی ژیان
 چون ته‌ختی فه‌له‌ک شیاوی من نه‌بووه له زوو
 که‌وتوو مه‌وه کاوله‌کۆن و زیندانی ژیان
 روزی که به کار زندگی دست‌زدیم
 در عالم نیستی دم از هست زدیم
 اورنگ فلک نبود چون درخور ما
 پا بر سر این نشیمن پست زدیم

ئالایه‌کی ناشتی، به‌رز بی له جیهان
 ژینی وه‌کوو یه‌ک سه‌ر بگری بو ههموان
 بو به‌خته‌وه‌ری به‌شهر بناخه‌ی کارن
 لهم دووانه به‌دی دئ ههموو ئاواتی ژیان
 ما بیرق صلح کل برافراشته‌ایم
 ما تخم تساوی به جهان کاشته‌ایم
 القصه سعادت بشر را یکبار
 در سایه‌ی این دو اصل پنداشته‌ایم

ئه‌و رۆژه‌وه کردمانه‌وه لاسای مه‌جنوون
 ده‌سمان شته‌وه له عه‌قل و زانست و فنوون
 زووم سه‌نده‌وه نیچیر له ده‌می شیر، ئه‌ما
 که‌وتینه‌وه داوی عیشقی تو، دیل و زه‌بوون
 آن روز که پابند جنون گردیدیم
 از دایره‌ی عقل برون گردیدیم
 صید از دهن شیر گرفتیم اما
 در پنجه‌ی عشق تو زبون گردیدیم

گه‌ر ئیمه له بیری نوینه‌ری خوش‌خوو بین
 بو ده‌وله‌تی خوراگر نه‌شی مانوو بین
 رابردوو که رابردوو، ئیسته‌ش کوا ههل؟
 وا باشه ههموو له بیری داهاتوو بین
 در آتیه گر فکر نماینده کنیم
 ایجاد و بنا دولت پاینده کنیم
 بگذشته گذشت و حال نبود فرصت
 خوب است که اندیشه‌ی آینده کنیم

هه‌ر چه‌ندی له بیرمه هیمن و لاشه‌ر بووم هه‌ق و یژی سه‌به‌ب بوو تووشی کیشه و گه‌ر بووم لال بووم له مه‌راقا، که نه‌بوو گویی بیستن هاوار و هه‌را نه‌ه‌نده زۆر بوو، که‌ر بووم

یک‌چند گرفتار خطر گردیدم با گفتن حق گرد ضرر گردیدم گوش شنوا نداشت کس، گشتم گنگ فریاد ز بسکه بود کر گردیدم

هه‌ر چۆنی که بو مه‌ده‌س‌بدا، ری ده‌کوئین زۆر هییدی، به بی‌ده‌نگ و سه‌دا، ری ده‌کوئین بووه‌ی نه‌که‌وینه قوولکه جار یکی تریش نه‌مجاره به گۆچان و عه‌سا ری ده‌کوئین

امروز به هر طریق ما راه رویم آهسته و بی‌سروصدا راه رویم تا باز به پای خود نیفتیم به چاه از روی خرد دست و عصا راه رویم

ئه‌و رۆژه که تووره بن هه‌موو چینی هه‌ژار مله‌هور نه‌ده‌نه به‌ر ته‌شه‌ر و ته‌وس و پالار کئی تیکده‌ری یاسایه، نه‌گه‌ر مه‌نسور بی ئه‌م تینه ره‌پیشه‌کی نه‌ده‌ن بو پته‌ت و دار

روزی که ز دل بانگ خبردار زنیم صد طعنه به سالار و به سردار زنیم هر کس که بود ناقض قانون، او را «منصور» بود گر، همه بر دار زنیم

جه‌غزین، له ژماری زۆر و که‌م باخه‌به‌رین ئاوینه‌یی به‌ه‌ز و نه‌زم و عه‌یب و هونه‌رین تو ده‌ولته‌تی ده‌ولته‌م‌ه‌ند و لۆردت گه‌ره‌که ئیمه‌ش له خه‌می ژینی گه‌لی قوربه‌سه‌رین

ما دایره‌ی کثرت و قلت هستیم ما آینه‌ی عزت و ذلت هستیم تو در طلب حکومت مقتدری ما طالب اقتدار ملت هستیم

قته‌ت گالته به قه‌در و ریژی مه‌ردی ناکه‌ین وه‌ک با هه‌وه‌سی جیه‌هان نه‌وه‌ردی ناکه‌ین ئه‌ما چ گوناه‌حیش نییه لای چاک و خراب بر وا که به ده‌سه‌تله‌تی فه‌ردی ناکه‌ین

ما طعنه‌زن مقام مردی نشویم چون باد اسیر هرزه‌گردی نشویم اما نبود نگاه در پیش عموم گر معتقد قدرت فردی نشویم

له‌و داخه که من لای ئه‌م و ئه‌و بی‌قه‌درم وه‌ک شه‌م به بلنیه‌ی کلی دل گر ئه‌گرم بی‌سه‌بری ئه‌وان گشقی قسه و ئاره‌زوه هه‌ر من به هومیدی کرده‌وم تا ده‌م‌رم

از بسکه به پیش این و آن مبتذلیم چون شمع ز آتش درون مشتعلیم آنها همه بی‌قرار حرف املند ما جمله در انتظار کار و عملیم

باسی شتی کۆن ده‌که‌م له‌گه‌ل ده‌وله‌تی نوێم
 عاده‌تمه، له‌عه‌یی خۆم و خه‌ل‌کیش ده‌دوێم
 چمی نه‌مدی به‌چاوی خۆم، کپ و لال و که‌رم
 چیم دی به‌که‌سه‌یکه‌وه، له‌سه‌هر رینی ده‌روێم

با دولت نو رسم که‌ن می‌گویم
 عیب دگران و خویشتن می‌گویم
 نادیده ز خوب و بد نرانیم سخن
 از دیده همیشه من سخن می‌گویم

باووم باده‌په‌رست و هه‌هرزه‌ویژیم زۆر کرد
 مه‌ستی مه‌یی په‌ر فریو و گیژیم زۆر کرد
 پیی نه‌قل و هیوام له‌به‌رد هه‌له‌نگوت، زانیم
 بی‌سوود و عه‌به‌س بوو، ده‌س درێژیم زۆر کرد

چندی ز هوس باده‌په‌رستی کردم
 می‌خوردم و از غرور مستی کردم
 چون پای امیدواریم خورد به سنگ
 دیدم که عبث درازدستی کردم

راستی په‌رستین و له‌چه‌وتی لاده‌ین
 چمی چه‌وته به‌راست و پاک‌ی ده‌رسی داده‌ین
 به‌دبه‌ختی نه‌گه‌ر پتر له‌لاف‌اویش بی
 سه‌ریاکی به‌ده‌ستی زۆری خه‌ل‌کی راده‌ین

در موسم گل طرف چمن می‌خواهم
 با خویش گلی غنچه دهن می‌خواهم
 دیروز دلم شکست و کردم توبه
 وامروز دل توبه‌شکن می‌خواهم

سه‌هر چیمه‌ن و رووباری خوړینم گه‌ره‌که
 گول خونچه ده‌میکی خه‌مه‌روینم گه‌ره‌که
 دوینیکه دل‌ی شکاندم و توبه‌م کرد
 ئیمه‌رۆکه دل‌ی توبه‌شکنیم گه‌ره‌که

جووتیه‌اره به‌ده‌ی هینه‌ری ناز و نیعمه‌ت
 به‌کرپی زۆر که‌م
 ره‌نجی ئه‌وه هۆی ره‌حه‌ت و خیر و به‌رکه‌ت
 ده‌رد و کول و خه‌م
 جووتیه‌نده له‌مه‌ینه‌تا ئه‌سیر و به‌نده
 زولمی ده‌ره‌به‌گ
 خه‌مه‌بار و کز و که‌سه‌سه‌مایه‌ی نیعمه‌ت
 بنگار و سته‌م

با آنکه بود موجد نعمت دهقان
 با اجرت کم
 با آنکه بود موجب رحمت دهقان
 سر تا به قدم
 با رحمت خود اسیر زحمت زارع
 از مالک جور
 با نعمت خود دچار نعمت دهقان
 ز ارباب ستم

دیو مهیب خودسری، چون ز غضب گرفت دم
امنیت از محیط ما، رخت بیست و شد گم
حربۀ وحشت و ترور، کشت چو میرزاده را
سال شهادتش بخوان «عشقی قرن بیستم»
۱۳۴۲

از آز پرهیز و امیری می‌کن
با گرسنگی سخن ز سیری می‌کن
در جامعه گر تو سرفرازی خواهی
از پای فتاده دستگیری می‌کن

طوفان می‌نسیان از این نوش مکن
فحش عرب و حرف عجم گوش مکن
خواهی چو صلاح حال مستقبل را
ایام گذشته را فراموش مکن

ای ملت آرین وفاداری کن
در خدمت نوع خود فداکاری کن
اکنون که به بحر ناز و نعمت غرقی
قحطی‌زدگان روس را یاری کن

در مرز عجم ذلت ایرانی بین
در ملک عرب محو مسلمانی بین
دایم سر سروران اسلام را
پامال تجاوز بریتانی بین

آثار محن از در و دیوار بین
فریاد ز کاردار و بیکار بین
هر دسته‌ای از مردم این کشور را
سرگشته اضطراب افکار بین

دیوی به‌هیهت و غزه‌ب ره‌وای که دی جفا و ستم
ناهیمنی ولاتی خسته به‌حری ترس و لهرز و خهم
به دهستی پیسی و وحشیه ک میرزاده کوژرا بی‌خه‌تا
ساللی شه‌آه‌ده‌تی بخونیه "عیشقی قهرنی بیستم"

لاده‌ی له تهم‌اح و بییه میر و سهر‌دار
برسی بی له تیری بدوی بو یار و نه‌یار
پی‌ت‌خوشه له دوو جیهان به سهر‌به‌ری بی‌ژی
تا دهر‌فه‌ته بگره دهستی دام‌او و هه‌زار

"توفان!" که به مه‌ی تووشی هه‌له‌ی، تووشی مه‌که
باسی عه‌ره‌ب و عجه‌م به ناخوشی مه‌که
پی‌ت‌خوشه له داه‌اتوو که‌لک و ه‌ر‌بگری
چیت دیوه له ر‌ا‌بر‌دوو فه‌ر‌آموشی مه‌که

ئه‌ی میلیه‌تی نار‌یا، و ه‌ف‌اداری کهن
بو خزمه‌تی هاو‌ره‌گه‌ز فیداکاری کهن
ئی‌وهن که له تیروته‌سه‌له‌یدا نوقمن
ئه‌و هوزه که تووش قات‌وق‌رین، یاری کهن

له سنووری عه‌جه‌م که نه‌فتی تی‌رانی بووه
له ولاتی عه‌ره‌ب قاتی موسلمانی بووه
دایم سهری گه‌وره‌پاوه‌کانی ئیسلام
پی‌ش‌ی‌لی ته‌جاوه‌زی بریتانی بووه

مه‌ینه‌ت که به دیواره‌وه شوینی دیاره
جیی داخه له بی‌کار و به‌کار هاواره
ههر تاقم و ده‌سته‌یه ک ده‌بینی له ولات
تووشی خه‌فه‌ت و نار‌ه‌حه‌تی ئه‌فکاره

تا که نگی که ساسی دل شکاوان بی‌نم؟
 تا که ی کزوماتی به‌ش خوراوان بی‌نم؟
 تا که ی به‌هه‌وای ژیان له کاتی پیری
 مه‌رگی له‌نه‌کاوی شوژه‌لاوان بی‌نم؟
 تا چند توان به ناتوانان دیدن
 جور و ستم جهان‌ستانان دیدن
 تا کی به هوای زندگی در پیری
 با دیده توان مرگ جوانان دیدن

داری گه‌شبی، په‌یوه‌ندی به‌رووخوشی که
 مه‌ی تی‌که به‌خوشی گیان و دل نوشی که
 هه‌رکاتی زه‌مانی رووت له‌گه‌ل ناخوش کا
 دان بگره به‌جه‌رگا، به‌بزه‌ت خوشی که
 با نخل خوشی همیشه پیوند بزن
 می با دل شاد و جان خرسند بزن
 گر بر تو زمانه یک دمی سخت گرفت
 دندان بجگر گذار و لبخند بزن

بروانه له‌چاوی فیتنه‌چهن زیت و زه‌قه
 بزینته‌ری راپه‌رینی سوور وه‌ک شه‌فه‌قه
 ناسوی گه‌لی ئیرانه له‌داهاتوودا
 تاریک و ره‌شه وه‌ک دلی بی‌ره‌حم و ره‌قه
 ای دیده دو چشم فتنه را خیره بین
 بر مملکت انقلاب را چیره بین
 در آتیه رنگ افق ایران را
 چو روی خطاکنندگان تیره بین

تو پال به‌دهمی شیره‌وه‌دهی، مندالی
 یا گالته به‌کلکی شیر بکه‌ی، زور کالی
 نه‌و‌خونه که نه‌تدیوه له‌مانای بدویی
 تالیع له‌گه‌لت نه‌یاره، بی‌ئقبالی
 گر تکیه کنی بر دم شمشیر مکن
 بی‌دغدغه بازی به‌دم شیر مکن
 خواهی که شود طالع بیدارت یار
 خوابی که ندیده‌ای تو تعبیر مکن

کاران به‌هیوا و هیمه‌تی تیکرایی که‌ن
 چوو‌هه‌ر‌چوو، بیر له‌حازر و دواپی که‌ن
 بو‌وه‌ی که ده‌لیلی تی‌شکان مه‌علروم بی
 چاو‌یک له‌قه‌راری بانک و دارایی که‌ن
 ای توده عمل با همم عالیه کن
 بگذشته گذشت صحبت از حالیه کن
 گر علت ورشکستگی می‌خواهی
 چشمی به‌قرار بانک با مالیه کن

تا ماوی له‌سه‌ر زه‌وی دلی که‌س مه‌که‌ته‌نگ
 لایه‌نگری ناشتی به، خوژ لاده له‌جه‌نگ
 فه‌رزه‌ن نه‌کرا بمینی، بی‌جه‌نگ و هه‌را
 رازی به‌به‌مردن و په‌سندی مه‌که‌جه‌نگ
 هرگز دل کس را به عبث تنگ مکن
 تا صلح شود به جنگ آهنگ مکن
 هرچند که نیست زندگی غیر از جنگ
 با مرگ بساز و با کسی جنگ مکن

ای دل شکن آتش به دل تنگ مزین
بر شیشه ارباب وفا سنگ مزین
ای دوست پشت گرمی دشمن خویش
بیهوده بروی دوستان چنگ مزین

بؤ ساز بوونی کابینهی مستوفی الممالک گوتراوه

نهی دؤستی عهزیز! کلاوی خؤت قازی که
زوو هیچه، به کاری دوایمی شانازی که
ههل ناشی له دوس بدهی به هر قیمت بی
بیری هموو لایه‌نی له خؤت رازی که

مستت مده قهت له دهرک و دیواری خه‌لک
قامک مه‌خه شیر، که بوویته زؤرداری خه‌لک
هرچه‌ندی قسه‌ی جوان و حیسانیت لابی
پشتت نه‌گرن، مه‌بخه‌ره سه‌ر زاری خه‌لک

دؤستانی ده‌غهل بیانده بهر شمشیرت
ئاوالی ده روو بیکه نیشانه‌ی تیرت
دوژمن که وه‌کوو شیره، به‌لام یه‌کره‌نگه
دؤستانه دوس‌ویسی بخه نساو زنجیرت

نهی چاوا! وهره چاوا‌ی شه‌ره‌لایسین بینه
رووی ناشتی داگرتوووه بووغز و کینه
ناسؤگی سیاسی گه‌لی ئیرانه له ژیر
هه‌وریکی ره‌شه، تیشکی هیوا بی‌تینه

س‌ووورامه‌وه لاهم جیهانه وه‌ک پناه‌تیاره
دامن له محکه که هه‌رچی نه‌یار و یاره
داخم که له هیچ شوین و له هیچ کاتیکا
هیچ تی‌نه‌گه‌ییم له خه‌لکی ئهم رؤزگاره

یک عمر در این محیط گردیدم من
وین بوالهوسان را همه سنجیدم من
فهمیدم این بود که از این مردم
در هیچ زمان هیچ نفهمیدم من

مه‌ستی به مه‌ی فیز و هه‌وا که‌ی غه‌له‌ته
 ری‌ی عه‌قل و سلامه‌تی ره‌ها که‌ی غه‌له‌ته
 چه‌رخ‌ی دوو جیهان به مه‌یلی تو هه‌لبخولئ
 خۆت بایی له سه‌ر خه‌لکی خودا که‌ی غه‌له‌ته

دیاریکه‌ری مافی من و تو نه‌شیرافن
 ماری سه‌ری گه‌نج و خوای گه‌زاف و لافن
 تا هه‌ستی نه‌زانین له من و تو دا بی
 ده‌س ره‌نجی مه به تو نه‌وانه بی ئینسافن

جیزی داخه‌ برا، خرابی ده‌نگی من و تو
 ناسۆره له ناخی دل‌ی ته‌نگی من و تو
 بیخویننه‌وه سه‌ندووقی له‌واسان، پووننه
 دانانی وه‌کیله بوته‌ نه‌نگی من و تو

بو کردنی گردو کو تو ده‌س و مستت کو؟
 دوژمن په‌لی گرتی، هی‌ز و زانستت کو؟
 پی‌ت خۆشه‌ گری‌ی کار و دل‌ی خه‌لکی وه‌که‌ی
 وه‌ک شانیه‌ی شان‌ه‌زن، سه‌ر نه‌نگوستت کو؟

ده‌س کورت و هه‌زاری زۆر له میژین ئیمه
 لای تا قمی ناشی، ده‌س درێژین ئیمه
 گه‌ر ئه‌هلی ته‌ماح لی‌بگه‌ری، شه‌رته له لای
 که‌س باسی نه‌که‌ین و هی‌ج نه‌ویژین ئیمه

ئه‌حزابی سیاسی هۆی نه‌جاتن هه‌موویان
 بو خه‌لکی وه‌کوو ئاوی حه‌یاتن هه‌موویان
 له‌م مه‌مله‌که‌ته‌ی ئیمه شه‌ری سینفی نییه
 هه‌ر بۆیه کپ و بی‌هه‌س و ماتن هه‌موویان

از باده کبر مست و مخمور مشو
 وز راه سلامت و خرد دور مشو
 روزی دو جهان اگر به کام تو شود
 از شادی این دو روزه مغرور مشو

اشراف عزیز نکته‌سنج من و تو
 چون مار نشسته روی گنج من و تو
 با بی‌حس و جاهلیم یکسر تو و من
 پامال کنند دست‌رنج من و تو

افسوس که از رأی خراب من و تو
 یک‌مرتبه شد پاک حساب من و تو
 آراء لواسان چو بخوبی خوانند
 حاکی است ز سوء انتخاب من و تو

ای دوست برای دست‌وپا مشت تو کو
 دشمن به تو گر روی کند پشت تو کو
 تا عقده‌گشای دل مردم گردی
 چون شانه مشاطه سرانگشت تو کو

با آنکه ز فقر پاک‌بازیم همه
 پیش دگران دست‌درازی‌م همه
 اشراف طعمکار اگر بگذارند
 با کثرت فقر بی‌نیازیم همه

احزاب جهان راه نجاتند همه
 در جامعه باعث حیاتند همه
 در کشور ما چو جنگ صنفی نبود
 این است که بی‌عزم و ثباتند همه

گهر به‌خته‌وه‌ری جیهانه مالی هه‌موو کهس
 نه‌ی هۆی چیه ناگرته‌وه حالی هه‌موو کهس؟
 شاری که شه‌رافه‌تی له‌بۆ ده‌سته‌یه که
 ده‌ک بته مل نه‌و ده‌سته وه‌بالی هه‌موو کهس

دۆستان که سه‌میمان ده‌یانکرد وت‌ووێژ
 ده‌وان له‌ قسه‌ی رۆژ و وشه‌ی پان و درێژ
 کاتی ره‌ئی خویندرانه‌وه، دۆستانه‌تی چوو
 پاکی به‌ درۆ به‌کتریان کردبوو گیژ

یه‌ک تا قمی تر، تازه نیشانه‌ کران
 بۆ پووول و مه‌قام هینه‌د شه‌که‌تن، وه‌ستاوان
 خویندرایه‌وه دوو سه‌په‌می ئارا، ئه‌مه‌ما
 سی‌چوارومی ناھومی‌د و دل‌شه‌مزاون

سه‌رده‌سته‌یی حی‌زب، دوور له‌ هه‌ستن هه‌موویان
 نو قمی زه‌لی نه‌فس و خۆبه‌رستن هه‌موویان
 پیاوانی به‌وه‌ج نه‌گهر وه‌به‌ر چاویش بێن
 هینه‌د ساده‌دلن، ئاله‌تی ده‌ستن هه‌موویان

دوژمن له‌ گه‌لی بی‌به‌زه‌یی بی باشه
 لای دۆستی له‌ دۆست که‌م گه‌له‌یی باشه
 هه‌ی لاوه‌ بله‌ین په‌سنده، خۆماله‌ی دزیو
 له‌م راست و درۆبه‌ ته‌ی گه‌یه‌یی باشه

کۆشینی هه‌وه‌ل به‌ره‌و ژبانی بر دین
 بۆ به‌خته‌وه‌ری و ئه‌من و ئه‌مانی بر دین
 داخه‌م که به‌ هۆی دووبه‌ره‌کی، کۆنه‌په‌رست
 زوو تووشی زیان و ته‌ی‌شکانی کر دین

دنیا که سعادتش بود مال همه
 از چیست که نیست شامل حال همه
 شهری که شرافتش برای جمعی است
 ای وای و دوصد وای بر احوال همه

با هم رفقا که یار و جفتند همه
 بنشسته و گفتند و شنفتند همه
 شد راستی از خواندن آرا معلوم
 کز حيله به هم دروغ گفتند همه

یک‌دسته که کاندید جدیدند همه
 سال و مه و هفته‌ها دویند همه
 اکنون که ز رأی خوانده گردیده دو ثلث
 ناچار سه ربع ناامیدند همه

سردسته‌ حزب هرچه هستند همه
 سرتاسر بقدم خویش پرستند همه
 افرادی اگر در آن میان یافت شود
 از ساده‌دلی آلت دستند همه

با دشمن اگر پاره کنی سلسله به
 وز دوست به پیش دوست سازی گله به
 گر خارجه خوب باشد و داخله بد
 از خارجه خوب بد داخله به

در اول وهله پا فشردیم همه
 گوی سبق از زمانه بر دیم همه
 از تفرقه بگسیخته شد چون صف ما
 از مرتجعین شکست خوردیم همه

ئهو دهسته که دل گهرم و له جزشن هه موویان
 ههر به قسه ره فیکی نیش و نوشن هه موویان
 ئهو کاته که کۆبوونهوه مهیدانی عه مهل
 بۆ نه فعی خوسووسی تی ده کۆشن هه موویان

چی خو شه شهوی دووری له یار، بیجگه له خهم
 زۆر تالتره ژین له کلکه مار، بی هاو ده م
 له م ژینه که ئیستاکه من و دل تیی داین
 شیریتره مه رگی له نه کاو، خاترجه م

عه زم ت که جهزم نه کرد و لی نه برایوی
 بهو بۆ نه وه زه نه ده ق ت چوووه و تر ساوی
 دوای ئهو ههر و گیف و فروفیشاله، که چی
 دیان که له هیرشا به دیل گیرایوی

لیی داوه زه مانه چه نگی بی ته کلیفی
 که وتینه وه داوی جه نگی بی ته کلیفی
 ئهم مه مه له که ته کلێسه له داهاتوودا
 ده گرتیه وه غهور و ژه نگی بی ته کلیفی

ئهی کیو! وهره هاووه زنی خهم و دهردی منی
 ئهی کا! وهره چه شنی رهنگ و رووی زهردی منی
 ئهی ناگره که هی ئه وین! به تو دل گهرم
 بۆ لووی گه شکی ناه و ناله بی سه ردی منی

پیت خو ش نیه ده ست ت له هه موو جی روو که ی
 خو ت لای ئهم و ئهو نا ره سه ن و به دخوو که ی
 کاتی قسه تی فکهره، بزانی چی ده لیی
 ناحه ز بـلدوئی، زۆر مه ز نیش بی، چوو که ی

آن دسته که در نزد تو پیشند همه
 با حرف رفیق نوش و نیشند همه
 آید چو میان پای عمل می دانند
 یکسر پی جلب نفع خویشند همه

بی دوست شب فراق غم خوردن به
 غم خوردن و دندان به دل افشردن به
 گر زندگی این است که دل دارد و من
 صد بار ز زندگی بود مردن به

دیدي بخلاف عزم و تصمیم شدي
 از حمله ارتجاع در بیم شدي
 با این همه اظهار شهامت آخر
 در پیش قوای خصم تسلیم شدي

زد چنگ زمانه چنگ بی تکلیفی
 شد باز شروع جنگ بی تکلیفی
 ای آه که آتیه این ملک خراب
 بگرفت دوباره زنگ بی تکلیفی

ای کوه تو همسنگ غم و درد منی
 وی گاه تو هم رنگ رخ زرد منی
 ای آتش عشق از تو دلگرم شدم
 چون مجمر سوز ناله سرد منی

خواهی تو چو مشت بسته را وا نکنی
 خود را بیر جامعه رسوا نکنی
 هر جا که سخن کنی تو با دقت باش
 هشدار که اشتباه بی جا نکنی

پی‌شیلی نه‌زانی، که بی‌ناگای بی
تووشی هله‌تی سه‌خت و هله‌ی ریگای بی
مه‌ل‌بندی قه‌وی ده‌ستی و خزویستییه ری
تا ناله‌تی دهس نه‌بووی، نه‌شی وریا بی

نه‌ی بول‌ولی یه‌خسیر! گله‌لی ناشادی
چون ده‌وری ته‌نیوی قه‌فه‌سی بی‌دادی
رؤژیک ده‌فیری به‌کامی دل، بی‌خهم به
به‌و توله‌که لیت حه‌رام کرا ئازادی

هه‌رکس به‌موجب‌ت به‌خیر که‌ی دیاره
ده‌یکه‌ی به‌خولام و کزیده‌ئه‌و بی‌چاره
کی حاجه‌تی پیک‌بی له‌کنت چهن که‌ره‌تی
ئیقرار به‌خودایه‌تیت ده‌کا، ناچاره

ئه‌و ده‌سته‌که وا تووشی هله‌ی ریازن
لیم روونه‌له‌بیر و ژیرییا لاوازن
له‌جیاتی گه‌مه‌ و گالته‌به‌یاسای ئیران
روو ناکه‌نه‌ئه‌و مه‌کته‌به‌ئینسان‌سازن

تا بوویه‌هه‌زیر هاته‌ملت ده‌ین و وه‌بال
مالیه‌له‌مال که‌وت و ئه‌تو پنی بوویه‌مال
مالان له‌ده‌ست کاولن نه‌ی مال‌کاول
تو چوویه‌قه‌لای به‌رز و خه‌لک رووت و په‌جال

دانگرت‌بوو دوی له‌مالی ئهم خه‌لکه‌قه‌پال
دویشه‌و بوویه‌خواه‌نی گه‌لی سه‌روه‌ت و مال
ئیم‌رؤکه‌شو‌کور که‌ساده‌بازاری دزیت
وه‌ک تاجره‌تی ش‌کاو‌ه‌کان بووی به‌ده‌لال

می‌کوش که پامال جهالت نشوی
سرگشته‌ادی ضلالت نشوی
ری مرکز دستان زبردستان است
هشدار که بی‌اراده آلت نشوی

ای مرغ اسیر از چه کم حوصله‌ای
از بستن بال خویش پر در گله‌ای
پرواز کنی به کام خود روز دگر
پاداش چنین شی که در سلسله‌ای

آن را که ز مهر خویش پرورده کنی
او را همه عمر بنده و برده کنی
اقرار نمایند به خداوندی تو
هر بنده که حاجتش برآورده کنی

آنانکه کنند با دوصد طنازی
دایم به مقدرات ایران بازی
ای کاش کنند وقت خود را مصرف
یک لحظه به فابریک آدم‌سازی

با زور و وبال تا وزارت کردی
بس مال که از مالیه غارت کردی
صد خانه خراب کردی ای خانه‌خراب
تا کاخ بلند خود عمارت کردی

دی عامل اختلاس اموال شدی
دوشینه خداوند زر و مال شدی
امروز چو بازار تو گردید کساد
چون تاجر ورشکسته دلال شدی

هه‌ر کەس بە تەمایە ک بوو تە یاری کەسێ
یا هەر بە هه‌وه‌س، بۆ تە ئه‌وینداری کەسێ
"تۆفان" کە مه‌به‌ستی خێر و قازانجی گه‌له
هه‌ر گیز بە هه‌وا نه‌ه‌وه تهره‌فداری کەسێ

ئیمڕۆ که له‌به‌ر گوناه و تاوان راکه‌ی
قه‌ت ناله سه‌به‌ی له ده‌س وه‌کیلت ناکه‌ی
ئه‌و ره‌ئیه که تیی ده‌خه‌ی قه‌باله‌ی تۆیه
بۆ دوژمنه‌ که‌ی خۆتی نه‌چی ئیمزا که‌ی

سندوو قی هیوا! پێری ئه‌تۆ بووی دل‌به‌ر
دوینیکه کلاری بی وه‌فاییت چووه سه‌ر
دویشه‌و که له‌گه‌ل ناحه‌زی گه‌ل رێک که‌وتی
ئیمڕۆ که له‌ عاشقان جوو دا بووی یه‌ کسه‌ر

ده‌ک رۆژی ره‌شی من! له‌ رووناکی دوور بی
ئه‌ی چاوی ته‌رم! له‌ خوینی دل‌دا سوور بی
گه‌ردوون! له‌ خول و گه‌رانی تۆ زۆر په‌رتم
ئاوا بگه‌رپی، ده‌ ره‌به‌ی ژێره‌وژوور بی

ئه‌ی قه‌وم! دوچاری زولمی ناکه‌س خۆتی
که‌وتوویته‌ خه‌ری نه‌گه‌ت و، بی کەس خۆتی
کیت کرده وه‌کیل، ئه‌گه‌ر له‌ چینی خۆته
زۆر باشه، ده‌نا بزانه‌ دارده‌س خۆتی

ئه‌ی جعبه‌! له‌ سه‌ر ناحه‌ز و جوان حاکم تۆی
راگه‌یری نه‌خۆش و رووگه‌ش و سالم تۆی
بی‌عه‌یب و ئیراد و پاک و خاوتینی، به‌لام
دایۆ شه‌ری رازی خائین و خادام تۆی

هرکس بطریق خاص شد یار کسی
یا بوالهوسانه محو دیدار کسی
طوفان که بود مقصد او نفع عموم
هرگز نشود عبث طرفدار کسی

امروز اگر خطا سراپا نکنی
از دست وکیل ناله فردا نکنی
رای تو قباله است آن را ای دوست
هشدار برای دشمن امضا نکنی

ای جعبه! پریر دلربائی کردی
دیروز خیال بی‌وفائی کردی
دوشینه چو یکبار شدی یار رقیب
امروز ز عاشقان جدائی کردی

ای روز سیاه من سیه‌تر گردی
وی دیده به خون دل شناور گردی
ای چرخ ز گردش تو من پست شدم
گر گردشت این چنین بود برگردی

ای توده گرفتار جهالت شده‌ای
گم گشته‌ وادی ضلالت شده‌ای
هرکس که کنی وکیل گر جنس تو نیست
بی‌چون و چرا بدان که آلت شده‌ای

ای جعبه بخوب و زشت حاکم شده‌ای
محفوظ کن سقیم و سالم شده‌ای
با آنکه توئی پاک‌دل و پاک‌نهاد
آرامگه‌ خائن و خادام شده‌ای

ئەى جەعبە كە بۆ مە گەوھەرى مەقسوودى ئەسپايى زەرەر، مایەهەى نەفەع و سوودى ھەر كە بە تەمای وە كالتە، ئەى سەندووق تا دەنگى لە تۆدا ھەبە، بۆى مەعبوودى

ای جعبه! مرا گوهر مقصود توئی
اسباب زیان و مایه سود توئی
هر متظرالوکاله را ای صندوق
تا رأی میان تست معبود توئی

تا ئەووەلى عومره باده‌نۆشى باشە كە دوایى تەمەن بوو، مەى فرۆشى باشە قەیرانى ھەوەل دەورەبە، وەك كووپەهەى مەى مات و كەپ و خوینی دل بنۆشى باشە

در اول عمر باده‌نوشی اولی
در آخر عمر می‌فروشی اولی
تا دوره فترت است همچون خم می
با خوردن خون دل خموشی اولی

لەم كۆنە سەراپە بى موسیبت نییە كەس بى دەرد و خەم و مەراق و مەبەت نییە كەس دۆستان كە ھەموو شەرىكى قازانجى منن لایەنگرى تى شكاو و نەگبەت نییە كەس

آسوده در این دیر کهن نیست کسی
بی‌درد و غم و رنج و محن نیست کسی
یاران شرکای موقع منفعتند
هنگام ضرر شریک من نیست کسی

كوندى كەلەوانشىن! ئەتۆ و بەننايى؟ دانىشتن مەجلىس و قەلى سەحرایی؟ لەو مەدرەسەدا دەرس ئەدەى رەنگارو رەنگ تۆ و ئەى قەلەموونە لافی مامۆستايى؟

ای بوم در این بوم مؤسس شده‌ای
ای زاغ با باغ نقل مجلس شده‌ای
در مدرسه درس می‌دهی رنگارنگ
ای بوقلمون مگر مدرس شده‌ای

پینوس كە سەرى لە مەدحى دوژمن نەخوړئ روژنامە سەنای حاكمی تىدا نەكړئ ئەم نووكى بە زەبروزەنگى دوژمن دەشكئ ئەو دەركى بە دەستى زالمان دادەخوړئ

هر خامه نگفت ناکسان را توصیف
هر نامه نکرد خائنان را تعریف
آن خامه ز پافشاری ظلم شکست
آن نامه به دست ظالمین شد توقیف

قەت ترس و لەرز غیڕەتى تىمەى نەخەواند كام مېرى بە ھەبەت، لە بەرم دانەنەواند گيانم بە فېداى ئەو كەسە بى، دوژمنى زۆل گيانى لە بەدەن سەند و سەرى پى نەنەواند

خه‌رمانی مه‌ ئاماجی ره‌هیلله و به‌رقه
 "توفان" به‌ خیلافی مه‌یلی، ئیستا غه‌رقه
 بو نوکته‌ گرنگه‌کانی "توفان" بگه‌رین
 له‌و نامه‌یه‌دا ناوی "ستاره‌ی شه‌رق"ه
 شد خرمن ما دستخوش برق بین
 طوفان بخلاف رسم شد غرق بین
 خواهی اگر آن نکات طوفانی را
 در آتیه از ستاره شرق بین

درگام له‌ حه‌فس‌خانه‌ شکاند و رۆیم
 زنجیری جه‌فام له‌ پی پساند و رۆیم
 بی‌پاره وو برسی و کز و داماو و هه‌زار
 چۆن هاتووم، هه‌ر وام گوزه‌رانند و رۆیم
 زین محبس تنگ در گشودم رفتم
 زنجیر ستم پاره نمودم رفتم
 بی‌چیز و گرسنه و ته‌یدست و فقیر
 زانسان که نخست آمده بودم رفتم

ماموستا له‌م چوارینه‌ی شیخی سه‌عدی ئیله‌می شیعی وهرگرتوه.

ته‌نیا چقلیکی تیژ له‌ هه‌ر کوئی ر‌واوه
 له‌و پی‌وپله‌ هه‌ل‌چه‌قیوه بی‌یلاوه
 هه‌رچه‌نده ته‌رازوو راست و بی‌فیلله، به‌لام
 له‌و لایه‌وه قورسه، زی‌ری زۆر تی‌ خراوه
 گر در همه شهر یکسر نیست است
 در پای کسی رود که درویشتر است
 با اینهمه راستی که میزان دارد
 میل از طرفی کند که زر بیشتر است

له‌ زیندانی زه‌یغه‌مودده‌وله به‌ ده‌می درواوه‌وه نه‌م دوو سنج شیعه‌ی به‌ ده‌نکی خه‌لووز نووسیوه و ناردوویه‌ته‌وه
 بو هاورنیانی نازادی‌خوازی له‌ تاران.

ئه‌ی دقوکراتی به‌رپز، لاگری مافی به‌شه‌ری
 دۆستی دل‌سۆزی کریکار و هه‌موو ره‌نجبه‌ری
 ده‌دی دل‌زۆره له‌ ده‌وری سه‌ره‌رۆ و خه‌رتوو‌خه‌ری
 تو له‌ هاومه‌سه‌له‌ک و هاویرت ئه‌گه‌ر بی‌خه‌به‌ری
 خۆشه‌ ئه‌م رازه‌ بیسی له‌ ده‌می درواوم
 تا بسووتی دلی تو بو دل‌ه‌که‌ی سووتاوم
 ای دموکرات، بت باشرف نوع‌پرست
 که طرفداری ما رنجبران خوی تو هست
 اندر این دوره که قانون‌شکنی دلها خست
 گر ز هم‌مسلك خویشت، خبری نیست بدست
 شرح این قصه شنو از دو لب دوخته‌ام
 تا بسوزد دلت از بهر دل سوخته‌ام

دوا به دواى ئەم شیعراى، ئەم دوو شیعرەشە لە دیوارى زیندان نووسیوه تا به گوتی زەیفەم بگاتەوه:

خودا! گەر به لوتفت نه‌جاتم ئەدهی به زندان نگرده اگر عمر طى
 من و زەیفەمى ناکهس و ملىكى رهى من و ضیغم‌الدوله و ملک ری
 له زیندانی دواىى نه‌یهى عومره‌که‌م به آزادی ار شد مرا بخت یار
 ئەشەى تۆله له وه به‌ختیاریه وه‌که‌م برآرم از آن بختیاری دمار

ئەو کاتە لە زیندانی ره‌زاشا ویستووێه‌تی خۆی بکووژێ، ئەم شیعراى لە دیوار بۆ هاوڕێکانی زیندانی نووسیوه‌ته‌وه:

ئیه‌وه زانیوتانه بۆ خۆم جوان و خوین‌شیرین ئەکه‌م هیچ دانی ازچه خود را خوب تزئین می‌کنم
 ئەسه‌پی خۆم بۆ ره‌ژه‌که‌ی مه‌یدانی مه‌حشهر زین ئەکه‌م بهر میدان قیامت رخس را زین می‌کنم
 ده‌چه‌ پیشواى مه‌رگ، ئەمشه‌وه هه‌تا فه‌رده‌ای ره‌ژ مى‌روم امشب به استقبال مرگ و مردوار
 من ده‌م ده‌سته‌ویه‌خه‌ی ژین و شه‌ری خوینین ئەکه‌م تا سحر با زندگانی جنگ خونین می‌کنم
 کۆچ ده‌که‌م بۆ مه‌جلیسى ره‌حانیانی ئاخیره‌ت می‌روم در مجلس روحانیان آخرت
 جا له‌وه‌ی یاسای به‌جی بی‌ترس و خۆف دابین ئەکه‌م واندر آنجا بی‌کنک طرح قوانین می‌کنم
 نامه‌که‌ی هه‌ق‌ویژێ "تۆفان" یش به‌ ئازادی بلاو نامه حق‌گوی طوفان را به آزادی مدام
 بی‌کوتان و گرتن و پراگوتیزتن و له‌رزین ئەکه‌م منتشر بی‌زحمت توقیف و توهین می‌کنم

زیندانییه‌کان نه‌و‌ده‌م هه‌رچۆن بوو نه‌یان‌ه‌یتشت خۆی بکووژێ، به‌لام پاش ماوه‌یه‌ک بۆ خۆی تینگه‌یی ده‌یان‌ه‌وی به‌ فیل و ته‌له‌که‌ بیکووژن، ئەم شیعراى لە دیوار نووسیوه‌وه:

با له زیندان بیمترین بی‌خه‌تایه‌ک خائینان بیگناهی گر به‌زندان مرد با حال تباه
 زالمی مه‌زلووم‌کوژ ناژی هه‌تا سه‌ر، بی‌گومان ظالم مظلوم کش هم تا ابد جاوید نیست

هه‌روه‌ها نویسی:

مانی من سوودی چیه‌ بی‌جگه‌ له‌ داخ و ده‌رد و ژان بهر من این زندگانی غیر جان‌کندن نبود
 مه‌رگی خۆم دیوه‌ گه‌لی جارانی له‌ ناو به‌رگی ژبان مرگ را هر روز دیدم در نقاب زندگی

هەمیشە شیعری توند و ئاگراوی داناو و بۆ زیندانییە سیاسییەکانی خۆیندۆتەو، بۆ نمونە:

رۆژگارێکە چ لوقمانی چ مەجنون کاکە
 کوێر و لال و کەر و کوندی وەکوو گەردوون کاکە
 تاکوو ئەو رۆییە فیلاویە شای مەملەکەتە
 چاوی عالەم هەموو سوور و تەر و تیکچوون کاکە
 عوزری تاوان و ستەمکاری دەخوای ئەمموور
 زولمە کردوویە، بە دەستووری هومایون کاکە
 شا دەبوو جیی لە قەسر^۱ بوايە، نە زیندانی تر
 نیش کە بەدرايەتە دەس میللەت و قانون کاکە

باید این دور اگر عالی و گردون باشد
 گنگ و کور و کر و سرگشته چو گردون باشد
 خسرو کشور ما تا بود این شیرین کار
 لاله‌سان دیده مردم همه گلگون باشد
 عذر تقصیر همی خواهد و گوید مأمور
 کاین جنایت حسب الامر همایون باشد
 لایق شاه بود قصر نە هر زندانی
 حاکم جامعه گر ملت و قانون باشد

نەمەش نمونە یەکی تر:

لەو ترسم هەیه ئەی مەرگ، نەبە ی من پیر بم
 هیند بە زیندوویی وەمێنم لە گیانم زویر بم
 منم ئەو گەمیەیی تۆفانی لە ناو بەحری و جوود
 نوقمی گێژاوی سیاسەت، لە شەپۆلدا گیر بم
 زۆر محالە کە سەرم دابنەوئ بۆ دوژمن
 هەر لە رێکی دۆستییا خۆشە نیشانە ی تیر بم

ترسم ای مرگ نیایی تو و من پیر شوم
 وین قدر زنده بمانم که ز جان سیر شوم
 منم آن کشتی توفانی دریای وجود
 که ز امواج سیاست زیر و زیر شوم
 پیش دشمن سپر افکندن من هست محال
 در ره دوست گر آماجگه تیر شوم

لە زیندانی نەخۆشییەکی سەختی گرت بە هیوا نەبوو چا بێتەو، ئەم دوو شیعەرە ی نووسییەو:

ئە ی خەدر! بێرێژە سەر خاکی فەنا ئاوی ژیان
 ناگرم چی دیکە بەرگە ی تەوس و لاتاوی ژیان
 دەفتەری عومرم وەرە ئە ی مەرگا! یە کجاری وەشۆ
 با نەمێن، یە کەرەت رەش بێتەو ناوی ژیان

ریز بر خاک فنا ای خضر آب زندگی
 من ندارم چون تو این اندازه تاب زندگی
 دفتر عمر مرا ای مرگ سرتاپا بشوی
 پاک کن با دست خود ما را حساب زندگی

وەرگیراوی چوارینەکان و هیندیک لە ورده‌والەکانی مامۆستا فەروخی هەتا ئێرە بوو. تکایە گوینگرانی
 خۆشەویست هەر هەلە و بەلەبەکی دۆزیانەو لەم شیعەراندە یا راستی کەنەو بۆم، یا چاویۆشیم لێ بکەن.

^۱ زیندانی قەسر